

Werken. Deel 3

Reinaart-de-Vos in Nieuwnederlandsch

Julius de Geyter

bron

Julius de Geyter, *Werken. Deel 3. Reinaart-de-Vos in Nieuwnederlandsch*. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen 1907

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/geyt001werk03_01/colofon.php

© 2017 dbnl

Middeleeuwsche versbouw

Grondregels in d'uitgave van 1874 opgegeven.

I

Reinaart-de-Vos, dat meesterstuk onzer Letterkunde, bestaat uit twee deelen: het eene, dat men gewoonlijk het *eerste boek* noemt, is omtrent den jare 1250 in Vlaanderen geschreven door een man van genie; het zoogenaamde *tweede boek*, ongeveer 150 jaren later waarschijnlijk ook door een Vlaming opgesteld, is nauwelijks het werk van een man van talent.

De eerste onzer beide dichters, zooals d'epooschrijvers immer deden, had al d'avonturen van zijnen held bijeengezameld, er met een meesterhand de grondstof uitgegrepen, en ze tot een kunstjuweel verwerkt. Naar zijn eigen oordeel, was zijn gedicht g a n s c h de geschiedenis van Reinaart, wat er dan ook over dezen nog meer was geschreven of in den mond des volks voortleefde.

Onze tweede schrijver, anderhalv' eeuw nadien, heeft nu juist dat overtollig geoordeelde ook te boek gesteld, en begin en slot van zijns voorgangers meesterstuk veranderd, om er zijn vervolg min of meer passend te kunnen aansluiten.

Dan kwam er een Nedersaks, die de beide boeken in 't Plat- of Nederduitsch overzette. Onze Vlaming van bij 1400 had slechts den voorzang en het einde van het geniale werk der dertiend' eeuw veranderd; de Nedersaks verknoeide er, middenin, de schoonste tooneelen van.

En nog werd dezès *Reinke de Vos* als een meesterstuk beschouwd, dat in het Engelsch, Hoogduitsch, Deensch, Zweedsch en zelfs in 't IJslandsch overging; ja, dat in onzen tijd door

Goethe in Nieuwhoogduitsch metrum overgezet, naar Goethe door Oehlenschläger in Nieuwdeensch, door Th.J. Arnold in Nieuwengelsch vertaald, en door Kaulbach met teekeningen opgeluisterd werd, zooals hij er nimmer schoonere heeft gemaakt.

Toch is en blijft het waar dat het Vlaamsche gedicht, - van Willem die den *Madoc* maakte, - om de schikking van 't geheel, d'afwerking der gedeelten, en den bouw der verzen, als kunstgewrocht verre boven all' andere bewerkingen der Reinaartsage, en honderd ellebogen boven Goethes hexameters, verheven staat. Edoch, dat epos, die roem onzer nederlandsche letteren, is in zijne verouderde taal weinig gekend, en de berijmingen, in Nieuwnederlandsch ervan gemaakt, zijn zoovele heiligschennissen tegen onze middeleeuwsche dichtkunst en haar puikstuk gepleegd!

II

De wetten van den middelnederlandschen versbouw heeft men verleerd..... Tot in de laatste tijden zegde men zelfs dat in de middeleeuwen geen nederlandsche versbouw bestond; dat de verzen bloote prozaregelen waren, sluitend met een rijm.....

Een erger vandalisme kennen wij niet. 't Is of men bewaeren zou dat de toren van Antwerpens hoofdkerk, dat steenen kantwerk, niet meer kunstwaerde bezit dan een massieve grafnaald van gelijke hoogte. Elk vers van onzen *Reinaert* is even rythmisch en metrisch uitgewerkt, als de steenbrokken des torens uitgekapt en in transen en kanteelen bijgezet zijn, om zich voor het oog vormrijk af te teekenen op de blauwe lucht.

Nogmaals, de regels des mnl. versbouws heeft men, eilaas! verleerd.

En is 't niet verbazend dat, juist na dat verleeren, geen enkel epos, geen enkel verhalend gedicht in de Nederlanden meer is geschreven dat erkend wordt als een meesterstuk?

De vorm telt voor zooveel mee in 't scheppen van een kunstwerk!

Sinds meer dan drie eeuwen is onze vormleer stroef en niet voortgevloeid uit den aard onzer tale. Duizenden woorden en wendingen kunnen in de huidige verzenmakerij niet benuttigd worden. Wij hebben een prosodia die eenen ganschen taalschat uitsluit. Kan men een ergere krenking der natuurwetten uitdenken?

III

Niet voor oningewijden schrijven we deze vluchtige schets. Wie de regels, door Vondel, Bilderdijk, Tollens gevolgd, niet kent, sla dit maar over. Wie ze naar die meesters heeft geleerd, weet of deze ooit anders hebben gewerkt dan met ‘zoogenaamd’ korte en lange silben⁽¹⁾:

• —
 — .
 • • —
 — • •
 • — •

of halftonige √ in de plaats van voltonige - of toonlooze.

Alle dichtvakken hebben zij in die maten beoefend..... Vondel schiep zijne Tooneelstukken in • —, zong d'Altaargeheimnissen in • —, schreef Hekeldichten en Psalmen in • — en — •, vertaalde Virgilius en Ovidius in • —. Bilderdijk klonk Epopeën en Verhalen, Drama's en Treurspelen, Idyllen en Leerdichten, ja deed Ossiaan zingen in geregeld zooveel kort' en zooveel lange silben.....

Die verzen, in uitgebreide gedichten, stappen den lezer eentonig en werktuiglijk voorbij, als een heir soldaten onder een venster, altijd in dezelfde gelederen, altijd met denzelfden hielenklank op de straatkeien. Geen wonder: het zijn duizenden gelijkkluidende verzen; allen zijn eender gebouwd: er is in der waarheid maar één vorm, ontelbare malen herhaald.

IV

Die vervelend' eentonigheid is niet het ergste. Onze taal vloeit over van woorden die zich met die el van kort en lang niet meten laten. Ook hare rijkste wendingen horten er tegen aan. De helpt - wij durven zeggen de helpt - van onzen spraakschat is bij 't bouwen dier verzen onbruikbaar. Dàt roept om wraak! Wat kunnen de werken onzer dichters zijn, gewrocht met een halve taal, geklonken in zulken knellenden vorm?

Vormleer dient de leer van 't Schoone te zijn; de nederlandsche is zóó eng dat onze meesters ze dikwijls niet nakomen k u n n e n . Het geldt als regel dat een silbe lang of kort is (- of .), doch ten onrechte. *Schooner* bestaat gewis uit een lang'

(1) Een voltonige beduiden wij met -, een halftonige met √, een toonlooze met .

en een korte, — •; maar *schoonzoon*? Uit twee lange, zegt A; uit een lang' en een halflange, zegt B; niemand 'zegt': uit een lang' en een korte; doch sinds drie eeuwen 'gebruikt' iedereen dergelijke woorden als gevormd van een lang' en een korte silbe; waar *schooner* staat, mag *schoonzoon* staan, meent men, en schrijft het zoo; en de lezer, meegetogen door de vaart van het vers, loopt dan ook over *schoonzoon* even licht als over *schooner*.

Wie aldus verzen bouwt, dwingt ons slecht te lezen, en *wij lezen slecht*.

Dat ongeluk voor onze letteren spruit voort uit het nadoen van de Grieken.

Zuiver' amphibrachen • — • van Tollens zijn deze:

Hèt kne□ldé zi□jn va□dér èn mo□edèr aan□ 't hart,
Di□e sto□ndèn, èn zwe□gen□ èn schre□idèn.

Amphibrachen schreef Bilderdijk niet, in deze verzen:

Lief bekjen, ik breek u mijn woord echter niet:
Steeds zult ge mijn troetellief wezen.

Om die zoetluidend te lezen, zou men *lief, echter, steeds*, troetellief toonloos moeten uitspreken; dat ware taalverkrachting. Die verzen behelzen veel te veel quantiteit - voor amphibrachen; en daar zij gebouwd zijn om als zulke gelezen te worden, *dwingt ons Bilderdijk om slecht te lezen*: hij doet ons trippelen, en legt rotsblokken in den weg. Zoo deden al onze dichters. Een gedichtje, een enkele strofe, voor zulk een trippeling geschreven, vindt men bij niet éenen poëet uit de middeleeuwen: ons Nederlandsch had ander' eigenschappen, anderen rijkdom, waarin dichters alles vonden wat zij zochten. Veel meer en om betere redens dan de Franschen mogen wij uitroepen: *Qui nous délivrera des Grecs et des Romains!* Ik voel dat zóó diep dat ik niet aarzel te zeggen: hadden wij *geene* leeraars van versbouw, *geene* scholen voor poëzie, wij zouden wat andere zangers, wat krachtiger zeggers hebben dan nu!

V

In 't Nederlandsch heeft elke silbe al of niet hare *lengte*, juister hare *zwaarte*, nog beter haren *toon*; onze silben moet men *wegen naar den klank*, nooit tellen; de prosodia onzer taal kan niets anders wezen dan de leer der *quantiteit*, der *betoning*; en dat juist is zij bij de nieuwere meesters niet.

In de laatste tijden heeft menigeen het gevoeld en zich op het metrum toegelegd. Ten onrechte heeft men de Grieken nagedaan; stellig kunnen wij in t' Nederlandsch b.v. zeer goede hexameters bouwen; maar stellig ook mag een vreemde taal ons hare dichtwetten niet opdringen: ons schoonheidsgevoel moeten wij zoeken en ontwikkelen in ons-zelfen; onze vormleer moet voortvloeien uit den aard onzer eigene taal. En, om het kort te maken, vele woorden en wendingen welke men naar Grieksche maat te pas k a n brengen, brachten onze middeleeuwsche dichters zeer natuurlijk te pas in hunn' epische, didactische, dramatisch' en lyrische gewrochten Geen enkel' eigenschap onzer taal werd door hen onbruikbaar bevonden; niets van wat de spraakmakende gemeente schiep, van wat den mond des volks ontvloeide, was voor hen onrythmisch of stroef; en, waarlijk, wij zijn wel verwaand, als wij denken dat onze stam met zijne taal niet doet wat andere stammen met de hunne verrichten: het nieuwe scheppen, het oude verlevendigen, alles beeldrijk en zangerig overleveren van geslacht tot geslacht!

VI

Twee hoofdregels beheerschen elken mnl. versbouw:

- 1° het begrip der toonwaerde of quantiteit;
- 2° de vrijheid om, in strijd met het gebruik, tegen alle verbod van schoolmeesters in, het Schoone toch te doen:

tezamen kennis en scheppingsgeest, meesterschap over taal en onderwerp tegelijk.

VII

1° In *Vanden Vos Reinaerde*, namelijk, had elk vers vier voeten. Er is geen versvoet zonder *betoonde* silbe -; dus had ieder vers ten minste:

Vóór, tusschen en achter die vier *betoonde*, zette de dichter zooveel *onbetoonde* als hij goed vond:

 . ----- . ----- . ----- . ----- .
 . . ----- . . ----- . . ----- . .

en zoo voorts.

Naar willekeur? Ja, mits keur.

oo□st, we□st, thui□s be□st

houdt zooveel in als:

Èn d□e do□chter□ bëmi□ndè hèt mo□eder□tjè te□dèr;

want *onbetoonde* silben bevatten *geene* quantiteit: zij dienen den dichter tot het wekken van zang, leven en beweging; ze laten hem spel, mits keur.

Doch buiten *betoond'* en *onbetoonde* silben, heeft onze taal ook *bij-* of *neventonen*. Neventoonen zijn klinkende silben die door ander' overklonken worden: vol□kslie□d. *Lied* wordt overklonken door *volk*. D'eerste silbe van *volkslied* schijnt beklemtoond; daarom echter is de tweede niet *toonloos*; zij blijft eene klinkende silbe, maar wordt overklonken door d'eerste, wordt een *neventoon*. Zij behoudt hare zinwaerde, hare quantiteit; men mag ze voor geene zinledige gebruiken, *volkslied* niet gelijkstellen met *volken*, b.v. Dat heeft men echter al 300 jaren gedaan, en aldus *slecht doen lezen*. Ook *het begrip van den vroegeren versbouw is erdoor verloren gegaan*.

De vier *beklemtoond'* of *betoonde* silben liet de middeleeuwsche dichter voorafgaan en volgen van zoovele toonlooz' en neventonen als hem goed dacht. **Aldus vonden alle toonslagen, alle voeten, plaats in zijn verzen.** Dat getuigen de volgende voorbeelden tusschen honderd anderen uit Jonckbloets *Reinaert* genomen:

1 de trochaeus — √ of — .	<i>Willem die den Madoc maecte;</i>
20 de iambus √ — of . —	<i>Si maken sulke rime valsc;</i>
144 de spondaeus - -	<i>Doe dedine sitten gaen;</i> (Toen deed hi hem zitten gaan)
8 de pyrrhichius . • of √ . of √ √	<i>Ende hise naden walscen boeken;</i>
59	<i>Hine hadde te claghene over Reinaerde;</i>
13 de dactylus — . . of — √ . of — . √	<i>Beide den dorpren enten doren;</i>
49	<i>Alle die diere, groot ende clene;</i>

- 113 de anapaestus . . — of √ . — of *Hine hebbe te wroeghene jegen u;*
 . √ —
- 126 de creticus — √ — of — . — *Pancer sprac: 'Dinct u goed';*
- 114 *Dat Cortois claghet nu;*
- 587 *Hildic spot; neen ic niet;*
- 168 de scoliu s . — . of √ — √ enz. *Men salt uwen kindren noch mesprisen;*
- 586 de bachiu s . — — of √ — — *In doe, Reinaert, so waric sot;*
 enz.
- 379 de antibachiu s ' — — of — — √ *Al vleesc ende vleeschsmout;*
- 548 de molossus - - - *Uns goets raets hebbet danc;*
- 295 ja vier betoond' achtereen: Die *een hiet Cantaert.*

Al die voorbeelden, behalve 't laatste, staan *in 't begin* der verzen; in 't midden en op het einde zou men ontelbare bewijzen aantreffen van de stelling 'dat alle Grieksche voeten in de verzen onzer middeleeuwsche dichters plaats vinden.' Altijd zuiver? Neen, zoomin als vele van hunne rijmen. Doch 't was hunne wet; zij volgden die, ofschoon soms ruw en gebrekkig, vooral onbewust dat de Grieksche dichters ook zulken regel hadden gevolgd. Keurig nageleefd, zou die wet tot volmaaktheid hebben geleid, in Nederland, gelijk zij het gedaan had in Hellas.

VIII

Van drie toonloozen achtereen, werd de tweede vanzelf betoond; zij kreeg in den *Reinaert* 'voor het gehoor' gewoonlijk de 'zwaarte' eener voltonige:

Ende den gansen *te* □ ghenade.

Men ziet, dat onz' eenvoudige vaders veel beter den rijkdom onzer tale kenden en veel meer kunstmaak bezaten dan wij. Nog eens, niet dat zij de Grieken navolgden; zij kenden geen woord van de Grieksche taal en geenen regel van de Grieksche metriek; maar zij drongen tot in de diepst' eigenschappen van het Dietsch door. *Gansch onze taal* was hun ten nutte, en juist het aanwenden van alle toonspelingen *bande de entonigheid* uit de werken van den langsten adem: het was voor den lezer een gedurig' afwisseling van klanken en vormen, een aanhoudend opwekken van zang, leven en beweging.

IX

Waarin bestond de vrijheid om, tegen het gebruik, tegen alle schoolmeestersverbod in, het Schoone toch te doen?

Hoofdzakelijk a) in de verlenging en b) in de verkorting van 't vers:

Verlenging, door een voorslag, door eene, twee, drie of meer silben spelens vóór het vers;

Verkorting, door 't uitlaten van een toon, door 't verzaken aan een der vier versvoeten.

a) Het verlengen van het vers door een voorslag was eene onschatbare *licencia poëtica*. Bij het invoeren des 'telregels', van de Franschen afgeleerd, in de XVI^{de} eeuw, moest de voorslag vanzelf wegvallen, met al d'overige schoonheden van 't middeleeuwsche vers; maar indien de gezonde metriek van vroeger hare rechten wederkrijgt; indien de Nederlanders bij het dichten den alouden rijkdom terugwinnen, zal men in 't vervolg dat middel tot kracht- en prachtwekken geenen dichter meer ontnemen.

Er wordt beweerd dat de voorslag nooit anders was dan:

. —
of . — . enz.

Onjuist! Alle voeten konden goede voorstellen zijn..., mits keur. Dat blijkt uit de middeleeuwsche gedichten te meniger plaatse:

*Reinaert sprac: 'Neve, houddi u spot?'
Sente Martins vogel, ende quam gevloghen.
In hebbe ooc onder alle mine maghe.
Ende wroeghede hem selven, door den noot.
Ai hoe droeve bleef vrouwe Hermeline!
Enz, enz.*

Het spreekt vanzelf dat de voorslag het vers niet verstroeven noch verlammen mocht: zulk een zou geen goed, maar kwaad bijgebracht hebben. Het spreekt ook vanzelf dat men niet te dikwerf voorstellen mocht gebruiken: dit zou het gedicht hebben samengesteld uit vijfvoetige verzen, terwijl viervoeters den gang dienden aan te geven. De voorslag moest een zweepslag zijn, die het vers deed opsteigeren met verjongde kracht.

b) Soms, doch zelden, sloten d'epische dichters hun vers met drie voeten, in plaats van vier. Dat geschiedde zoowel met

staande als met slepende verzen. Waar zij het deden, was de zin telkens volledig uitgedrukt, en de toonval, de harmonieke, phrase, volkomen. Met welk recht zou men ze laken? Het zou hun niet moeilijk geweest zijn er een stopvoet in te zetten, zij die, om 't lieve rijm, zoo vaak stopverzen schreven; maar dewijl maat en zin al zoo natuurlijk vielen, en hun oor er meer door gestreeld was, lieten zij staan wat goed stond. Het verhoogde de schoonheid.

Soe da□t verna□m dat wij□f,
Werd be□vende al□ haar lij□f.
Karel de Groot.

Doen hie□te Sen□te Brandae□n
Sijn sci□p wel□ghedae□n.
Sente Brandaen.

Ganc we□der in di□nen cloe□ster:
Go□d zal we□zen dijn troes□ter.
Beatrijs.

Die□s swij□ghic nochtan□;
Newa□re mijns wi□ves lach□ter
Ne ma□ch niet bli□ven ac□hter
No versweghen no ongewroken.
Vanden Vos Reinaerde.

Qua□d avontu□re m□i doe n□akede:
Want sin□t dat his□e sma□kede
In□ sinen ghi□ereghen mo□nt.....
Id.

X

Dat zijn al de regels van den mnl. epischen versbouw; voor didactiek en dramatiek waren 't dezelfde: ook de lyriek had die regels, behalve, natuurlijk! dat verzen die men zingen moest, niet naar fantaisie verlengd nog verkort mochten worden, maar aan den zwaai en de lengte der muzikale phrase te gehoorzamen hadden.

Men zal misschien enkele verzen aanhalen in strijd met deze bewaering; 't zullen er maar enkele zijn; doch wie weet

niet wat al slordigheid door de meeste middeleeuwsche poëten begaan, door hunn' afschrijvers nog verergerd is geworden? Dat spreekt niet tegen wat wij aanvoerden in VIII. Onze dichters waren geene Homerussen, hunne taal geen gelouterd Grieksch; de critici zuiveren hunne werken eerst nu, - als ze die wel zuiveren.

Jonckbloets leering punt voor punt weerlegd 1884

De regels van heden hoeven dezelfde van vroeger, of beter te zijn.

Ze zijn slechter...

Wij moeten terug!

Terug tot de schoonheid en den rijkdom der middeleeuwen.

Later komen wij voorzeker nader bij 't volmaakte.

Maar daartoe moet men weten welke die regels waren, en dat wordt nergens gezegd. De geleerden hebben in 't zoeken leelijk gedwaald; regels die gemakkelijk waren, gemakkelijk zijn, en gemakkelijk zullen blijven, want kunst is eenvoudig, hebben ze als door-en-door moeilijk voorgesteld.

Dat schrijver dezès die geleerden eens terecht zou moeten wijzen, had hij nooit gedacht. Hij doet het ook niet gaerne: dichten is veel aangenamer dan leeraren, en met wijsheid pronken lijkt zoo waanwijs: maar het is hem een plicht geworden.

In 1874, bij d'eerst' uitgave van den verjongden *Reinaart* in de maat van den ouden, plaatste hij, in een voorrede, schier alles wat hierboven is gezegd; het boekje werd gedrukt en herdrukt op duizenden exemplaren; het maakte gerucht, ja, het 'woord over epischen versbouw' ietwat ophef; de geleerden hebben het werkje ingezien; maar dwaling erkend hebben zij niet.

Integendeel. Vóór 35 jaar schreef Jonckbloet over mnl. epischen versbouw een boek van 178 bladzijden. In 1851 gaf hij in zijne *Mnl. Letterkunde* kortbondig dezelfde grondregels aan als in 1849. In 1868, in d'eerst' uitgave zijner *Geschiedenis der Ned. Letterkunde*; in 1873, in de tweed' uitgave dier *Geschiedenis*, herhaalde hij wat hij vroeger had gezegd.

Zijne meening stond vast; zij was ten andere gegrond op die van groote Duitschers, Lachmann, Hegel, Hahn, Koberstein, Zacher, Mone; hij had er de Vlamingen Willems mee ontlaauwerd, Bormans mee uit het veld geslagen; en onder de

Noord-Nederlanders die wezentlijk door taalgeleerdheid uitmunten, kwam geen enkel hoofdman er tegen op. Integendeel, zijn arbeid werd zeer geprezen. In 1874, in een 'erläuterte' uitgave van den *Reinaert*, die bestemd was en in Duitschland geacht wordt die van Jonckbloet te verbeteren, getuigde Ernst Martin nog dat bisjetzt *nur* Jonckbloets Schrift van 1849 eine gründliche Behandlung der mnl. Verskunst bietet. Ja, in 1877. in '*Maerlants Werken* beschouwd als spiegel van de dertiende eeuw,' drukt Dr. J. te Winkel Jonckbloets voetspoor trouw als een jeugdig leerling, en ook deze te Winkel is een meester.

Wachten tot iets nieuws van Jonckbloet het licht zou zien, scheen ons geraden, en tien jaren na ons bout optreden met de voorrede van den verjongden *Reinaart*, in Sept. 1884, is een derd' uitgave van het 1^e Deel zijner *Geschiedenis der Ned. L.* eindelijk verschenen.

XII

Zijn zienswijze en leering zijn gebleven wat zij waren. Het gevaar van een verkeerd wegwijzen blijft voor het jonge geslacht bestaan. Hadden wij hem dan niet overtuigd? Zoo overtuigen wij hem thans, met bewijzen. En hem niet alleen; ook alle Noord-Nederlanders, die, eilaas! reeds veel meer schoon' eigenschappen onzer taal ontwend zijn.

De vader van al de dwalingen is zijn werk van 1849 *Over middelnederlandschen epischen versbouw*. Aantoonen dat die vader op valsch' adelbrieven pocht, zal voldoende zijn om de zonen vanzelf de blazoenen op hunne rijtuigen te doen uitschilderen. Zijn wij echter kort in 't weerleggen van de 178 bl.

XIII

Het boek begint met een '**Brief aan Professor J.H. Bormans te Luik**'. Wij zegden reeds, dat de eene geleerde er den anderen mee uit het veld sloeg. B. had inderdaad geen juist begrip van den mnl. versbouw; doch J. ook niet. Maar vooruit!

XIV

Dan volgen '**Vroegere Systemen**'. Wat die waren, scheelt thans nog bitter weinig. J. zelf noemt ze valsch, en terecht. Stippen wij echter aan wat hij over een Vlaming zegt: 'dat Willems in den grond de wet van den versbouw onzer

vaderen gevoeld had, hoewel hij dan ook wat de détails betreft de waarheid op verre na niet gevonden heeft'. Hij sluit zijn hoofdstuk met deze verklaring: 'Wij stellen daarom Lachmanns algemeenen regel voorop'.

Lachmann - een Duitscher - wordt dus de ziel van zijn systeem.

Maar ook Gervinus, in zijne *Geschichte der Deutschen Dichtung*, noemde Lachmann 'den scharfsehenden und hörenden Forscher, dem es gelang die Wildheit des altdeutschen Verzes zu zähmen, die Regel unter so viel Licens zu finden, und das, was das Ohr fühlt, auch der verständigen Prüfung nahe zu legen'.

Voegen wij er nochtans reeds terstond bij, dat Ernst Martin, van Praag, hij die een der laatste getuigde dat J. *alleen* tot nu toe eene grondige behandeling dezer stof geleverd had, van dit gevoelen is: 'Jonckbloet scheint jedoch in mancher Hinsicht sich zu eng an das System der *mittelhochdeutschen* Metrik, wie es Lachmann aufgestellt hatte, angeschlossen zu haben. Der mnl. - let wel: *middelnederlandsche* - Gebrauch weicht davon in sehr wesentlichen Stücken ab.'

Dus, volgens Martin, indien Jonckbloet wat verre gaat, bleef Lachmann toch binnen de goede palen. Men mag dan ook zeggen dat heden ten dage d'oud- en middelhoogduitsche gedichten, in alle germaansche hoogeschoolen, op zijn Lachmanns verklaard en gelezen worden, zoodat Friedrich Zarncke, in zijn uitgave van *Das Nibelungenlied*, na een heir andere geleerden, nog gerust herhaalt: 'Lachmann hat das grosse Verdienst, mit einer seltenen Beharrlichkeit der Untersuchung und mit grossem Scharfsinne, die Gesetze der altdeutschen Metrik erforscht zu haben. Die Grundprincipien, die er gefunden hat, werden nicht wieder umgestossen können.'

En nochtans, d'oud- en de middelhoogduitsche metriek werd door Lachmanns regels n i e t beheerscht; de versbouw in *der Christ*, de *Nibelungen*, *Kudrun*, *Parzival*, *Titirel*, *Iwein*, Heinrich von Veldeke, *Floren und Blantscheftur* en anderen heeft met Lachmanns 'vinding' niets gemeens. L. en zijne volgelingen zijn geleerden die zochten en zoeken wat niet verloren is.

Wat gewordt dan van Jonckbloets systeem, dat eenvoudig uit Duitschland in de Nederlanden is overgeplant? Men raadt het reeds. Doch vooruit!

XV

Hier vertaalt J. uit L. dien **algemeenen hoogduitschen regel**. Daarop komen wij te rechter plaatse terug.

XVI

Nu volgt de ‘**voorloopige middel-nederlandsche regel**’, met een voorbeeld, *De Vos en de Druiven*, en reeds het eerste vers van dat voorbeeld is een leelijke dwaling:

Een vos sach ene besie hanghen.

Volgens J. moet men dat zóó lezen:

Een□ vo□s za□g e□enè be□zi□e ha□ngèn.

Is dat niet ‘den menschen ooren aannaaien’? Wie van nature goed' ooren heeft, bij gezond verstand, zooals hij die dat vers neerschreef, zal nooit zeggen dat de vos ‘ééne’ bezie zag hangen. ‘Een bezie’ voor ‘beziën’ is al een fout; maar den toon op *eene* leggen, 't welk nooit betoond wordt, en *zag* wegmompelen, dat de daad van den vos uitdrukt en hier dien toon eischt, dat is... een systeemmakerij. Laat het ons van-nu-af-aan maar zeggen: wie zóó leert lezen, laat zien, dat hij studeert en blokt in zijn kamer, maar niet luistert daarbuiten.

Een vo□s za□g eene be□zie han□gen,

zóó moet het zijn, juist gelijk het daar klinkt, op de straat, onder mijn venster, uit den mond van dansende kinderen:

Kie□st die□ ge bemin□t,
De schoo□nste di□e ge vin□dt;
En he□bt ge di□e, ze gekus□t, sa-sa□!
En he□bt ge di□e, ze geku□st!

XVII

Kwantiteit en **Accent**, die nu volgen, zijn twee hoofdstukken, in welke de schrijver uitweidt over oorsprong, verloop en waerde van vokalen en consonnanten, over 't betonen van zakelijke silben, 't verspringen van den klemtoon, enz. In een verhandeling over versbouw komen zij echter neer op 't geen de schrijver **Toonverheffiing** en **Daling** noemt, die verder komen. Tot daar dus uitgesteld.

XVIII

Caesuur of **Rust**. - Het betreft wel die verzen welke maar *vier* tonen behoeven, dus *korte* regelen uitmaken.....

‘Eene oplettende lezing’ heeft J. geleerd, dat in den regel de caesuur valt *achter de tweede toonverheffing*, zonder onderscheid of het woord dat in die verheffing staat ook nog in de volgende *daling* valt, b.v.:

.....
Reinaert, 239:

Ic dart wel seg | -ghen over waer,
Dat langher es | dan seven jaer,
Dat Reinaert he | -vet hare trouwe;
Om dat Harsint |, die scone vrouwe,
Dor minne end | dor quade sede
Reinaerde si | -nen wille dede.

Uitzonderingen hebben plaats (wij schrijven maar altijd af):

1° Wanneer een woord van drie lettergrepen (of van *vier* wanneer de eerste een toonloos partikel is), met de eerste en derde op de tweede en derde toonverheffing staat, waarbij de caesuur *achter de derde toonverheffing* verspringt; b.v.:

Maerl. 1183.
óm tontséttené | tien tiden,
Maerl. 1184.
Ende Cyrus héeftené | bestaen.

Dit heeft echter *geen* plaats bij viersylbigen die het hoofdaccent op de eerste hebben, b.v.:

Rein. 1433.
Aldus om | -beraden staen.

Evenmin bij drie lettergrepigen, waarvan de twee eerste beiden in de toonverheffing vallen, als:

Rein. 1669.
Wáre dat hóof | -schéde gróot.

2° Wanneer met de tweede toonverheffing een tusschenzin begint, waardoor de caesuur *achter den eersten voet* invalt, b.v.:

Karel Gr.....

1687.
Dat ic, | duchtig boven al,
Noch harde ser | -e becopen sal.

..... 11699.
Want hi, | in weet omme wat,
Dede te Coel | -ne in die stat.

3° Wanneer met de tweede toonverheffing iemands eigen woorden volgen, waardoor natuurlijk de caesuur *een voet vroeger* invalt, b.v.:

.....

Beatr. 275.
Hi seide: | Lief, dit hemelblau
Staet u bat | dan dede tgrau.

4° *Evenzoo* wanneer de zin uit eenen vorigen regel doorloopt en na de eerste toonverheffing gesloten wordt, b.v.:

.....

Rein. 237.
Die Reinaert hevet al haer lijf
Gemint? | so doet hi hare.

.....

Wij vragen het, niet alleen aan al wie dichter is, maar aan al wie verzen schrijft, aan al wie lezen kan: zijn schier alle die bewaeringen iet anders dan spitsvondigheid, systeemmakerij?

Er is geen caesuur in viervoetige verzen, omdat er geene noodig is! Voor dichters ook geldt het axioma: *le style, c'est l'homme*. J. ziet dat over het hoofd, juist als Kinker. Punctuatie, cadence, gang van 't verhaal stroomen uit 's dichters ziel; maar hij denkt niet, en onze middeleeuwers hebben nooit vermoed, dat geleerden eens een regel voor verplichte rust zouden zoeken in den statigen tred of in de meeslepende vaart hunner verzen. En dan nog een regel met zóóveel uitzonderingen? Wie die allen zou willen vatten en toepassen, zou lust en begeestering al lange kwijt zijn, eer hij begint - te zingen. Want heel zijn wezen z i n g t als hij dicht: op schoolmeesterswetten neemt hij geen acht; hij is vol van 't gevoel zijner eigene scheppingskracht.

Is het te verwonderen dat men in N.-N. verzen zoo slecht leest, dat men z' opdeunt, als men rusten moet in 't midden van een zin, ja in 't midden van een woord?

Door minne en | door kwade zeden.....
zeg | -gen.....
he | -vet.....
zij | -nen.....
Keu | -len.....

't Spijt ons zeer zóó te moeten spreken over een man als Jonckbloet; meer dan iemand heeft hij geijverd om onze middeleeuwsche letteren in eere te herstellen: hem hebben wij veel te danken. In zake van prosodia echter heeft hij niets dan kwaad gesticht, en zou het blijven doen, wierd door zijn systeem niet doorgestaan met het 'scherp mes' dat hijzelf

tegen anderen, noodig achtte. Want een systeem is het. Hij wil eenen neger witwassen, en zal ons - och! meer dan eens - blankgeborenen voorstellen om te bewijzen dat het gelukt is.

Zoo doen d'eerlijkste menschen der waereld, als 't aankomt op - hun systeem.

Herlees hierboven eens de brok van zes verzen: *Ic dart wel seggen enz.*, die hij aanhaalt (1849) uit *Reinaert*. Ehwel, zóó staan die noch in Willems vóór hem (1836), noch in Martin na hem (1874), noch in zijn eigen' uitgave van *Reinaert* (1856).

Willems geeft:

Ic dart wel seggen over waer,
Dat langer es dan VII jaer,
Dat Reinaert hevet hare trouwe;
Om dat Harsint, die scone vrouwe,
Dor minne, ende dor quade sede
Reinaert sinen wille dede,
Wattan?

Martin geeft:

ic daert wel segghen over waer
Dat langher es dan seven jaer
dat Reinaert hevet hare trouwe.
om dat Haersint die scone vrouwe
dor minne ende dor quade sede
Reinaert sinen wille dede,
wattan?

En Jonckbloet zelf in *Vanden Vos Reinaerde*:

Ic dart wel segghen over waer,
Dat langher es dan VII jaer,
Dat Reinaert hevet hare trouwe.
Om dat Hersint, die scone vrouwe,
Dor minne ende dor quade sede
Reinaerde sinen wille dede,
Wattan?

Op verschil van spelling komt het bij caesuur niet aan, maar wel op de punctuatie, op de *rustteekens*; en komma's z i j n rustteekens, zonder aanspraak te maken op den titel van *regel in den versbouw*. Waarom ze dan uitgeveegd? - Waarom? Wel omdat zonder hoegenaamde punctuatie een nieuw systeem van rustplaatsen zeer aannemelijk wordt, - voor wie niet nadenkt. Maar wat kleingeestige truc voor een man van Jonckbloets gehalte!

Erger is het uitschrabben der toonlooze *e* in *ende*, altoos voor het lieve systeem, zooals verder, te rechter plaats, zal bewezen worden. En, al heeft het ook met ‘rust’ niets te stellen, *Reinaerde* voor *Reinaert* kunnen wij, Vlamingen, toch niet doorlaten: de schrijver van den *Madoc* heeft wel degelijk willen zeggen dat Hersint *Reinaerts wille* deed, met den genitieven en niet met den datieven vorm, *Reinaert sinen wille*. Drie millioen Vlamingen zeggen nog: ‘de vos zijnen staert,’ en nooit anders.

XIX

Thans komen wij aan **Toonverheffing** (Arsis, Hebung) en **Daling** (Senkung, Thesis) en geven **Kwantiteit** en **Accent** hier hunne natuurlijke plaats.

Men zal het uit V, VI, VII en VIII onthouden hebben: *tonen* zijn hoofdzaak in versbouw; wie die kent, kent al d'overige regels der prosodia als vanzelf.

Daarom willen wij allereerst, doch zoo bondig mogelijk, *de leer der toonwaerde* vatbaar maken, de natuur onzer taal desaangaande blootleggen, om dan, evenkort, een ongelukkig systeem, dat het goede belet, t'ontzielen.

1. Wat in de spraak *klinkt*, is of wordt een zakelijk deel: daar zit de kruim van den zin, welk slach van woord het dan ook zij.

Maar hetzelfde woord klinkt niet altijd evenluid, evenzinrijk.

Dat is zoo natuurlijk dat de kunst der welsprekendheid anders niet zou bestaan: alle menschen zouden gelijk, zouden evenslecht spreken.

‘Hij gaat niet uit’

b.v. kan zoovele beteekenissen hebben als 't woorden heeft:

Hij gaat niet uit, maar wel *zij*.

Hij *gaat* niet uit, hij *rijdt* uit.

Hij gaat *niet* uit, al *zegde* hij 't zelf.

Hij gaat niet *uit*, maar *boven*.

‘Een mensch kan falen, zegt ge. Zeg liever: *de* mensch faalt.’ - ‘Hebt ge ze gezien? - Niet alleen gezien, maar *bezien*.’ Hier hebben *de* en *be* beteekenis en toonwaerde ‘gekregen’.

Enz., enz. Zulke dingen behoeven geen langer betoog.

2. Er zijn in onze taal ‘van nature’, uit haren aard, geen andere dan *toonlooze*, *halftonige* en *voltonige* silben.

Laten wij zwijgen van *voeten*, eene vreemde benaming voor dingen die klinken, en gebruiken wij voor 't betonen *eigene* teekens.

Eene *toonlooze* silbe duiden wij dus aan .
door

eene *halftonige* door ✓

eene *voltonige* door -

Toonlooze zijn doffe silben, als de woordjes *de*, *er*, *ge*, *het*, *me*, *te*, *we*, *ze*; de in- en uitgangen *be-*, *ge-*, *her-*, *ver-*, *el-*, *en-*, *er-*, *ne-*, en dergelijke.

We bewonderen, de hemelen, 't verlorene, enz.

Enkele silben als *ont-*, *om-*, *door-*, *aan-*, *vol-*, *mis-*, *her-*, **onafscheidbaar aan een werkwoord gesloten**, ofschoon niet toonloos, ondergaan de wet der doffe silben:

ontvangen, *omringen*, *doorweven*, *aanschouwen*, *voltooien*, *misdoen*, *herzien*, enz.

Diezelfde silben, **als zij van de werkwoorden los kunnen**, b.v. *ik heb mis gezien*, **en alle andere klinkende silben zijn half- of voltonig**, naar de plaats die men hun geeft:

Halftonig, als zij door een andere **overklonken** worden: Schoo□nzoo□n, op□spri□ngen, o□verklin□ken, we□derst□aan, o□nbui□gzaa□m, mi□sdaa□d, Ja□nmaa□t, vrie□nd Fran□s, loo□p weg□, kon□i□ng, vree□sli□jk, zi□chtba□ar, woe□sterik□, ee□rloo□s, enz.

Voltonig, als zij **door geen andere silbe overklonken** worden:

Willem die□ den Madoc maakte.

A□lle die die□re, groo□t ende clene⁽¹⁾.

- (1) Over de toonwaerde in woord deelen, over het zoogezegd beklemtoon van zekere silben, kan men van meening verschillen, zonder dat onze regel: ‘alle toonslagen dienen plaats te vinden in de verzen,’ eronder te lijden heeft. De dichter drukt zich uit zooals hij het den lezer wil indrukken.

Wij zijn het met Brill niet eens, waar hij, o. a, in *verantwoordelijk* een hooger toon op *woord* vallen doet:

verantwoo□rdelijk,

Gebruikten wij dit adjectief, wij zouden het zijne twee volle tonen laten:

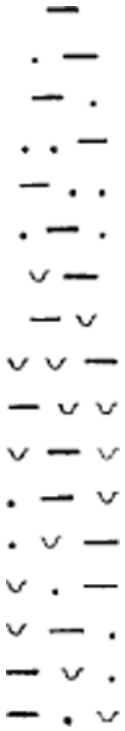
veran□twoo□rdelijk,

zooals men in Zuid-Nederland nog overal zegt. Waar zou het anders heen in een ernstig gewrocht, b.v. een heldendicht, waarvan elke zakelijke silbe gelden moet? *Ver* mag den toon niet krijgen ten koste van *ant*. Om *woord* omniddellijk na *ant* voltonig uit te spreken, is er echter wat ‘aanjaging’ noodig; doch die aanjaging kan nergens gemist worden, waar twee voltonige silben op elkander volgen. Zeer natuurlijk: een volle klan□k eisc□ht eene volle moeite. Maar onze Noorderbroeders jagen te veel aan.

Wie zegt: a□ntwoor□den? Niemand. Vermag een toonlooze silbe, een *ver* of een *be*, de kracht uit wortel of stam weg te nemen? Gewis neen.

3. Een *versvoet* noemen wij (van-hier-af) een *toonslag*.

Een toonslag kan uit niets anders bestaan dan uit een voltonige silbe -, hetzij alleen, hetzij te zamen met één of twee toonlooze, met één of twee halftone, of met een toonlooze en een halftone vóór of achter zich:

Een toonslag - het zij herhaald - kàn uit niets anders bestaan; maar daar heeft men ook *al* de versvoeten van Grieken, Latijnen en Duitschers. *Vier van die toonslagen, 't is*

Zij antwoordde bedeesd:
'In Antwerpen geweest.'

Daar ligt de kwantiteit weer juist waar ze klinkt uit den mond des volks:

Zij antwoorde bedeesd:
'In Antwerpen geweest.'

Wie heeft ooit gehoord: zij antwoorde, Antwerpen? Toch zijn er die gemeend hebben aldus iamben te schrijven:

Zij antwoorde bedeesd:
'In Antwerpen geweest!'

Al die verkrachtingen der lieve natuur komen uit d'ongelukkige vormleer voort, die de helft van onzen taalschat uitsluit.

gelijk welke, *vormden in de middeleeuwen een episch vers*. Bij dien regel is alleen dit aan te merken: van drie toonloozen achtereen werd de tweede van-zelf betoond; gelijk we reeds zegden, ze ‘kreeg’ dan voor het gehoor de zwaarte eener voltonige:

Ende den gansen te□ ghenade.

Wat het eerst en het meest zal opgemerkt worden, is dat een toonslag (de vreemde versvoet) uit ééne silbe bestaan kan, een voltonige (-), en dat twee, drie, ja vier zulke toonslagen achtereen in een vers volgen kunnen. Dit is echter geen zeldzaam verschijnsel in de mnl. gedichten; nog minder zeldzaam in de onl. (ohd.); maar heerscht die wet nog heden in den mond des volks niet met alle kracht?

oos□t wes□t thui□s bes□t.
 Vol□kslie□deren zingen.
 Overwee□g, vrien□d, wel□ke gevolgen, enz.
 De wol□f hui□lde zoo naar.
 Op den koo□p to□e.
 Zwi□jg, zee□!
 Ik en do□e, Rei□naart, zoo waar ik zot.
Reinaert.

Pancer spra□k: dun□kt het u goed.
Id.

Duit□sch, bra□bantsch, vlaa□msch, z□eeuwsch,
 Walsch, latij□n, grie□ksch, hebreeuwsch.
Maerlant.

Die maegt wert vertroest hier bi,
 Ende seide: ‘Ic sal gerne dat gi
 Begee□rt doe□n, lie□ve here,
 Al deert mi mine scande sere.’
Rom. der Lorreinen, rond 1200.

Wrongelen, we□y, broo□t ende caes.
Kaerlenlied, na 1300.

Eist bla□u, grau□, zwa□rt of wit.
Maerlant, Wapene-Martijn.

Vran□c da□ts in Diet□sch vri□.
id., *Spieg. Hist.*

Als hi pij□pt, blae□st ende mauwet
id., *Nat. Bloeme.*

Is hi Wa□lsch, Diets□ch of Latijn.
Boendale, *Lekensp.*

Fris□ch o□ver de heide.
Oudvl. Lied. 11-1200.

Kortom, bij de mnl. meesters heeft men de bewijzen voor 't nemen; en wie thans nog naar de spraakmakende gemeente wilde luisteren, zou na éénen dag hoorens een legioen voorbeelden kunnen aanhalen.

Van dien onverkwistbaren schat hebben noch Vondel noch Bilderdijk ooit een enkelen penning verbruikt.... Ze beoefenden echter alle vakken, ja, ze schreven voor het tooneel, waarop juist de menschen naar de natuur handelen en spreken moeten, willen ze niet gekunsteld, gezocht, overdragelijk zijn.....

Niet alleen komen voltonigen achtereen uit den mond des volks; maar halftonigen, zoogenaamde bij- of neventonen, silben die anders overklonken zouden worden, laten zich niet overklinken, eischen den vollen toon, maken eenen toonslag, als ze door twee toonloozen voorafgegaan of gevolgd worden:

Vri□end Fran□s.

Waar ze den vriend Fran□s vergezelde.

W□eglo□open.

Ziet, hoe se snikkende weg□loo□pt, de versmade.

No□orma□nnen.

Die No□rma□nne verbranden die stede,
Ende sloughen vele liede mede.
Stoke.

Kle□inki□nd.

Daar ze de kle□inkin□deren liefheeft.

Hier hebben *vriend*, *loopt*, *manne* en *kind* den vollen klank, zooveel als vereischt wordt voor een toonslag.

XX

De kwantiteit was in de middeleeuwen wat zij nu is: in onz' oudste vlaamsche gedichten ligt, op d'eigenste plaatsen, dezelfde toonwaerde, klinken dezelfde silben als die van heden.

De regels onder 1, 2 en 3 opgegeven als de 'grondregels onzer prosodia thans', waren ook de grondregels van den middelnederlandschen versbouw.

Waar men er van afweek, waar men er van afwijkt, was 't en is 't uit slordigheid; maar dat kon en kan de spraak niet veranderen. De natuur volgt geen mode.

XXI

En wat leert de Hr. Jonckbloet? Hij erkent, en dit vereert hem zoozeer als het d'ontkenners 'veronneert'⁽¹⁾, dat soms een versvoet, een toonslag, uit een enkele silbe bestond, en twee, drie zulker toonslagen elkander opvolgden in 't zelfde vers.

Maar als hij van de wezentlijke quantiteit, van het natuurlijk accent, van het voltonige, op het minder betoonde en het toonlooze afdaalt, loopt hij verloren. Hij hoort niet hoe z'in de waereld, zelfs niet hoe zijne dienstboden spreken; hij vraagt het aan de boeken en deze zijn toch maar n a het gesprokene geschreven, die van Lachmann, zijnen afgod, zelfs niet n a a r de spraak.

Volgens Lachmann, 'darf keine Senkung zweisilbig sein'. Dat is hun erge dwaling; die weg brengt hen in een doolhof, waar zij niet anders meer uitkunnen dan met over de bloembedden te loopen, de hagen door te breken, of de muren over te klauteren; ze worden Vandalen.

(1) Dat men het in de jaren 40 niet wist, is (met veel goeden wil!) te begrijpen; met veel goeden wil: men had toch maar Willems *Reinaert* te lezen om het te vatten, of met open ooren over de straten te gaan. Maar dat men het in 1875 in België nóg niet wist; ja, dat men het namens de Brusselsch' Academie o n t k e n d e , 'dàt gaat over zijn hout!' Het is echter geschiedt in 't verslag van een 'letterkundigen' jury, verslag dat prijkt met de namen Dr J. Nolet de Brauwere van Steeland, Voorzitter, E. van Driessche, Secretaris-Verslaggever. Hoogleraar Heremans, lid van dien jury, weigerde dat stuk t'onderteekenen. Heremans is, eilaas! overleden; nu nog wordt hij voor een dommerik uitgemaakt door..... Nolet!

XXII

Volgens J. dus, mocht in de middeleeuwen tusschen voltonige silben maar ééne toonlooze of minder betoonde komen, alzoo:

```

      v - v - v - v -
      . - . - . - . -
nooit v v - v v - v v - v v - v v - v,
      . . - . . - . . - . . -

```

maar, daar hij voorzag dat men hem, uit zijnen eigen *Reinaert*, o.a., duizenden tegenbewijzen voor oogen zou leggen, heeft hij gevonden - verschoon me: Lachmann nagezegd - dat men die systeemstorende silben..... niet mocht uitspreken.

o Molière! hadt ge dāt geweten!

Lees eens deze brok uit zijnen *Reinaert*:

- 1730 Hoe dicke sach Reinaert achter rugge
 Weder, daer die hoevre ghingen!
 Hine conste hem niet bedwighen,
 Hine moeste sie re seden pleghen:
 Hadde men hem thooft af gesleghen,
 1735 Het ware ten hoevrenwaert ghevloghen,
 Also verre alst hadde gemoghen.
 Griumbert saugh dit ghelaeft
 Ende seide: 'Onrein e vraet,
 Dat u dat oghesomme gaet!
 1740 Reinaert andworde: 'Ghi doet quaet,
 Dat ghi min herte so verdooft,
 Ende mine beede dus verstooft:
 Laet mi doch lesen een patster,
 Der hoevre sie len vanden clooster,
 1745 Ende den gansen te ghenade,
 Die ic dicke hebbe verraeden,

Die ic desen hel eghen nonnen
 Met miere list hebbe afgewonnen.
 Grimbert balch, newaer Reinert
 1750 Hadde immer doghen achterwaert,
 Tesi quamen ter rechter strate.
 Doe began hem droeve ghelaten,
 Ende hardere seere beede Reinaert,
 Dat si keerden te hove waert,
 1755 Daer hi wende seere mesraken.

Zijn dat geene zachtvloeiende, prachtige verzen?

Maar die mag men niet lezen gelijk ze daar staan! Waar tusschen twee voltonige (- -) mèer komt dan een neventoon (halftonige √) of een toonlooze (.), moet men dat 'meer' wegbijten:

lezen moet dan worden *leesn*, *onder* = *ondr*, *achter* = *achtr*, *waren* = *waarn*, *vinger* = *vingr*, *hemel* = *heeml*, *koning* = *koonk*, *vrouwen* = *vrouwn*, *immer* = *imr*, *engel* = *engl*....

Welke doovemansmuziek!

Als Reinaert zich in de hel aan Grimbert had gebiecht, omdat geen priester daar aanwezig was, brak de das een rijs uit een haag, en gaf er hem 40 slagen mee. Daarna, - zoo geeft Willems:

Riet hi hem goet te wesene,
 Ende te wakene, ende te lesene,
 Ende te vastene, ende te vierne,
 Ende te weghe waert te stierne
 Alle die hi buten wege sage.

Jonckbloet *verbetert* dit aldus:

Riet hi hem goed te wesene,
 Te wakene, ende te lesene,
 Te vastene, ende te vierne,
 Ende te weghe waert te stierne
 Die hi buten weghe saghe.

zoodat juist het kunstige, het typieke, het biechtvaderachtige: 'ende nog dit, ende nog dat; ende nog zoo, ende nog zus', wegvalt.

En dan moet men het nog anders lezen!

Riet hiem goet te wesene,
Te waken, end te lesene,
Te vasten, end te vierne,
End te weghe waert te stierne
Die hi buten weghe saghe.

Wat blijft er nu van den toon en den zwier des dichters, wat blijft er over van de kunst?

V. 97 zegt W.

‘No onverswegen, no ongewroken.’

J. zegt opzettelijk dat *no onghewroken* moet samenvloeien. Probeer het maar, lezer!
De zoo gekende spreuk van Maerlant:

Die scone walsce valsce poëten,
Die meer rimen dan si weten,

verminkt hij tot:

Die scone walsce *valsc* poëten!

En zich al te zeer in de klem voelende, ziet hij ‘geene zwaarigheid om de eerste lettergreep van *poëten* zoo kort uit te spreken, dat zij met de tweede samenvalt,’ - dus:

Die scone walsce valsce *poeten* of *peten*.....

Hij kieze; wij niet!

Dat is niet alles. Als men zóó leest, is het vers menigmaal nòg niet naar het lieve systeem. Wat moet men dan doen? Dan betoont men toonlooze silben, zinledige, niet die waarop wij doelden in XIX¹: neen! dan legt men toon waar geen zin kan liggen, waar de spraakmakende gemeente *nooit* op drukt... *Ontfermede* wordt *ontf□erm□ede*, dat is *ontfermeede*; *winnen* wordt *winnèn*; *machtegen* = *machtéegen*; *te sprekene* = *te sprekeñne*; *te vermoordene* = *te vermoordèñne*....

't Is zoo wanstaltig als wanluidend!

De volgende verzen kiest J. zelf uit:

Den hertoch jammerde dat.
Ende gaderde nacht en dag.
Ende vraegde met haestegen doene.
Spreken in enigen sinne.
Menech ellendegen weet.
Van Karle den keyser goet.

Die vloeien nog al vlot uit den mond.

Ja maar, men moet ze.... anders lezen, ter wille van 't lieve systeem, zóó:

Den hertoch ja□mme□rde dat.
 Ende ga□de□rde nacht en dag.
 Ende *vraegd'* met haas□tee□gen doene.
Spreekn in en□ee□gen sinne.
Meench ellen□dee□gen weet.
 Van Kar□lee□ den keyser goet.

De maat loopt over. Er zijn drie miljoen Vlamingen: dat de heer J. hen een-voor-een met zulke wetenschap beprate: 3.000.000 keer zal men hem onderbreken met de vraag: 'Wie houdt gij voor den gek?'

In N.-N. vragen het hem, na 35 jaren, de poëten zelf nog niet!

En de geleerden? Och! in den *Gids* van 1850 wijdde een hunner 63 bladzijden aan de beoordeeling van Js. arbeid, beschouwde hem ten slotte 'als eene belangrijke aanwinst voor de wetenschap,' - en dat is zoo gebleven.

In 1884 schreef Js. medewerker aan eene uitgaaf van dichterlijke refereinen een boek van 108 bl. over *Middelnederlandschen Versbouw*, dat de dwalingen nòg verergert.

Wij zouden blijven achtemitgaan, zoo het volk geheel onder den invloed dier heeren geraakte. Goddank, dat kan niet!

XXIII

Is een beroep op het volksgebruik in zake van spraak niet gerechtigd? Het volk staat voor den dichter vrij wat hooger dan kamer-litterators!

XXIV

Maar met al die mooie verzinsels staat het systeem nòg niet in den haak: er hoeft hulp van **Samensmelting van vokalen**, - van **Hiaat**, - van **Aansluiting**, - van **Samentrekking**, - van **Synkope**, - van **Apokope**, - en van minder belangrijke wetten.

XXV

Eer w'over die ziekelijkheden handelen, is 't noodig een gezond' aanmerking te maken: meest all' eigenschappen van het Mnl. zijn in de Vlaamsche gewesten ontstaan, en er nog niet uit verdwenen. De beste middeleeuwsche gewrochten onzer taal zijn van vlaamschen, veelal van westvlaamschen oorsprong; de dichters uit Brabant, Limburg en Holland hebben minder oorspronkelijk taaleigen aan den dag gelegd, dan eigenaardigheid ontleend bij Willem van den *Reinaert* en bij van Maerlant.

Bij onzen Jacob 'vindt men nieuwe woorden en nieuwe zinwendingen die vroeger niet voorkwamen..... Hij moest de taal gedeeltelijk zelf maken; uit de dialekten die woorden kiezen, waarmee eenigermate kon worden weergegeven wat nog nooit in het Dietsch was gezegd..... Niet minder dan.... mag Maerlant een taalschepper worden genoemd'. Zoo spreekt Dr. J. te Winkel.

Een Vlaming heeft dus maar zijn levende taal te kennen om veel vooruit te hebben op N.-Nederlanders in 't verklaren van schijnbaar zeer verouderde werken.

XXVI

De **Samensmelting van vokalen** (synaloepha) is niets dan een doffe eind-**e** die vervloeit a/ in een klinker: in plaats van *de oogen*: *doogen*; b/ in de **h**, welke wij nog niet aspireeren: *de hoogste* = *dhoogste*; *so hoorde hi* = *so hoorde*; *als gij het zegt* = *als gijt zegt*; *het docht hem* = *het dochtem*, ja *tochtem*; *al zagen ze hem* = *al zagen zem*; *alzo het de avonture woude* = *alzo avonture woude*. Op dien weg gaan wij nog immer voort: *hij is krank* = *hijs krank*; *die er niet veel van weet* = *dier niet veel van weet*; enz., enz.

Jonckbloet nu meent dat de dichters doorgaans niet aaneenschreven wat men bij 't lezen toch ineensmelten moest.

Daarin is hij mis: in *Reinaert*, in van Maerlants werken, overal, werd de versmelting *geschreven*. Waar *ze niet* geschreven is, mag men *z'ook n i e t* lezen: en niet:

Ic segge u wel, hi riede u quaet
Ic seggu wel, hi rietu quaet

XXVII

Onder **Hiaat** verstaat men het tegenovergestelde van Samensmelting, als men namelijk de stomme **e** met de aanvangs-vokaal *niet* laat ineensmelten.

Zoodus, *grote ende cleine* zou men naar willekeur mogen lezen: met samensmelting *grotende cleine*, met *grote ende cleine*?

Onwaar. Onze dichters kenden nog geen hiaat; ons volk kent het nog niet. 't Is uit Frankrijk ingevoerd door verzenmakers. Vroeger schreef men aaneen of vaneen wat aaneen of vaneen uit alle monden kwam, en, voor de tiende maal: 'zoo spreken de Vlamingen nog.' Zoo schrijf ik hier: het past immers in deze verhandeling zulke vormen te gebruiken?

Sinds men, naar fransche wijze, de silben telt, in plaats van de toonslagen, heeft men tevens naar fransche wijze samensmelting en hiaat opgelegd. **N o o i t** ineensmelten was in de middeleeuwen absurde; **a l t i j d** ineensmelten evenabsurde. 't Is zoo nog in gansch Zuid-Nederland; en is 't wel anders bij de Noord-Nederlanders die ter school niet werden bedorven?

D' eik is de koning des wouds

zouden onze meesters nooit geschreven hebben. Het doet ook *onz'* ooren zeer; ja, noorderbroeders beginnen het evenonverdragelijk te vinden. Ons volk zou niet eens **v e r s t a n** wie hem zeggen zou: *Dos graast in de wei*, en vooral niet wie het zeggen zou gelijk Hollanders het dichtten:

Do□s graa□st in□ de we□i.

Wat is men aan 't vervalschen geraakt, waar d'eenvoudige natuur zoo schoon is!

De-n os□ graa□st in de wei□;
De-n ei□k is de koning des wou□ds!

zóó spreekt in Zuid-Nederland iedereen.

'*De os,*' '*de eik,*' zonder versmelting, maar zonder euphonische *n*, gelijk Vosmaer het doet, zou ons volk misschien wel aannemen, maar versmelting niet.

XXVIII

Vosmaer zei mij eens: 'Wij hebben dat verleerd; maar de Vlamingen hebben het behouden; ze moesten het ons weer leeren.' Hier plaatsen wij dus de grondregels van al of niet

versmelten, van elisie en hiaat, zooals het gebruik bij het vlaamsche volk, van Maaseik tot Duinkerke, vroeger en heden, ze leert, en zooals in N.-N. d'eenvoudige menschen ook nog wel spreken.

A. De doffe eind-*e* versmelt in de volgende klinkletter als deze een naamwoord begint dat *vrouwelijk* of *meervoudig* is, of als dat naamwoord aanvangt met een *h*: *d'oor*, *d'aarde*, *d'ossen*, *d'eikeboomen*, *een' arme vrouw*, *schoon' engelen*, *rijk' huizen*, *geknutst' eieren*, *d'hooge kerk*, *van d'honden*.

Ook: *hij heft z'omhoog*, *z'aten z'op*, *z'hebben 't gezien*; *dan waren z'over d'honderd*.

Wat Brill zegt (1^e D. bl. 65, 4^e uitg.) 'dat de *e* van den uitgang eens adjectiefs, dat vóór zijn zelfstandig naamwoord staat, voor elisie onvatbaar is,' is bij ons maar ten deele waar: men zegt hier: *schoone(n) avond*, ja, maar vast en zeker: *schoon' avonden*, *bruin' aarde*, enz.

B. Maar een eind-*e* versmelt niet als het naamwoord *mannelijk* en *enkelvoudig* is; men zegt: *'t is den eenen zoowel als den anderen*; *den ezel*; *'t is zwarten inkt*; *de vetten os*; *'nen arme man*; *den honderdsten hovenier weet dat nog niet*. Ook d'*e* niet van de *je* of de *ke* der verkleinwoorden: lief *Mietje*: maar *Mietje-n* is lief; stout *Janneke*, meest *Janneken*; maar nooit *Jannek' is stout*.

C. En als het naamwoord onzijdig en enkelvoud is? Dan hoort men zoowel *het grootst' ongeluk*, *het rijkst' huis*, als *het grootste(n) ongeluk*, *het rijkste(n) huis*.

D. *E* van *we*, *ge*, *ze*, *te* versmelt ook in d'eerste klinkletter of de *h* van elk volgend woord: *w'ontzien*, *g'eet*, *z'ondersteunen*, *t'arm*, *t'eerlijk*, *t'hoog*; - die van *me* versmelt zelden: *z'heeft m'ontvangen* als 'ne koning; men hoort meer: *z'heeft mij* ontvaingen als 'ne koning; niet *mij*, tenzij bij nadruk; - de-*n* ingang *ge* versmelt zelfs in zijn werkwoord: *g'eten*, *g'oordeeld*, *g'hoord*: deftig zeggen wij *geeten*, nooit *gegeten*, wat in onz' ooren zoo wanluidend is als *gegeerd*, *gegeischt*, *gegantwoord* zijn zouden.

E. De doffe eind-*e* van een *werkwoord* in den onvolmt. verl. tijd versmelt *niet* in de volgende vokaal: hij *stampte* op den vloer; hij *raakte* er eens aan; een euphonische *n* wordt hier, doch zeer weinig, gehoord; want het volk onderscheidt zeer fijn enkelvoud van meervoud: ze *trapte* in 't slijk (zonder versmelting) luidt niet als in 't meerv.: ze *trapt* in 't slijk.

Maar, let wel: dat is Brabantsch, Antwerpsch en Limburgsch. In Vlaanderen zegt men nog juist als ten tijde van

Maerlant: ze *trapteg' in 't slijk*; ze *meendeg' ook*, ze *schreeuwdeg'* hem achternaar.

F. Alleenlijk dan als versmelting een onverstaanbaar of een gek woord maken zou: *een doffeinté*, laat het volk de toonlooz' e hooren: *een doffe eind-e*.

Quade avonture mi doe nakede,

zegt W. in *Reinaert*, 401.

Mesval mi doe nakede,

verbetert J., 'omdat W. vijf voeten aan het vers geeft dat er, om het volgende, maar drie dultt.' - Twee ketterijen tegelijk: in de XIIIe eeuw als nu zegden alle Vlamingen: *qua d'avontur e*; en over verzen met *drie* toonslagen zie men IX.

Gaan wij voort met het geleerde systeem.

XXIX

Aansluiting. 'Het middennederlandsch is veel zachter voor het gehoor dan onze tegenwoordige schrijf- of kanseltaal,' getuigt Joncbloet allereerst, en hij haalt tal van bewijzen aan.

Inderdaad, waar de dichter het goed vond, werd: 'als het' *aast*, 'daaraan' *drane* en *dran*, 'daaraf' *draf* en *drof*, 'men hem' *mem*, 'men op' *mop*, 'men er' *mer*, 'die andere' *dandere*, 'dat en is' *dans*, 'zoo is' *soos*, 'daarop' *drop* en *drup*, 'daarin' *drin*, enz. Dat alles is westvlaamsch, en men spreekt aan onze zeekust zoo nog. Ook de negatieve partikel *en*, *ne* is nog in zwang, met al de **Samentrekkingen** door de dichters van 12 en 1300 gebruikt: *tenes nie waer*, *ket gesiene*, *kenet nie gesiene*, *lelk* (voor leelijk), *ze gaat trouwen* (voor trouwen), *de leeuw heeft klaan* (klauwen); *zhaen* (ze hadden); *zhen* (ze hebben); *wi moen* (voor moeten); *zes aankommen*, *zes* (voor aangekomen, gekomen); *van ens tens* (van 't een einde naar 't ander); *aerpel* (voor aard[aerd-]appel).

Wie heeft Benoit nog niet hooren zeggen: *In sin use isn uze*, *en ost reent*, *treentrin* (In zijn huis is een deur, en als het regent, regent het erin)? Dat samentrekken, meestal ten koste van g en v, geschiedt ook in Zuid-Afrika: in den Vrijstaat spreekt men veel *o-er*; op de Kaap *te-en*; in Transvaal *veur* 'ei-e moedertaal en vaderland', *o-ral* tot laat op den *a-and*. De *h* wil er bij de Vlamingen zóó moeilijk in, dat men zelfs in Antwerpen zegt: *bangen* voor *behangen*, ja: *ik heb die kamer gehangen!*

Als men dat alles niet hoort in de levende taal; als men de spraak in de boeken leert; als men eenvoudige verzen van eenvoudige menschen niet eenvoudig aanneemt zooals ze geschonken zijn, voluitgeschreven of ingekrompen gelijk de dichters ze wilden gelezen hebben, dan trekt men onvermijdelijk gekke gevolgen. Voor zijn ongelukkig systeem doet Jonckbloet ons dan ook:

Vrouwen zijn van nature zoeft

zóó lezen:

Vrouwn zijn *va*n natu*re* zoeft,

en:

Nu salic sijn jouwers alre knecht
(Nu zal ik zijn uwer aller knecht)

aldus:

Nu salic sijn *jouwr* alre knecht.
Te sie*re* scoen*re* her*berghewae*rt
(Te zijner schoone herbergewaert)

moet verwrongen worden tot:

Te zijner *schoon'* herbergewaert,

zelfs met *her* (in *herberg* altijd voltonig) geheel toonloos....

XXX

Syncope is 'de uitwerping der toonlooze *e* tusschen twee konzonanten in den uitgang van een woord':

des scattes = des scats; du gheves = du gheefs; hi ghevet = hi gheeft; verhooghet = verhoogt; nagel = nagl; over = ovr; lelijc = lelç; qualijc = qualc.

Voorzeker deed men dat in de middeleeuwen; men doet het nog; doch waar de dichters het niet schreven, mag men het ook niet lezen. Jonckbloet geeft een 100tal verzen waar de woorden voluitgeschreven staan; maar hij wil dat de lezer die..... synkopeere.

Er drie van die honderd aanhalen zal wel genoeg zijn om te bewijzen dat de goede gemeente de verzen te lezen, niet te maken heeft.

Lekenspieghel 2.20.

Eer hemel ofte aarde waren
moet zijn

Eer *heeml* ofte aarde waren,
neen, nog harder

Eer *heeml oft* aarde waren.

Doctrinale 23425.

Die rechter heet een rechter omdat...
omdat het een *rechtr* zijn moet!

Maerlant 220.

Edel van seden ende van live.
Vloeiend, niet waar? Ja, maar 't moet zijn:

Edl van seden *end* van live,
of wel:

Edl van *sedn* ende □ van live,

want als in één vers twee of meer lieve systeemmiddeltjes voorkomen, mag de drommel weten wát men wegmompelen of bijbabbelen moet!

XXXI

Apokope, dat is meestal een doffe *e*, die er staan *moest*, weglaten, b.v.: *tonsen huus* voor *tonsen huse*, *ons* voor *onze*, *dapper* voor *dappere* of *dappre*, *eerst* voor *eerste*, *ander* voor *andere* of *andre*, *man* voor *manne*, *ic geef* voor *ic geve*; in den conjunctivus, *God moet* voor *God moete*, *als* voor *alse*, *oft*, *end* voor *ofte*, *ende*, enz. enz.

Het is ook de sluitende *n* of den uitgang *en* weglaten, b v.: *sander daghes* voor *sanderen daghes*, *groet* voor *groeten*, *te valle* voor *te vallen*, *binne* voor *binnen*, *wapen* voor *wapene* of *wapenen*, *gevangen* voor *gevangene* of *gevangenen*, *ebwi* voor *hebben wi*, *wilwi* voor *willen wi*, *liepre* voor *liepen er*, *quamer* voor *quamen er*, *er bleef* voor *er bleven*, *es soe vele* voor *sin soe vele*, *si sprach* voor *si sprachen*, enz. enz.

Herhalen wij tot vervelens toe: voorzeker deed men dat in de middeleeuwen, en men doet het in Vlaanderen nog - uit slordigheid; want slordigheid, met edeler woorden poëtische vrijheden, eens met eenig welgelukken ingevoerd, wortelen diep en worden niet gemakkelijk meer uitgerooid.

Niet honderd, maar honderdèn voorbeelden haalt J. aan, om zijn apokopenstelsel te staven. Het is hiermee zooals met al de rest: waar de dichters apokopeerden, schreven zij zooals men te lezen had. *Ende* maakt op dien regel zoomin eene uitzondering als eenig ander woord. ‘Elk’ voorbeeld, door J. aangehaald om zijnen neger witgewasschen voor te stellen, bewijst juist dat hij zwart is van natuur, dat wasschen niet baat.

Men herinnere zich het voorbeeld voor caesuur of rust:

Omdat Hersint, die schone vrouwe,
Dor minne ende dor quade sede
Reinaert sinen wille dede.

Daar wil J. ons doen lezen:

Dor minne end | dor quade sede
Reinaerde si | nen wille dede.....

Laat echter die rustteekens wegvallen, knip van *ende* niets af, lees natuurlijk door, en in plaats van zijne stroeve gemaaktheid, hebt ge d'oorspronkelijke zoetvloeiendheid:

Dor min□ne e□nde dor qua□de se□de
Rei□naert si□nen wil□le de□de.

Een voorbeeld met den subjonctief:

Walewein 229.

God moet u gheleiden.

Er staat wel degelijk *moet* en niet *moete*. Waarom? In Js. systeem was 't niet noodig hier apokope te doen tusschenkomen; samensmelting, zoo de dichter die op de wijze onzes geleerden gebezigd had, was voldoende: *moete u* zou immers door samensmelting *moetu* geworden zijn? Als men echter nadenkt op 't geen de dichter wilde, en leest zooals 't geschreven is, dan zou *moete u* heel wat anders voortbrengen dan *moet u*: *moete* zou den rhythmus veranderen en de maat verlengen. De dichter heeft willen zeggen: Go□d moe□t u ghelei□den, met drie toonslagen en niet met vier: Go□d moe□te u□ ghelei□den.

Id. 75. Er staat: En□de mi□ne cro□ne na□ minen liv□e, en men

mag *niet* lezen zooals J. het wil;

End□e min□e cro□n na mi□nen liv□e. Dat ware taalverkrachting,

zinsverandering en wanklank!

Niet, zooals J. betoont:

Jaic□, so mo□et mi goe□t ghesci□en,

maar wel, zooals in *Walewein* staat:

Jai□c, so moet□e mi goe□t gesci□en.

niet:

So help mi God die mi gheboot,

maar wel:

So helpe mi God die mi gheboot.

niet:

Ende stondn in sekre stede,

maar wel:

Ende stonden in sekere stede.

niet:

Ende winn met minen licham gelt,

maar wel:

Ende wi□nnen met□ minen li□chame gelt□, enz., enz., enz.

zooals het telkens wordt aangetroffen in den tekst.

Vlamingen, U bid ik om versochooning. Het is al veel te veel, niet waar?

XXXII

Alleen nog dit, een variante van de wijzen waarop onze geleerde met blanken te werk gaat om ze er te doen uitzien als geschuurde negers.

Waar Willems in 1836 vers 24 van *Reinaert* aldus uitgaf:

Daden si wel, si soudens begeven
(Deden zij wel, ze zouden het laten),

daar wil J. in 1849 (*Mnl. Versbouw*) ons doen lezen:

Dadn (of *daen*) si wel, si *soudns* begheven;

en in 1856 (*Vanden Vos Reinaerde*):

Daetsi wel, si souts begheven,

voor zijn eigene verandering zich beroepende op de fraaie leer door hemzelf over versbouw vooruitgezet!

XXXIII

Wat wij door ‘wetten van minder belang’ verstonden, zijn bij onzen geleerde vooreerst **Verzen met drie toonverheffingen**. Eenvoudige lezing van midd. gedichten en gezond verstand moeten eenieder overtuigen, die niet zoekt wat niet verloren is, dat wij daarover (IX b) de waarheid zegden. In gedichten van *vier* toonslagen in elk vers, komen ook verzen met *drie* toonslagen voor, uit slordigheid, soms echter uit schoonheidsgevoel, niet alleen in slepende, ook in staande regels. In lyr:sche strophen echter, die gezongen moesten worden, schreef de dichter op muziek die bestond, en was dus gebonden aan de psalmwijze of het deuntje.

Met Koberstein, Hahn, Lachmann en andere Duitschers, zoekt J. dit te verklaren als eene erfenis uit het Oudduitsch. Wij geloofden het moeilijk (1874); nu wij opzettelijk Oudduitsch hebben geleerd, aarzelen wij niet daarover geheel anders te denken. Maar gewacht tot plaats en stond.

XXXIV

De tweede wet van minder belang (in de verklaring van midd. versbouw) is de **Voorslag**. ‘In de *epische* gedichten laten vele verzen vóór den eersten voet nog een voorslag (anacrusis, auftact) toe,’ zoo drukt J. zich uit, en schijnt dus t' erkennen dat van verlenging bij *lyrische* verzen geen sprake kan zijn; maar hij voegt er onmiddellijk bij dat de voorslag ‘natuurlijk merkelyk lager betoond moet zijn dan de eerste toonverheffing.’ *Natuurlijk?* Toch niet, dewijl hij terstond daarop aanneemt, dat de voorslag uit twee, ja uit drie lettergrepen kan bestaan, en men zeer, zeer dikwijls naamwoorden, ja den volsten toonslag, ertoe gebruikt vindt (zie IXa). Doch waar J. voorbeelden aanhaalt, blijft de neger in den waschtob, en neemt hij er blanken uit.

Hij wil ons doen lezen:

Walewein 109.

Dat□ter nie□men wa□s so□ghedae□n;

Karl Gr. 170.

Wa□t ic hie□rtoe nu□ moge□a□ne vae□n,

waar het zijn moet, zonder voorslag:

Da t er nie men was so gheda en;
Wat ic hiertoe nu moog an evae n,

en waar de dichter ook wel *moog* in plaats van *moge* zal geschreven hebben. Zooniet, schreef hij met *Wat ic* tot voorslag:

hiertoe nu mo ge a nevae n.

XXXV

De derde kleinere wet geldt **de laatste toonverheffing en de haar voorafgaande daling, bij stomprijmende verzen.**

Waarom niet zoowel slepende als staande rijmen? Er bestaat geen hoegenaamde reden tot onderscheid. Doch gaan wij met den schrijver voort.

‘Alle versmaten zijn het gevoeligste aan het einde’, herhaalt hij met Kinker, maar komt toch tot het besluit, in strijd met Lachmann, dat de daling ook vóór de vierde verheffing mag ontbreken.

En te recht. We zouden wel eens van een aanhanger Lachmanns willen hooren wat hij op deze verzen aan te merken heeft:

Een voet lang en een voet breed.
God! wat ziet zijn hoofd rood,
En wat heeft zijn lijf wonden!

Zulke wendingen gebruikt men niet uit slordigheid of onmacht. Gemakkelijker ware 't geweest te schrijven, en vrij te blijven van de betweterij der kamergeleerden:

God! zijn hoofd, wat ziet het rood,
En zijn lijf, wat heeft het wonden!

of:

God! wat ziet zijn hoofd toch rood,
En wat heeft zijn lijf al wonden!

of nog anders.

Maar den Catsiaanschen deun, Vondels en Bilderdijks eentonigheid, moest hier weg. De spraak geeft daartoe afwisselingen genoeg aan de hand; en om der klanken rijkte, om de verrassende horting, om der muziek wille, is er gezet:

Wat zie□t zijn hoo□fd roo□d!
Wat he□eft zijn li□jf won□den!

Net als vroeger:

Dat sij□n mine vij□f won□den.
Maerlant, *Disputacie*.

..... sine scripture va□lsch dan□.
Boendale, *Lekens*.

Dat heeft men sinds drie eeuwen in N.-Ned. niet gedaan, zelfs niet in lyrische verzen, al rijmde men niet meer op muziek, al was men vrij. Hoe heeten zij ook, de N.-Ned. lyrieken uit de laatste drie honderd jaar?

Wij moeten terug!

Maar niet op zijn Jonckbloets.

XXXVI

Slaan wij korthedshalve, tal van kleinere spitsvondigheden over, om op zakelijke, grootbelanghebbende punten neer te komen.

XXXVII

1° **Het Rijm.** - In de middeleeuwen liet men elke klinkende silbe rijmen. Onze lezers weten dat wij door *klinkende* zoowel *halftone*, als *voltonige lettergrepen* bedoelen. Rei□na□ert, wa□erhe□it, vi□an□t, ei□lan□t a□vo□nt, con□in□c, her□ber□g, dag□cor□ti□nghe, ghedaen hee□ft, ghescie□t es□, enz., enz.. rijmen met hunne slot-silbe op duizenden plaatsen, zoowel in episch' als in didactisch' en lyrische verzen.

Coninghen, graven ende hertoghen,
Die op anderen orloghen.
v. Maerlt. *Lande v. Overzee*.

Sijn sarc was gereet; doe omtrent middach,
Men hieffene vander baren, daer hi doe op lach.
Nevelingenlied in 't Ned.

Doe antwoorde die coninc:
 Ghi vraghet mi so menigh dinc.
Caerl ende Elegast, rond 1100.

Er is thans nog geen enkele Vlaamsche dichter die, in zijn jeugd te rijmen pogend, hetzelfde niet heeft gedaan. En wie, in onze gewesten, aan tafel, hij 't nagerecht, voor de vuist 'dichten' hoort, op boete van pand, zal uit den mond dier brave menschen zooveel halftonige als voltonige boventuit hooren klinken.

- Jufvrouw ik wou uwen vriend wel zijn.....
 Zijn..... - Mijnheer, ik heb wat hoofdpijn!

- Vult nog eens de wijnglazen.....
 Glazen..... - Als 't koud is, moette nie blazen!

- Man, laat ons naar huis gaan.....
 Gaan..... - Vrouw, ik heb u niet verstaan!

- 't Is al zoo laat op den avond.....
 Avond..... A-vònd! - Turk heet onzen hond!

- Ge zingt gelijk nen vogel.....
 Vo-gèl..... - Wete gij dat wel?

Men schijnt het rijm te willen zien.

Het *zien* verkracht hier het *hooren*.

Daarin ligt verklaring genoeg over 't middeleeuwsche rijm.

Schreef van Maerlant zelf niet: Duvel, rijmend op fel, enz.?

Altemaal gebrekkig, zeer zeker; maar als men zulke rijmen doorliet, is 't dan te verwonderen dat *doene* mocht rijmen op *gone*, *groot* op *moet*, *comt* op *noemt*, *vernomen* op *roemen*, *verlies* op *prijs*, *sien* op *mijn*, *lief* op *wijf*, die in West-Vlaanderen, thans nog, minder van klank verschillen dan overal elders (bij 't gezonde volk) *beer* en *eer*, *oor* en *voor*, *meel* en *geheel*, *rots* en *os*, *reeds* en *lees*, *trits* en *is*, *rekenen* en *ketenen*, - en andere liefelijkheden door Bilderdijk met hand en tand verdedigd tegen..... goedhoorenden uit onze dagen?

Waarom *ei* op *ij* niet rijmen mag, d' 'aannemelijke' reden daartoe, wilden wij wel eens leeren: men rijmt toch voor d'ooren, niet voor d'oogen? Zoo een criticus dien schat aan d'huidig' en de toekomstige dichteren schonk, zou hij der kunst wat anderen dienst bewijzen dan met het verbannen der spelende silben uit de middeleeuwsche gewrochten!

XXXVIII

Komt de sluitende n in aanmerking? vraagt Jonckbloet. Dat is: mocht *hare* rijmen op *waren, milde* op *scilden*, enz.? Gewis; dat was maar eene kleinigheid, naast de reeds gekende slordigheden

XXXIX

Rijmen alle verzen twee aan twee? Voorzeker, al zou het anders evengoed geweest zijn. Waar een rijm ontbreekt, waar men een *wees* aantreft, zooals de Duitschers dat schilderen, is een vers in de pen gebleven van dichter of afschrijver.

XL

Verdeeling van staande en slepende verzen. ‘Staande en slepende verzen wisselen niet regelmatig af in de gewone epische gedichten: een enkel stomp rijmpaar wordt dikwerf gevolgd door drie, vier en vijf slepende paren’, zegt Jonckbloet; en omgekeerd, mag men er bijvoegen.

XLI

Moet de zin met het vers sluiten? Zulke vraag is niet ernstig. Wie dichten kon, liet zich aan geene stijlregels binden. Nogmaals, ook voor dichters zei Buffon: *le style, c'est l'homme*.

XLII

En hier komt de schrijver tot zijn **Besluit**.

Eer wij dat overdrukken, waerde lezer, dient er met gezond verstand eens tot op den grond van de zaak gekeken te worden. Want Lachmann en Hahn, Koberstein en Zacher, Wolf, Diez, evenals Zarncke, von Muth en zooveel anderen die nog leven, hebben wetten gesteld op een gebied waar zij onbevoegd waren

tot bevelen of heerschen. In dit gezegde schuilt niet de minste verwaandheid. Wij zouden tal van levende dichters kunnen opnoemen, die juist eender spreken zouden, hadden zij zich de moeite gegeven de prosodia onzer mnl. meesters te doorgronden; zelfs hollandsche dichters, al hebben deze veel meer verleerd, al zijn ze vrij wat meer ontwend dan de vlaamsche. Maar het natuurschoon onzer vaderen straalt allen in 't oog, zingt allen in 't oor, die, uit geboorte scheppers op 't gebied van 't schoone, tot kunstenaars in de letteren geadeld zijn.

Ook voor Duitschland dwaalde Lachmann

XLIII

En vooreerst met Lachmann afgerekend, den vinder, den vader van Jonckbloets leer. Hij verkondigt zekere waarheden, onder andere:

dat tusschen twee toonverheffingen de daling somtijds ontbrak;

dat sommige woorden een hoofd- en een nevenaccent hadden, en in de 19^e eeuw de goede lezing daarvan moeilijk is. - Dat gaven wij reeds toe: evenals zij halftonige tot rijmsilben gebruikten, legden ook de duitsche middeleeuwers dikwijls, midden in 't vers, den vollen toon waar slechts een halve toonwaerde bestond, juist als de dietsche b.v.:

Daer hi vele te ligghene plach
Dor war □mhe □de vander sonnen.
Reinaert.

Der boum □gar □te der ist wit.
Floren und Blantschefur.

diz vliegende bis □pel □
ist tumben liuten gar ze snel.
Parzival.

Es schînet wol, wizze Krist,
Daz mîn vrouwe ein wîp ist.
Iwein.

Daar was en is de kwantiteit stellig deze: war□mhed□e, bou□mga□rte, bis□pe□l, wip□ is□t. Doch schier al de rest van zijn systeem is valsch. Hoe formuleert hij het?

‘Die Eigenthümlichkeit aber der alt- und mittelhochdeutschen Verse besteht nun in zweierlei. 1) Wo zwischen zwei Hebungen die Senkung fehlt, muss die Silbe lang sein durch Vocal oder Consonanten. Und zu diesem durchbrechenden Princip der Quantität kommt 2) die rhythmische Beschränkung, dass nur der Auftact allenfalls mehrere Silben zulässt: die übrigen Senkungen dürfen nur einsilbig sein.’ (*Über althochdeutsche Betonung und Verskunst, vorgelesen in der Akademie der Wissenschaften am 21. April 1831 und am 3. Mai 1832; gedruckt in 1834*).

Alzoo, wel stellig: nooit twee halftönig' of toonlooze tusschen twee voltonige silben.

Waarom niet?

Over de reden ‘geen’ woord, in heel zijne verhandeling...

Ook geen woord ter verrechtvaardiging in zijn uitgaven van *Iwein* (1827) en de werken van Wolfram von Eschenbach (1833)

Maar in 1836, in zijn *Anmerkungen zu den Nibelungen und zur Klage*, zegt hij: ‘wer aber den grundsatz nicht zugiebt, dass in hochdeutscher gebildeter poesie keine senkung zweisilbig sein darf, ausser durch synyrese oder durch verschleifung zweier einen einfachen consonanten umgebenden unbetonten e oder endlich im auftakt des nicht gesungenen verses, der muss wissen dass er den wesentlichsten punkt der hochdeutschen verskunst, wenigstens wie ich sie aufgefasst habe, leugnet, und dass er eine neue theorie zu begrunden hat, wenn er nicht leichtfertig scheinen will.’

‘Wenigstens wie *ich* sie aufgefasst habe....’

Zoodus de reden waarom maar ééne minderbetoonde silbe tusschen twee voltonige staan mag, is..... omdat hij het gezegd heeft.

Hij voert toch bewijzen aan? - Geen enkel.

Wat doet hij echter?

Hij geeft *Iwein* uit naar zijn systeem; de *Lieder*, *Parzival*, *Titarel* en *Willehalm* van Wolfram, naar zijn systeem; en zijn *Anmerkungen* over de *Niebelungen* en de *Klage* schoeit hij evenzoo op den leest van zijn systeem.

Daardoor wordt de man misdadig. Welhoe! slechts éénige génies hebben dichten gewrocht die in de ruwste tijden niet zijn vergaan; en als die schriften, door zulke woeste eeuwen heen, in ons bezit komen, worden ze vervalscht! Dat men de fouten der afschrijvers waere; wat dezen oversloegen, bijwerke; wat

verwaanden ‘verbeterden’, herstelle naar ander' handschriften; kortom, dat men bedeesd, met heiligen eerbied, loutere en zuivere, - niemand zal het laken; - maar het kunstwerk geheel hermaken: het wringen in een eng gareel; duizenden veranderingen toebrengen; er nog meer eischen onder 't lezen; den zwaai en de vaart van elk vers belemmeren; de muziek des dichters doen zwijgen voor den zang van iemand zonder gehoor; - dat is heiligschennis, en dat heeft Lachmann gedaan, gedaan met alles wat hij uitgaf!

En dat hebben velen hem nagedaan, ook in de Nederlanden.

Zoo zijn d'oudste gedenkteekenen onzer letteren anders tot ons gekomen dan genieën ze schiepen.

Om die stroeve, dorre wet van maar ééne minderbetoonde tusschen twee voltonige silben, heeft men schier alles verminkt.

En in al de germaansche Hoogeschoolen, ook nog over Germanjes grenzen, leert men sinds Lachmann zulke schoonheidverwoesten de regels.

o, Die schoolmeesters in de kunst!

Dat is niet minder erg dan 't geen zij deden, ook in tijden van verval, zij machteloos:

met zoovele schilderijen van groote meesters; met den *Nood Gods*, van Quinten Metsys, b.v., een weergaloos tafereel, dat ze beurtelings van ogivaal vierkant maakten; waar ze tooneelen van herschikt, wolken van herkleurd hebben, - om het te verbeteren!

met ontelbare gothische burchten, kapellen, kerken, steenen, die z'afbraken of herbouwden, naar hunne begrippen!

met muzikale gewrochten, die niet klonken ter streeling van heerschenden wansmaak!

Wilt ge van mij bewijzen, waerde lezer? Zoo sla open: *Zu Iwein*, voorrede, bl. 5, 6, 7 en 8; Wolfram von Eschenbachs werken, *Vorrede*, bl. XIV; *Zu den Nibelungen und zur Klage*, bl. 3, 4, 5, 6, en schier elke van zijne duizende nota's, vooral 305, 319, 1745, 2050 *Nib.*, 18, 1354 *Kl.*

Hier toch één of twee van die lievigheden: het Giessener handschrift van *Iwein* ‘hat immer *danne*’; het Heidelbergsche ‘immer oder fast immer *dan:*’ bij Lachmann ‘findet man dies nur, wo der vers dazu zwingt.’ - Dwingt naar zijn systeem! - ‘Ueberhaupt habe ich nicht leicht etwas gegen beide handschriften stillschweigend aufgenommen, wozu nicht die regeln des versbaus zwangen.’ - Altijd dwang naar zijn systeem!

Die bekentenissen zijn naïef: nog naïefer is deze: ‘mag es nun sein dass ich zuweilen gefehlt habe: so wird doch mein

versuch Eschenbachs kürzungen und überhaupt seine aussprache genau darzustellen, die übersicht erleichtern und das auffinden des unrichtigen möglich machen.' (W.v.E., bl. XIV.)

Kòn Wolfram, hij zou hem uit het graf toeroepen: 'Ik bid u, verkort niets, en laat uitspreken zooals ik schreef. Doe ook Hartmann zoo niet lezen:

Kleider
Die nâch rîterlichen siten
Sint gestalt *od* gesniten,

of

Sint gestalt ode *sniten*,

of

Sint gestalt ode *gsniten*.....

'Hij schreef voluit:

Sin□t gestal□t o□de gesnit□en!
Iwein.

'Laat luiten en harpen àl hunne snaren. Laat *Flor. u. Blant.*, laat èlken zanger zijne spelende silben:

dar un□der was y□mme der mu□t....
Beide tru□rig und vro□,
Und le□bete nie□mer so.....

'Zijt gij in taalwetenschap thuis, voor de kunst der letteren ontbreekt u het rechte gevoel: verzen bouwen kunt g i j niet.'

XLIV

Doch laat ons beter doen. Toonen wij de vruchten van Lachmanns akker, want hetgeen onze verontwaardiging opwekt, is dat a l l e n in Duitschland hem naspreken, naknoeien en naverminken. Aldus beweert Zarncke nog in zijn laatste uitgave van het *Nibelungenlied* dat,

waar zijn dichter schreef:

deheine groezer gewünne |

waz sol ich anders |
gelouben

und hete sînen gemach |
der slafenden fueze |

of

men lezen moet:

deheine gro□eze□r
gewünne

waz sol ich an□de□rs
gelouben

waz sol ich anders glouben
und hete sîn□e□n gemach
der sla□fe□nden fueze

die undermineten sich |

die undermi□nnee□ten
sich

gerne lide den töt		gerne li□dee□ den töt
der michelen gedult		der mic□hee□ln gedult
	<i>of</i>	der micheelen gdult
in mîneme gewalte		in mî□nee□m gewalte
	<i>of</i>	in mî□nee□me gwalte
diu liebe was under den kinden		diu liebe was u□nde□r den kinden
silber und gold		sil□be□r und gold
wel ze Britanje in ir lant		<i>met hiaat</i> ze Britanje in ir lant
nu wolde in des niht		nu wolde in des niht
<i>maar</i> Gêre und Eckewart		<i>met elisie</i> Gêr□und Eckewart
slafende einen man		slafend□einen man
rose âne dorn		rô□s□â□ne dorn
den si in ir troume sach		<i>met synalöphe</i> den siin ir troume sach.

Punt voor punt stemt *Z.* met *al* de gewaande regels in, hierboven reeds weerlegd.

Men zou soms meenen dat hij het eenvoudigste gezond verstand verliest. Daarvan maar een enkel, maar een afdoend bewijs: de nevelingenstrophe bestaat uit deze toonslagen:

eerste gedeelte

1^e vers — — — √ of .

2^e vers — — — √ of .

3^e vers — — — √ of .

4^e vers — — — √ of .

tweede gedeelte

----

waarbij nu en dan een voorslag.

Uns is□t in al□ten mae□ren

von hel□den lob□ebaer□en

von freu□de und hô□chgezît□en,

von küe□ner rec□ken strît□en

wun□ders vil□ gesei□t

von grô□zer a□rebei□t

von wei□nen u□nde kla□gen,

muget i□r nu wu□nder hoe□ren sa□gen.

De twee volgende halfverzen behooren tot het 1^e gedeelte:

Dehei□ne gro□ezer gewün□ne.....
was sol□ ich an□ders gelou□ben.....

Die zijn perfekt gebouwd, *zonder voorslag*. Zarncke beweert dat zij *ieder* eenen *voorslag* hebben *van drie silben!*

Hij telt die voorstellen eraf, en om dan nog drie toonen te hebben, legt hij klank in d'uitgangen van groezer en anders: die barbaarschheden verkiest hij boven twee doffe silben tusschen twee betoonde....

En zooveel mogelijk schrijft hij dan ook zooals hij gelezen wil hebben, verkort en verlengt niet alleen, maar vervangt zulk een woord door zulk een ander, laat woorden wegvallen of voegt er nieuwe bij, juist als Lachmann en al dezès volgelingen.

De meester is voor die geleerden als 't Evangelie voor de geloovigen. 'Den auf Lachmann ist groszeres verlass als auf mich selbst,' zegt Ziemann in 't voorwoord van zijn mhd. Worterbuch, bl. X. 'Uebrigens, roept Zarncke uit, hat auch hier Lachmann gesetzt: rô□s â□ne do□rn.' Hadde hij maar niets gezet, en ro□s□e a□n□e do□rn laten staan!

In een gothisch gebouw de gekleurde ruitjes met hunne looden kozijntjes en steenen spitsboogjes tegelijk uitbreken, en ze door blaffe vierkanten spiegelglazen vervangen, - dat is 'dagelijksche' zonde bij die heeren; ze breken kanteelen en torentjes af, voor hun systeem!

XLV

Om hunne stelregels vast te doen staan als boomen, laten Lachmann, Jonckbloet en C^o gedurig doorschemeren dat die regels wortelen in het Oudduitsch, waaruit zoowel Mhd. als Mnl. zijn voortgesproten, en dat zij in het Oudduitsch werden overgeplant uit het Gothisch. Wie dus geen Oudduitsch en geen Gothisch kan, moet die heeren op hun woord gelooven, als de roomschen hunne priesters; en wij behooren nu juist niet tot degenen die een ander laten denken voor hen.

Zou 't niet uit ijdelheid, uit pronkklust wezen, dat geleerden zulk een systeem hebben verzonnen? Het ware zoo menschelijk, en de wetenschap heeft al zoo dikwijls misgetast; die van heden verloochent zooveel kennis van vroeger; lieve hemel, ja, wat een vracht van dwalingen hebben geleerden - 't waren er toen ook - al niet op hunne rekening!

Wij vragen het zeer ernstig, waerde lezers: die heeren zoeken hunne regels in den nacht der tijden; maar is 't er niet om gedaan? Hoevele van u zullen hen zoo verre, verre volgen, in den donkere?

Kent gij de Lesse en de grot van Han, in belgisch Luxemburg? Links en rechts strekt een bergketen zich uit, zoo lang, zoo wijd aan den horizont, dat ze geen einde schijnt te hebben. Daar, uit een berghol, komt een rivier gestroomd, geheimvol, spookend, als ware ze de vloed waarop Caro, daarbinnen, de schimmen der gestorvenen met een boot overbrengt naar d'hel. 'Welke rivier is dat?' vragen de reizigers die buiten, vóór de spelonk, van Rochefort aangekomen zijn; en op 't antwoord van den gids: 't Is de Lesse', moeten zij hem wel gelooven, want wie zou dien stroom op, dien berg in willen varen om het zekerder te weten? Het ware evenakelig als Dantes hellevaart, en moeilijker bovendien; een reis van dagen in het zwartste donker; dan zou men nog op rotsgewelven stooten, die uit hooge zalen afhangen tot in de rivier, en terug moeten. Kan 't geen ander water zijn dan de Lesse? Er springen zoovele rivieren uit de bergen! - Een alpenklimmer wilde 't zeker zijn, toog de bergketen om, en kwam uren vandaan, aan den overkant, ter plaats waar de Lesse onder de rotsen hare nachtreis aanvangt, en wierp zijnen stok in den stroom. Maar de stok kwam er aan de grot niet uit. 'Hij is tegen een rotswand blijven hangen,' verklaarde de gids; en onze Engelschman keerde terug naar de plek waar hij zijnen stok in 't water had geworpen. Kon hij meer doen? Jawel: hij stortte eene karre verfstof in de rivier, en reed spoorlags de bergketen weer om. Het duurde lang; tweemaal had hij van paerd veranderd, eer hij opnieuw aan het berghol stond. Toch kwam hij te vroeg; maar hij bleef op den oever slapen, en zat er juist te morgenmalen, als het gekleurde water de spelonk kwam uitgestroomd. Het *was* de Lesse!

De berg was overgeslagen, maar het bewijs geleverd.

XLVI

Zóó mochten wij ook doen met den nacht der geleerden. Wij deden het echter niet, en hebben ons 't aanleeren van Oudnederlandsch, Oudhoogduitsch en Gothisch getroost, althans genoeg ervan doorgrond om ons vermoeden, ons gevoelen met de fakkel der kennis voor te lichten.

Schrik niet, waerde lezer; ge zult het dra begrijpen; 't is eenvoudig; en naar het doel - de quantiteit - zal ik u rechtheen leiden. Het Goth., ook nog het Oudh. en Oudnederduitsch, was stellig klankrijker dan het Duitsch en het Dietsch der

middeleeuwen, en dan het Duitsch en het Nederlandsch van onzen tijd. De bijzonderste eigenaardigheden van het Goth. bestonden hierin:

- 1° Dat meestal de woorden langer waren dan nu;
- 2° Dat zij begonnen en eindigden met klinkende silben;
- 3° Dat de wortel echter lag waar hij nog ligt;
- 4° Dat de stamsilbe voltonig klonk, de meeste ingangen en al de uitgangen maar halftong.

De zinsbouw verschilde veel van den onzen; maar dit staat met ons betoog in geen rechtstreeksch verband.

Diezelfde eigenschappen gingen, doch in mindere mate, in het Ohd. en het Ond. over (want er kwam vóór het Mnl. reeds verschil tusschen Duitsch en Dietsch).

In het Mhd. als in het Mnl. zijn vele klinkende ingangen en al de klinkende uitgangen reeds weg.

Het lot onzer taal in den gang der eeuwen was afslijten en verdoffen.

<i>Gothisch.</i>	<i>Oudduitsch.</i>	<i>Dietsch (Mnl).</i>	<i>Nieuwnederl.</i>
re□iki□	rî□chî□	rike, rijk	rijk
me□no□ps (ds)	mâ□nôt□	maent	maand
mis□sa□de□ds	mis□sit□ât□	me□sdae□t	mi□sdaa□d
liu□ha□p (d)	lio□ht	licht	licht
sa□ma□na□	sa□ma□n	samen	samen
au□go□	ou□ga□	oge, oog	oog
fi□dvo□r	fi□or	vier	vier
af□gru□ndi□pa□	ab□c□runt□i	af□gro□nt	af□gro□nd
fo□tus□	fuo□z	voet	voet
vei□na□gar□ds	wi□nka□rto□	wi□ne□gaert□	wij□ngaa□rd
fri□jond□s	fri□ôn□t, friu□nt	vrient	vriend
ri□gnja□n	re□ga□no□n	re□ge□ne□n	re□ge□ne□n
us□gîl□dan□	ir□ke□lta□n	ve□rgel□de□n	ve□rgel□de□n
gal□aub□ja□n	kil□oup□an□	ghe□lo□ve□n	ge□loo□ve□n

Tusschen de jaren 7 en 800 was 't nog: *ougon*; nu is 't *oogen*; *fēdara* is *vederen*; *aurô* = *oor*, *augô* = *oog* (met geheele verdwijning der ô), *ikhôrta* = *ik hoorde*, *scalun* = *schalen*, *sprecan* = *spreken*, *gamains* = *gemeen*, *fralusts* = *verlies*, *fogal* = *vogel*, *hamar* = *hamer*,

thenkid = denkt, skihit = geschiedt, habês = heeft, wâpnum = wapenen, enz., enz., enz. - Dit zijn reeds voorbeelden genoeg voor 't bewijs dat wij schuldig zijn. Gelijk we zegden, klinkende silben zijn tot klanklooze overgegaan. Maar 't waren geene wortel-, geene stamsilben; ze zijn nooit voltonig, ten hoogste zijn ze halftonig geweest. Zin zat er weinig in, vooral in d'uitgangen. Als men destijds eens rijmde, zooals Otfred in den *Krist* (868), gebruikte men die halftonige silben zeer licht tot rijmen, gelijk *meesters* later voortdeden en vrienden aan tafel het nog doen.

Op die punten zal men ons niet tegenspreken. De letters die hier een rol spelen, zijn *klinkers*; ze *klonken*, maar zijn in de doffe eind-*e* 'verklonken'.

XLVII

Maar er zijn wel uit het Goth. en Oudd. in 't Mhd. en Mnl. *klanken* overgekomen uit *medeklinkers*? L. en J. geven het menigwerf te verstaan, waar ze gewagen van een silbe die lang of kort kan worden door vokaal of consonnanten, van de wet der positie, van slepende verzen met drie voeten, en waar zij, om het te doen denken, de vaagste uitdrukkingen bezigen.

Wij antwoorden: neen! Nooit ontstonden in Goth. en Oudd. klinkende lettergrepen uit medeklinkers; niet ééne betoonde silbe hebben Mnl. en Mhd. van hunne voorouders 'uit consonnanten' ten erfdeel ontvangen.

Wel zijn geheele silben weggevallen: *hausidedum*, b.v., werd *wij hoorden*, maar de verzwonden lettergrepen waren geene wortelsilben; 't waren hulpsilben van *didan*, iets als *doen*, die in 't Mnl. niet meer noodig waren, en geene werkende kracht hebben nagelaten. En h a d d e n zij invloed behouden, wat het geval n i e t is, dan zou die door den klinker *i* van de stamsilbe, niet door de medeklinkers *d*, *w* uitgeoefend worden.

Evenmin is er eenige invloed overgebleven van goth. en oudd. silben die op andere wijze afsleten of verzwonden.

Lachmanns wet vindt dus hoegenaamd geenen grond in medeklinkers. Al te veel bewezen wij dat zij voor *Middelnl.* en *Mhd.* een uitvindsel is van onzen tijd. Maar is 't met die wet in het Oudduitsch, in 't Oudnederlandsch wel anders gesteld? Neen. In Otfreds verzen spelen op ontelbare plaatsen *twee* doffere silben tusschen twee overklinkende, en 't is maar met geweld dat L. ook daar zijnen knellenden regel kon toepassen.

Vele bewijzen zijn hier onnoodig; wie er meer wil, leze 's mans Academische Verhandeling. Maar toch een drietal zijn wenschelijk.

Otfrid schreef:

odo ouh swigenti.....

odo ouh in hiwillone.....

sin ora iz io gihorti.....

od ouga irscouoti.....

thaz wir thaz mammuntie.....

Wat in 't Vlaandersch zeggen wil, met gelijke maat:

ofte ook zwijgende

ofte ook in jubileering

zijn oore het ooit aanhoorde

of ooge aanschouwde

dat wij die zaligheid

Dus, nu eens *odo*, dan eens *od* (hier *ofte*, daar *of*); en toch staan in 't eerste vers twee halftongen, *o* en *ouh* (*te* en *ook*), tusschen twee voltonigen; in het derde ook, *a* en *iz* (*e* en *het*); in het vierde nogmaals, *a* en *ir* (*e* en *aan*); in het tweede niet; doch L. doet den lezer maken: van o□do□o□uh *odouh*; van o□ra i□z io□o□raiz□i□o; van ou□ga□ir□scou□oti *ou□ga□irscou□oti*.

Hij zegt dat *die synalophen von der leichtesten Art* zijn; dat alles ook nu nog ons gevoel bevredigt; ‘want het zwenken tusschen o□douh en odou□h (o□ftoo□k en of□too□k [1^e v.]), verder tha□z wi□r (da□t wij□ [5^e]), waar tha□z wi□r da□t wij□) juister ware, zijn (zoo gaat hij voort) vrijheden welke het duitsche vers niet geschuwd heeft; en het zweven van den toon, als men meer naar het rechte accent dan naar den versbouw leest, geeft aan het vers ‘Mannigfaltigkeit’.

Wel gezegd! Maar die bekentenis veroordeelt uw systeem, en stelt de toonslagen in hun recht. Wij zouden uit uwe verhandeling veel kunnen aanhalen, om uwe leer af te breken; in dat weinige zit stof genoeg. Ja, Otfrid speelde met de silben, zooals later de middeleeuwers, zooals de levenden nog, in Duitschland en in de Nederlanden, naar gelang van zijn gehoor. In de twee eerste voorbeelden zet hij *odo* (ofte) voluit; in het vierde *od* (of) verkort, juist voor den toonval. Waarom dan alles met lezen gelijk hij het schreef? Die afwisseling, die verscheidenheid, welke gij hier prijst, is immers een kind van spelende silben, van toonslagen? Niet uit armoede, - uit weelde wordt Mannigfaltigkeit geboren. Gij hakt geheele takken af, met duizende twijgen en scheuten, die de kruin van een boon maken tot zijn kroon; gij laat niets over dan wat stam is; en de bloementrossen op mijn kastanjelaars groeien juist aan de twijgen. Weg met die bijl, houtkapper: laat den hovenier snoeien met zijn mes!

Hadden de geleerden nagedacht en nagelezen, in plaats van elkander na te schrijven, zoo zouden zij in denzelfden Otfried menigmaal *od* ‘gebruikt’ gevonden hebben voor *odo*, *mo* voor *imo*, *mîthuh* voor *mîthu ih*, *nan* voor *inan*, *nih* voor *ni ih*, *nust* voor *nu ist*, *obar* voor *oba er*, *ra* voor *ira*, *ru* voor *iru*, *sih* voor *sô ih*, *sîmo* voor *sî imo*, *theist* voor *thaz ist*, *thiuns* voor *thiu uns*, enz., enz.

En al ware 't in 't Gothisch en Oudduitsch gegaan zooals L. zegt - het ging er zoo niet! - in die talen hadden *a*, *ê*, *i*, *o*, *u* altijd ten minste halventoonwaerde; maar die klank is uit voorvoegsels, uitgangen en partikels in het middeleeuwsch niet overgegaan; in de x^e eeuw begint het absolute rijk der doffe *e*.

XLVIII

En wat zijn de gevolgen geweest van Ls. systeem voor de oudduitsche gedichten, voor Otfrids *Evangelienboek* zelf? Dat o.a. Johan Kelle, die Otfrid oorspronkelijk uitgaf, hem ook in Nieuwduitsch overbracht; maar hoe? ‘t Is niet genoeg, zegde hij, bloot te weten wat de dichter dacht, maar ook *hoe* hij het dacht; men wil nevens den inhoud ook de *uitdrukking* en den *vorm* van 't origineele leeren kennen.’ En toch verandert hij die uitdrukking, dien vorm heel en gansch!

O. begint zijn gedicht met een gebed:

Vu□ola□, druh□tî□n mi□n!
 thi□u ar□ma□ mua□te□r mî□n
 Fi□ngar□ thina□n
 the□n ou□h han□t thî□na□
 iâ□ bi□n ih□ scal□c thî□n;
 ei□ga□n thiu□ is□t si□ thî□n.
 d□ua□ a□na□ mun□d mî□an□,
 i□n thi□a□ zu□ngun□ mî□na□.

Verscheidenheid genoeg, al is 't zeker dat uit Os. tekst reeds alle systeemstorende silben geweerd zijn. K. geeft ‘uitdrukking en vorm’ aldus weer:

Wohlan *denn nun*, o du mein Herr!
 Ich bin, *fürwahr*, dein Diener, ja,
 Und *sie*, die arme Mutter mein,
 Sie ist *ja* deine eigne Magd!
 So lege deinen Finger *nun*
 An meinen, *deines Dieners*, Mund,
 Und strecke aus auch deine Hand
 Auf meine Zunge, *grosser Gott*

Wat in cursief staat, is er meer dan in Otfrid: vergeven wij hem dat; - maar welke eentonigheid!

Tiral - tiral - tiral - tiral,
tiral - tiral - tiral - tiral,

zoo vijftien duizend keer achtereen, zonder de minste ‘afwisseling’ in de maat!

Waarom? Om *ls* wet - geene twee minderbetoonde tusschen twee voltonigen - trouw te volgen!

XLIX

Is 't wel waar wat Lachmann beweert, ‘dat alle duitsche verzen uit vroeger tijd, ook d'oudduitsche, een bepaald aantal voeten hadden, namelijk toonverheffingen, en dat d'allitteratie met den rhythmischen bouw van het vers niets te maken had?’

D'oudduitsche rijmende verzen hadden een bepaald getal *toonslagen*, juist als later; dat kòn niet anders, ook niet bij ouddietsche rijmverzen (want er *was* Ouddietsch); maar bij allittereerende verzen waren toonslagen geen wet. Toch ging allittereren niet zonder rhythmus. Eene korte uitlegging zal dit klaar maken. D'ouden, d'ouverouden maakten stafrijmen, als ‘rijmen’ hier niet te veel is. Ze deden met de medeklinkers wat sinds het rijm met de klinkers gedaan wordt: ze maakten er kunst mee. Dat is nog in 't volk levendig, juist gelijk er iets overblijft van *al* de regels die eens bestaan hebben uit natuurrecht

Wie weet waar wij wonen, want wij wonen wonderwel? - Willem Wouters wil wijd weg. - Door dun en dik. - In lief en leed. - Vrank en vrij. - Weg en weer. - Weduwen en weezen. - Zoet en zuur. - Die doet dan de dooden daar dansen.

En had die allitteratie met den rythmus van 't vers niets te maken? Het tegendeel is waar; die stafgang legde er zijne statigheid in; hij dwòng tot rhythmus; zonder die herhaling van dezelfde consonnant, zonder dat strijfgedresseerde, hadden de verzen in hun gelid niet meer gestaan; ze waren proza geworden; want die stafgang (laat mij dat woord herhalen: het schildert mijn gedacht), want die stafgang was de wet, de hoofdwet, d'éénige wet van 't oudduitsche rijmlooze vers. Bij 't lezen, bij 't voorzeggen, drukte men, drukt men nog op d'allittereerende letters, ook in d'onbetoonde woorden; men legde in die letters waerde, om er het schoone, het kunstige van te doen klinken.

Hadebrand sprak, Hildebrands zone:

‘Dat zegden mij onze lieden

Oude ende vroede, die lang heen voeren,

Dat Hildebrand hiet mijn vader. Ik heete Hadebrand.’

Oorspronkelijk:

Hadubraht gimahalta, Hiltibrandes sunu,

Dat sagêtun mi usêrê liuti

altê anti frotê deâ êr hina warun,

dat Hiltibrant haetti mîn fater. Ik heittu Hadubrant.’

Hildebrandslied, rond 800.

Men zette het rijm niet te zeer vooruit. Het begon maar op te dagen met Otfrid en in 't *Lodewijkslied*. In het Oudduitsch was de medeklinker de heerscher; in het Middelen Nieuwduitsch, in het Middel- en Nieuwnederlandsch, is de klinker de koning. Daarin bestaat, voor den versbouw, heel het verschil: maar dit verschil is radikaal!

L

Hebben wij nu met gezond verstand tot op den grond der zaak gekeken?

Toch niet, waerde lezer; Oudduitsch en Gothisch komen daarbij niet te pas; die aan te leeren was overbodig.....

Doen wij, kort en goed, als de Engelschman met den berg; - slaan wij de reis door den nacht der tijden over.

Hoe zouden het Oudhoogduitsch en het oude Nederduitsch het Middelhd. en Middelnl. beheerschen? Zeer waarschijnlijk kenden Willem, van Maerlant, Diederik van Assenede en consoorten geen enkel werk in die oudere taal geschreven. Ik heb nergens Otfried, den *Héljand*, het *Hildebrandslied*, de *Wachtendoncksche Psalmen*, het *Lodewijkslied*, enz., zelfs niet de *Nevelingen*, bij middeleeuwsche dichters vermeld gevonden, zij die zoo gaerne aanhaalden wat zij merkwaardigs gelezen hadden, ja, het gewoonlijk..... navertelden. Daarbij, het Mnl. lijkt meer op de taal van Marnix en Anna Bijns, dan deze op de taal van Beets en van Duyse. Multatulis taal trekt meer op den *Reinaert* dan die van Coornhert, - zóó gering is 't verschil tusschen de spraak van 1200 en die van 1900.

Men legge gisteren niet uit met gisteren, maar ook het heden niet met dâ verleden!

En indien de dichtregels geweest waren zooals men het nu beweert, waartoe komt men er mede? Tot het leelijke! terwyl

men zonder die regels, met te lezen zooals 'ter staat, volop in de
schoonheid is!

Oordeel en beslis.
Eerst uit Maerlant;

Van vrouwen moeste mijn sermoen
Altoes beghinnen of enden.....

Nu uit mijnen *Reinaart*;

..... 't is met mij gedaan
In de zondige waereld; ge zult voortaan
Van stelen en rooven meer hooren noch weten.
Ik mag geen vleesch of vet meer eten...
Immer gretiger naar mijn geslacht.....
Het schijnt dat uw oom een kluizenaar was.....
Moog hare ziele Gode behagen!
Dan kapte men in den blauwen steen,
Ter eeuwige stichting van iedereen.....
Kozen zij Bruin om 't hem aan te zeggen.....
Kan hi, zoo zal hij u schandig bedriegen.....

Nu uit den *Reinaert* van Jonckbloet, die zelf niet doen durft wat hij anderen
aanbeveelt:

Ende u desen berch lanc
Over te lopene dede bestaen;
Ic soude te hove sijn ghegaen.....
Honich es ene soete spise,
Die ic vore allen gherechten prise.....
Ghine atet niet met u tiene,
Waendic u hulde daer met verdienen.....
Bruun, es mi davonture goet,
Ic wane u daer noch heden laten,
Daer ghi lachen zult te maten.....
Des papen wijf, vrouwe Julocke,
Quam ghelopen met haren rocke,
Daer soe omme hadde ghesponnen.....

Die verzen zijn vloeiend, zangerig, medeslepend. Heeren systeemmakers, past er
uwe stelregels op toe, ze zullen *met meer leesbaar* zijn⁽¹⁾.

- (1) Noem mij niet te streng, waerde lezer. Tekstvervalschen is zoozeer Js daad geweest, als
tekstzuiveren zijn doel.
Bij Willems, dien hij dan toch maar verbeteren mocht, vindt men, het handschrift gevolgd:

Honich es een soete spise:

een past hier juist in Js. systeem, - en hij verandert het in *ene*!
Willems heeft:

Die ic voor alle gerechten prise:

voor past hier weer, - en hij verandert het in *vore*!
Martin heeft *een* en *voor* hersteld.

‘Jonckbloet stelt voor (Walewein, 2^e Dl. bl. 25r) in deze beide verzen *vijfhondert* om het rythmus te veranderen in *hondert* ‘zegt de geleerden in de *Gids* van 1850, bl. 417; ‘maar om die reden is er geene verandering noodig,’ voegt hij erbij, en stelt op zijne beurt dit voor:

‘2262. Met vijf *hond'rt* rudders uitvercoren.
2435. Ende *vijfhond'rt* rudders die met hem waren.’

Hebben zij dan toch geen ooren? Heeft de dichter hier niet ten volle de toonslagen in acht genomen?

Met vijf *hond'rt* rudders uitvercoren.
En de vijf *hond'rt* rudders die met hem waren.

— — — — —
— — — — —

LI

Nooit ging een dichter, bij behoefte aan mededeelen, eerst vorsch en zoeken h o e en w a a r o m de taal die hij zong, zulke en geen andere klanken en tonen had. 't Was hem genoeg dat hij haren muzikalen rijkdom kende, hem meester was, er naar lust en begeestering mee tooveren kon. De dichter is vol van 't gevoel zijner scheppingskracht; innig bewust dat hij zijne stof zal kneden gelijk hij ze hebben wil; uit snaren zal doen ruischen wat hij erin slapen weet. Een taal is een stroom, waarvan 't onnoodig is de bronwel te kennen om zijne heerlijkheid te genieten. Heeft de Nijl één of twee oorsprongen? Wat scheelt het den Khedive, die in zijn salonyacht erop spelevaart; den engelschen kapitein, die aan- en afstoomt op zijn zeekasteel; den armen visscher, die netten uitwerpt uit zijn sloep? Voorwaar, het zou er lief uitzien, moest de beeldhouwer, eer hij zijnen *Mozes* beitelte, de schilder, eer hij zijn *Onthoofden* maalt, te weten hebben hoe marmer en verf zijn gegroeid. Dat kan de wetenschap navorschen, als 't haar lust; het is niet de taak der kunst. Uit den niet scheidt de dichter zijne wezens, op de wijze van den God der Genesis. Wie *Reinaert* en *Wapene-Martijn* en *Inferno* schreven, bekreunden zich weinig met hetgeen hunne talen waren g e w e e s t; ze kenden door en door de spraak die klonk rondom hen; ze wisten dat de taal, het gezang, de zielestem, die zij uit die spraak zouden tooveren, van adel zou wezen, schoon zou blijven van geslacht tot geslacht, eeuwig misschien, want kunstwerk is volmaakt: Homeru's gedichten

zijn nog wat ze waren toen hij ze schiep. Willem, van Maerlant, Dante zagen van vóór hunne tafel de uitwerking hunner gewrochten op de waereld van hunnen tijd: ze zagen die vooruit tot verre in de toekomst. Maar voor 't verleden schrijft men niet; een enkele, op duizend, liefhebbereert eens aan 't navolgen van verouderde vormen. Had Multatuli oud brons te ontleenen aan 't *Hildebrandslied* voor zijnen goudregen op den weg van Saidjah?

LII

Jonckbloet zei dus 'dat Willems in den grond de wet van den versbouw onzer vaderen gevoeld had, hoewel hij dan ook wat de détails betreft de waarheid op verre na niet gevonden heeft.' Hij zei dat in 1849, van den man die in 1846 ons taal- en lettergebied had verlaten om het rijk van 't eeuwig onbekende in te treden. Vijf-en-dertig jaren later, 1e Deel *Gesch. der Ned. Let.*, 3e uitg., zegt hij dat in het algemeen onze middeleeuwsche versbouw dezelfde was als de duitsche; 'maar dat onze rhytmiek het in dit tijdperk nimmer tot dezelfde volkomenheid gebracht heeft als bij onze oostelijke naburen geschied is. Terwijl daar de dichters aan allerlei fijne bepalingen gebonden waren, heerscht bij ons eene groote mate van vrijheid, welke toont, dat wij niet dat fijne oor voor euphonie hadden, dat den Duitschers eigen was.'

Ook dát is verkeerd gezien, en wij verklaren het om Vader Willems te wreken. In Juni 1846, in een brief aan Bormans, welken J. zeer wel kent, bewees onze groote Vlaming 'dat van alle duitsche talen geene zich zoo vrij beweegt als d'onze'; - 'dat zij zich weinig naar de vaste regels der klassieke prosodie laat schikken; dat bij haar alles afhangt van den klemtoon welken de spreker doet vallen op het zakelijk deel der woorden of op het nadrukkelijkste in een volzin. - '*Onze oude dietsche poëten*, zegt hij, *vergenoegden zich met twee, drie of vier toonslagen te laten hooren, en plaetsten die willekeurigh, naer dat hun gehoor min of meer muzikael was.*'

Met die woorden zegt W. alles wat noodig was om den weg te wijzen. Ware hij in 't leven gebleven, hij-zelf zou wel eens gedaan hebben wat wij met deze verhandeling doen, de wet blootleggen van onzen middeleeuwschen versbouw. En ware hij daarbij verlost geworden ('t geen onvermijdelijk was!) om ook den duitschen versbouw nader t' onderzoeken, zou hij voor Germanje en Nederland volstrekt dezelfde regels hebben

gevonden. Alleenlijk had en heeft onze prosodia nog meer vrijheid dan de duitsche om te spelen met toonlooze silben, dewijl er mèer zijn in onze taal: maar dat is geen gebrek, zooals J. beweert; - het is een rijkdom op een gebied waar uit klanken kunst wordt geschapen; 't was vroeger dezelfde schat als nu, en thans zou niet één dichter daaraan willen verzaken. Lachmann is tegen de spelende silben zoo te velde getrokken, omdat hem het recht gevoel voor poetische vormen ontbrak, en hij coûte que coûte een systeem maken wilde.

LIII

Hoe Jonckbloet besluit

- 1° 'De mnl. epische gedichten bestaan uit verzen van vier toonverheffingen (arses), waarvoor of tusschen de dalingen (theses) onder zekere voorwaarden mogen ontbreken.' - Beter: vier toonslagen: soms maar drie, uit schoonheid, ook wel eens uit slordigheid. *Onder zekere voorwaarden* is er te veel.
- 2° 'De arsis valt in den regel op van nature hoogbetoonde syllaben, maar kan volgens bepaalde wetten ook op toonlooze lettergrepen gelegd worden'. - Gij hebt die wetten *niet* bepaald.
- 3° 'De thesis moet altijd éénsylbig zijn (onwaar): synkope, apokope, samensmelting en samentrekking maken dit gemakkelijk.' - Absurde. - 'Alleen de thesis die (als voorslag) vóór de eerste verheffing valt kan uit twee of drie lettergrepen bestaan, doch met inachtneming van bepaalde voorwaarden'. - *Welke* voorwaarden leert gij niet.
- 4° 'De aanwending van synkope en apokope is aan geen zoo strenge regels gebonden als in mhd: zij wordt bepaald door de eischen der eufonie of de behoefte van 't oogenblik.' - 40 bladzijden van 't boek om ons het systeem in te praten, en hier drie regels om het ons af te raden.
- 5° 'Hiaat komt zoowel als samensmelting van vokalen voor.' - Neen. Men moet lezen zooals 't er staat, noch verlengen noch verkorten.
- 6° 'De caesuur valt gewoonlijk midden in 't vers, doch is aan geene vaste plaats gebonden. Vrouwelijke caesuur schijnt mede voor te komen.' - Er *is* geene caesuur in verzen van vier toonslagen.

- 7° ‘De daling die de vierde toonverheffing voorafgaat, laat in den regel geene apokope toe.’ - De lezer heeft *nergens* t' apokopeeren.
- 8° ‘Verzen met slepend rijm kunnen met *drie* toonverheffingen volstaan, hoewel ze er gewoonlijk *vier* hebben. Stomprijmende verzen met *drie* verheffingen komen als uitzonderingen voor.’ - *Alle* verzen konden met drie toonslagen schoon zijn.

Hoe onbepaald, hoe aarzelend, met wat restricties is dat alles gezegd! Zijn regels dan geen uitdrukkelijke wetten!

LIV

Ons Besluit

- 1° In de middeleeuwen gaf men aan d'epische verzen vier toonslagen. Men mocht hier en daar een vers verlengen met een voorslag, maar ook verkorten tot op drie toonslagen, mits daardoor de schoonheid te verhoogen. De voorslag bestond uit een, twee, drie, vier sylben, - uit een zweeps slag die het vers op deed steigeren met verjongde kracht. Dezelfde regel gold voor de didactiek. Lyrische verzen hadden zich te schikken naar de muziek waarop men ze zong. Waar ze naar geen muziek werden gewrocht, schreef de dichter vrij, niets anders raadplegend dan zijn schoonheidsgevoel.
- 2° Alle toonslagen die men hoorde in de levende spraak, gebruikte men ook in den versbouw. Toonslagen ontstonden altijd uit klinkers, nooit uit medeklinkers.
- 3° De eene toonslag wordt door den anderen niet overklonken. Deze regel werd dikwijls verkracht: halftonige silben deed men vaak overluid klinken als voltonige, zoowel in 't rijm als midden in 't vers.
- 4° D'epische verzen rijmten twee aan twee; staande wisselden niet beurtelings af met slepende; soms volgden vier, zes, acht van dezelfde soort achtereen. Evenzoo de didactische. Ook bijwijlen de lyrische: strofen die den schijn hadden allen gelijk te zijn, verschilden van elkander, zelfs in puikzangen als den *Wapene-Martijn*, waar nu eens meer staande, dan eens meer slepende in voorkomen.

- 5° In verzen van vier toonslagen nam men geene caesuur in acht. Rust en enjambement, zooals kern en zwier, schetsten persoonlijk' eigenschappen, en waren bij elken dichter verschillend.
- 6° Men trok dikwerf twee, drie, vier lettergrepen tot ééne te zamen; de klankrijkste van allen gaf dan haren toon en waerde aan de saamgetrokkene sylbe.
- 7° De lezer had zich met versmelting noch hiaat te bekreunen: wat aaneen of vaneen gelezen moest worden, werd door den dichter aaneen of vaneen geschreven.

LV

Zoo ging het ook met d'oudduitsche rijmverzen; met ouddietsche - men zal er wel gebouwd hebben - kan 't niet anders zijn gegaan.

LVI

Onze prosodia kan en moest nog zoo wezen, met uitzondering van de gebreken die in 3° en 4° zijn aangeduid.

Reinaert-de-Vos, Eerste Boek, dat hier volgt, is naar die regels bewerkt.

ANTWERPEN, October 1884. - Nov. 1897.

JULIUS DE GEYTER.

Reinaart-de-Vos

Eerste boek

Willem die den M a d o c maakte,
Waar hij menig nacht om waakte,
Kon het langer niet verduren
Dat men nog Reinaarts avonturen
Niet had geschreven in het Dietsch.
Vlijtig ging hij dus aan 't zoeken
In een aantal walsche boeken,
En nu heeft hij Reinaarts leven,
Met Gods hulp, hier neergeschreven.
Gods hulp ontbreek u ook bij niets!

Maar alvorens voort te gaan,
Dorpers en dwazen, hoort mij aan:
Mocht er soms een lomperd wezen
Die mijn boek zou hooren lezen,
En vond een zulke er wat aan mis,
Dat hij het late zooals het is.
Te vele slachten zij de kraaien,
Die tot pauwen zich verfraaien:
Zij vervalschen en verdraaien

Waar zij al niet meer van weten
Dan ik-zelf hun zeggen kan
Hoe elke vrouw en elke man
Thans in Babylonië heeten.
Veranderen zij geen vers hiervan.

Dat is alleen niet mijn verzoek:
Ongeschreven ware dit boek,
Hadde mij een edele vrouw,
Hoog van naam en hoofsich van zeden,
Met zoeten aandrang niet gebeden
Dat ik voor haar het schrijven zou.
Al berisp ik dan de dwazen
Die nog nooit iets keurigs lazen,
Echter schreef ik voor elkeen,
Rijk en arm, groot en klein,
Die bestendig daartoe streven
Dat zij kiesch en hofflijk leven,
En verstaan met goeden zin.

Hoort nu aan hoe ik begin.

't Was omtrent de Sinksendagen....
Over heiden, bosschen, hagen,
Op berg en veld, in wei en dal,
Frisch en groen was 't overal.
Vogelen zongen, bloemen bloeiden,
Dieren speelden, beken vloeiden,
Lijk zilver waar de zon in glom.
Koning Nobel had alom
Uit doen roepen: 'Vrede! Vrede!
En komt allen ten hove mede!'

Allen kwamen dan ook tot den heer,
 Grooten en kleinen, tot Nobels eer.
 Menige straat leidde daarheen.
 's Konings paleis van marmersteen
 Rees op een heuvel, en was omgeven
 Van een plein met zeven dreven.
 Gras en water frisch en rein
 Overdekten dit koningsplein.
 De rechterstoel van wit arduin
 Stond in 't midden van een tuin;
 Daarop, eer 't feest een aanvang nam,
 Zou Nobel hooren wie klagen kwam,
 Hij met zijn rechters, de hooge baroenen,
 Die vonnissen zouden of verzoenen.

Reinaert-de-Vos, vol looze streken,
 Bleef alleen het hof ontweken,
 Want hij had te veel misdaan
 Om erheen te durven gaan.
 Wie zich schuldig kent, ontziet;
 En wat al schuld had Reinaert niet!
 Daarom schuwde hij 's konings hof,
 Al bracht hem dit maar kranken lof.

Toen gansch het hof vergaderd was,
 Vond men er niemand dan den das
 Die door Reinaert was gespaard,
 Den fellen met den rooden baard.
 Uit ééne mond viel men aan 't klagen.
 Dan ging de wolf met al zijn magen
 Binnen den ring vóór Nobel staan,
 En sprak den leeuw dus plechtig aan.
 'Gij die Koning zijt en heer,
 Door uw edelheid en eer,

Ook door recht en door genade,
Ontferm u over al de schade,
Die mij Reinaart heeft gedaan.
Ik heb van hem zooveel doorstaan,
Schande, verlies en ongeval!
Maar ontferm u bovenal
Over dit: dat hij mijn wijf
Heeft bezoedeld met zijn lijf,
En op mijn onnoozel kroost
Zijn vuil water heeft geloosd.
Twee mijner kinderen, waar zij lagen,
Bezeekte hij, dat ze nooit meer zagen;
Ja, zij werden stekeblind.
Spreek toch recht voor vrouw en kind!

‘Nog andere hoon is mij overkomen:
Eens was dag en uur genomen
Dat hij mij plechtig den vredezoen
Geven zou, en hulde doen.
Men bracht relikwies van een Sant;
Maar Reinaart liet mij in den brand,
En liep al spottend naar zijn veste.
Machtige koning! uw trouwst' en beste
Heeren staan hier rondom u:
Allen zullen getuigen nu
Wat al leed mij Reinaart deed;
Zij zullen 't getuigen onder eed.
Waar al 't laken perkament,
Dat men heden weeft in Gent,
Men zou er al zijn wanbedrijven
Niet op kunnen nederschrijven.
Ik zwijg ervan, hoe diep ontroerd.
Maar, Vorst, hij heeft mijn wijf verhoerd:
Blijve dat niet ongewroken!’

Toen Isengrim was uitgesproken,
Is er een hondjen opgestaan,
En sprak in't Fransch den koning aan.
Het hiet Courtois, en zeide dat
Het eens zoo arm was als een rat,
Niets anders hebbende dan een worst,
In den strengsten wintervorst,
En dat hem Reinaert die ontnam.

Tibert, de kater, werd nu gram.
Hij sprong te midden in het perk.
'Koning,' riep hij, 'groot en sterk!
Daar Reinaert niet aan 't hof verscheen,
Beschuldigt hem nu iedereen.
Zelfs de bloodste spreekt hier stout.
Maar klagen te rechte jong en oud,
Niet veel beteekent toch de klacht
Die door Courtois wordt ingebracht.
't Is met die worst al zoo lang geschied,
En, Koning, ze was de zijne niet.
Gewonnen had ik ze door moed en list.
Op zekeren nacht, als 't niemand wist,
Sloop ik binnen in een molen;
Daar heb ik de worst gestolen,
Nu voor meer dan zeven jaar,
Van den slapenden molenaar.
Kreeg ze Courtois in zijn bezit,
't Was de mijne! Ik vraag u dit:
Wijs de klacht af die hij doet.'

'Neen,' sprak Pancer, de bever, 't is goed
Dat wij al onze klachten uiten
Tegen Reinaert, dien guit der guiten,

Vanouds een moordenaar, een dief.
Niemand, niemand heeft hij lief,
Zelfs den koning niet, zijnen heer.
Ja, des konings lijf en eer
Zou hij schenden en verdoen
Voor het boutje van een hoen.

‘Tibert, wat! die klacht verfoeien?
Dan eerst zou men 't aan zien groeien!
Pleegde Reinaart gisteren nog,
Door sluwe listen en bedrog,
Niet de strafbaarst' euveldaad
Op haas Cuwaart, die hier staat?
Alsof geen vrede was verkondigd,
En Cuwaart ooit al had gezondigd!
Reinaart bracht hem in den waan
Dat hij hem tot kapelaan
Konde maken, met studeeren:
Eerst moest hij den Credo leeren,
Waarom Reinaart, grijpensgereed,
Tusschen zijn beenen hem opzitten deed.
Toen gingen zij, of 't zóó moest wezen,
Luid aan 't zingen, spellen, lezen.
Juist geviel het om dien tijd
Dat ik uitging en niet wijd
Van de plaats kwam waar zij zongen.
Waar ik toen niet bij gesprongen,
't Moest met Cuwaart slecht vergaan.
Meester Reinaart las al aan,
Spelde de les op, zeide ze voren,
Leerde hem zingen naar behooren;
Maar op eenmaal, in 't gespeel,
Greep hij Cuwaart bij de keel.

Hij hadde wis hem 't hoofd ontnomen,
 Waar ik niet ter hulp gekomen
 In dien hachelijken stond.
 Vorst, zie Cuwaarts versche wond
 En d' andere teekens van het feit.
 Spreek nu recht naar billijkheid.
 Laat gij, Koning! ongewroken
 Dat uw vrede dus verbroken,
 Dus versmaad wordt door dien fiel;
 Straft gij niet, bedaard van ziel,
 Als uw rechters hem verwijzen,
 't Zal uwe kinderen doen misprijzen
 Lang nadezen, nog menig jaar!'

'Pancer, wat gij zegt, is waar.
 Ja, bij God!' sprak Isengrijn,
 'Reinaart moest al gehangen zijn!
 Eerder deugt het voor ons niet.
 Vorst, zoo waar als gij mij ziet,
 Blijft die booswicht langer leven,
 Worden zijn misdaden weer vergeven,
 Hij zal nog honen binnen de maand
 Wie zulken hoon onmooglijk waant.'

Hier sprong Grimbaart op, de das,
 Die Reinaarts broeders zone was.
 'Heer Isengrim!' riep hij verbolgen,
 'Ik zou hem nog wat meer vervolgen!
 Vergeet het spreekwoord niet zoo grof:
 "Vijands mond spreekt zelden lof."
 Hoor: deed Reinaart nog al veel,
 Als een roover bij zijn keel,
 Wou ik zien hangen aan dien boom,
 't Zij dan u, 't zij dan mijn oom,

Hem die 't meeste heeft misdaan.
 't Zou met u maar slecht vergaan!
 Doch, wilt g' u met hem bevrienden,
 Ik zal nog heden hem gaan vinden;
 'k Zal u helpen, 'k zal 't hem raden,
 En mijn oom zal 't niet versmaden.
 Wie dan het meeste heeft misdreven,
 Zal boet en eerherstelling geven,
 Hij aan u, of gij aan hem,
 Al komt hij niet klagen met zooveel klem.
 Ha! vond hij bij hof en koning
 De helft der eer- en gunstbetooning
 Die men u hier zoo opentlijk doet,
 Uwe zaak stond ook niet goed.
 Neen, gij bleeft niet ongegripen
 Voor de beten en de strepen
 Door uw tanden toegebracht
 Aan zijn vleesch en aan zijn vacht,
 Al liet ze Reinaart ongewroken.'

Isengrim zeide: 'Wèl gesproken!
 Gaf u Reinaart les in 't kwaad?
 't Is alles leugen wat ge praat!
 - Leugen? Neen, 't is niet gelogen!
 Gij hebt hem veel te veel bedrogen,
 En op meer dan ééne wijs,
 Naamlijk ook met dien pladijs,
 Dien hij u toewierp van een karre,
 Daar gij volgdet, stil, van verre.
 Aat gij dien alleen niet op,
 Aan Reinaart gevend staert noch kop,
 Slechts den ruggegraat, dien gij
 Hem tegendroegt uit spotternij?

Heeren, hoort wat daarvan is:
Een boer kwam aangereden met visch;
En daar 't hem Isengrim gebood,
Lei Reinaart zich neer op den weg voor dood.
De boer nam hem op, voor de rijke vacht,
En gooide blij hem bij zijn vracht.
De doode herleefde en wierp langs achter
Ten wolve den vetsten pladijs van den pachter;
Maar toen hij kwam en vroeg naar 't zijn,
Boodt gij hem graten, Isengrijn!
Ook met een hesp zoo vet als spek,
Speeldet gij hem een valschen trek:
Hij, die ze won, kwam deel u vragen,
Waar gij die zaat op te knagen;
En wat gaaft gij voor bescheed?
'Schoone jongeling, wel, ik weet
Dat uw verzoek zeer billijk is.
Zie, de hesp hing aan die wisch:
Knauw daaraan, zij is zoo vet!'
Zoo werd Reinaart afgezet,
Reinaart die voor deze ham,
Ge weet het, schier om 't leven kwam;
Want reeds had hem de boer gevangen,
En in een zak omhoog gehangen.

'Nog erger angst, nog erger pijn
Had hij te lijden van Isengrijn.
Dan, wat dunkt u van een man,
Heeren, die niet zwijgen kan
Over hetgeen met zijn wijf is bedreven?
Zij minnen elkaar al een jaar of zeven,
Geheim en in stilte, ja, maar trouw.
Leeft Hersinde, die schoone vrouw,

Door kwade zeden en minnegekwel,
 Met pronten Reinaart in overspel,
 Wat dan? 't Is dwaas daarvan te praten;
 En 't heeft geen wonden nagelaten!
 Voorts, de klacht van Cuwaart den haas
 Is almee een waterblaas:
 Wyl Cuwaart slecht den Credo las,
 Mocht Reinaart, die zijn meester was,
 Hem wel slaan: hij was kastijdbaar;
 Dat is bij 't leeren onvermijdbaar!
 Klaagt Courtois dat hem een worst
 Werd ontnomen in den vorst,
 Beter liet hij dat verholen,
 Want, gij weet, zij was gestolen.
 Het ging daarmee als het spreekwoord leert:
 Zoo gewonnen, zoo verteerd;
 Nam de vos 't gestolen goed,
 Zulk een zaak eischt recht noch boet.

'Reinaart is een eerlijk man.
 Sinds de koning zijnen ban
 En zijn genade liet verkonden,
 Heeft hij den vrede niet geschonden.
 Ik weet het goed, hij leeft als waar
 Hij heremijt of kluizenaar.
 Hij draagt op 't vel een haren kleed;
 Hij geeselt zich, zoo streng als wreed.
 Iemand die hem gisteren zag,
 Zei mij dat sinds jaar en dag
 Hij geen vleesch meer had geëten,
 Noch wild noch tam, gij moogt het weten.
 Zijn kasteel en aadlijkst huis,
 't Alom beroemde Malpertuis,

Vrouw en kroost heeft hij begeven,
 Om in een kluis alleen te leven,
 Een leemen kluis. Daar ligt hij in;
 En ander voedsel of ander gewin
 Geloof ik niet dat hij nog heeft
 Dan 't geen men hem liefdadig geeft;
 Kortom, een aalmoes nu en dan.
 Hij wordt een bleek en mager man,
 Vastend, boetend voor zijn zonden.
 Zóó wordt Reinaart thans bevonden!'

Terwijl dus Grimbaart stond te spreken,
 Werd plots door allen omgekeken;
 Van een berg kwam Canteclaar
 Met luid geschrei en droef misbaar.
 Op een draagbed lag Coppe, zijn kind.
 Reinaart had die verrast als de wind,
 En hap! het hoofd haar afgebeten.
 Dat moest koning Nobel weten.
 Haar vader dus, haan Canteclaar,
 Stapte krijschend vóór de baar;
 Hij sloeg zijn vederen af en aan.
 Rechts en links ging nog een haan:
 De een hiet Crayaart, zoo ik meen;
 Schooner haan bestond er geen.
 Cantaart ging aan den anderen kant.
 Beiden droegen in de hand
 Brandend waslicht, recht en lang,
 Gewijd in de kerk bij gebed en gezang.
 Coppes broeders alle twee
 Riepen wrake: 'Ach en wee!'
 Hun jammerklacht was pijnlijk groot
 Om hun zusters wreede dood.

Pinte en Sproete droegen de baar;
 Beiden ook was het hart zoo zwaar
 Om hare zuster dat men 't gekrijt
 Hooren konde wijd en zijd.

Nobel ziet zoo strak het aan
 Dat allen stom en angstig staan.
 Dan briescht de leeuw zoo luid en gram
 Dat Cuwaart siddert als een lam.

Canteclaar, na plichtbetooging,
 Sprong in den ring en sprak ten koning:
 'Vorst, door God en door genade,
 Ontferm u over de groote schade
 Die ons Reinaart heeft gedaan,
 Mij en mijn kinderen die hier staan,
 Allen tegen onzen wil.
 Bij het ingaan van April,
 Als alles groeide frisch en groen,
 Wandelde ik zoo fier als koen:
 Ik was trotsch op mijn geslacht,
 Trotsch, ja, op mijn zoons all' acht,
 Op mijn dochteren alle zeven,
 Vol van kracht en lust in 't leven.
 Mijn Rode, de vroedste uit heel 't gewest,
 Had z' uitgebroeid in ééne nest.
 Allen waren vet en sterk,
 En huppelden in een prachtig park,
 Omsingeld door een steenen muur;
 Binnen 't park stond een schuur,
 Goed bewaakt door tal van honden,
 Die elken dief verscheuren konden
 Daarom waren wij onvervaard.
 Reinaart-de-Vos, de nijdiggaard,

Wijl het zoo veilig was daarbinnen,
Kon geen enkel kieken winnen.
Wel sloop de doortrapte gebuur
Dikwijls loerend langs den muur,
Spande listen, legde lagen;
Doch als hem de honden zagen,
Snelden zij hem na met kracht.
Op zekeren dag, nabij de gracht,
Werd hij zóó door de honden beloopen,
Dat ik een deel hem zag bekoopen
Van zijne dieften, van zijnen roof,
Dat zij hem beten dat het stoof.
Doch de godvergeten guit
Zag niet af van zijnen buit.
Ik dacht een poos: wij zijn hem kwijt;
Maar hij kwam als heremijt
Weer te voorschijn, en de dief
Bracht, heer Koning, mij een brief,
Waar uw zegel vast aan was.
Vorst, uit de letteren die ik las,
Vernam ik dat gij door heel den Staat
Kwijt had gescholden 't gepleegde kwaad,
En vrede geboodt, heilrijken vrede,
Aan alle dieren en vogelen mede.
Reinaart zegde mij bovendien
Dat hij nu ook had afgezien
Van de waereld en haar genot;
Dat hij alleenlijk nog leefde voor God,
In een kluis, op bloote voeten,
Om zijn zonden streng te boeten.
Hij toonde mij den pelgrimsstaf.
Dien men hem in Elmaar gaf,
De kap, de koord en 't kleed van haar....
“Dank zij God, heer Canteclar,”

Sprak hij, “t is met mij gedaan
In de zondige waereld; ge zult voortaan
Van stelen en rooven meer hooren noch weten.
Ik mag geen vleesch of vet meer eten.
Het voegt mij, grijsaard, levensmoe,
Dat ik voor mijn ziel wat doe.
Slechts voor den hemel blijf ik leven.
Zij alles vergeten, alles vergeven!
's Morgens, 's middags, 's avonds laat,
Pleeg ik versterving voor vroeger kwaad.
T e c u m p a x ! Vaarwel, 'k moet henen:
Het uur der kastijding is weer verschenen...”
Prevelend toog hij in het bosch.
Heere koning, denk: de vos
Zou niet langer ons meer hinderen.
Ik ging het melden aan mijn kinderen,
En gaf op hen nu minder acht,
Zelfs waagde ik met mijn geslacht
Mij nu en dan eens buiten de muren,
Eilaas! te kwader avonturen;
Want kort nadien, na laag op laag,
Kroop Reinaart heimlijk door een haag,
Het park dan binnen langs onder de poort.
Spoedig was er een kind vermoord,
Het eerste der vijftien, waar hij vlug
Weg mee liep op zijn rossen rug.
Wee! wat ramp mij nog genaakte!
Daar mijn kind zoo lekker smaakte
In zijnen onverzaadbaren mond,
Kon geen wachter, kon geen hond
Ons nog beschutten, nog beschermen.
Mocht ge, Koning, u dies erbarmen!
Immer gretiger naar mijn geslacht,
Stal hij nu, bij dag, bij nacht,

Een voor een, schier al mijn kinderen;
 Ik zag hun aantal steeds verminderen,
 Ja, van vijftien tot op vier.
 Reinaert, dat moorddadig dier,
 Heeft uit vraatzucht hen verslonden.
 Gisteren hebben hem de honden
 Het lijk van Coppe toch ontjaagd,
 Dat men op de bare draagt.
 Edele Vorst, haar bloed eischt wraak:
 Mijne zaak is uwe zaak!

‘Grimbaart,’ zei de koning, ‘das,
 Het schijnt dat uw oom een kluizenaar was!
 Wat vast hij streng! Maar o! voorwaar,
 Ik zal hem leeren binnen 't jaar!
 Nu, heer vader Cantecleer,
 Wat zeg ik u daarover meer?
 Uw dochter ligt hier wreed verslagen.
 Moog hare ziele God behagen!
 Want, wij zien maar al te zeer,
 Niemand geeft haar 't leven weer.
 Haar begraven is thans plicht.
 Met vigiliezang en licht
 Zullen wij den lijkdienst eeren.
 Verders zal ik met deze heeren
 Overwegen en bespreken
 Hoe wij best ons zullen wreken
 Op Reinaert over die snoode moord,
 Zooals 't naar wet en recht behoort.’

Toen beval hij jongen en ouden,
 Dat zij vigiliën zingen zouden;
 En allen, behalve 't gezin van den haan,
 Hieven 't p l a c e b o D o m i n o aan.

Wat men in koor nog verder zong,
 Uit wiens mond het zielevers klonk,
 Wie de les der dooden las,
 Kortom, hoe gansch de lijkdienst was,
 Meld ik niet: het ware te lang.
 Eindelijk, na gebed en gezang,
 Nam men het doode lichaam af,
 En men legde 't in een graf,
 Fraai gebeeldhouwd van arduin,
 Onder een linde met breede kruin.
 Dan kapte men in den blauwen steen,
 Ter eeuwige stichting van iedereen:
*Hier ligt Coppe, een achtbare kip,
 Wreed vermoord door Reinaart.*

R.I.P.

Haas Cuwaart had de koorts zoo straf:
 Hij strekte zich neder op Coppes graf;
 En ziet, o wonder, Cuwaart genas,
 Zoodat Coppe wel wis eene Heilige was.
 Woedend werd nu de dierenschaar
 Tegen Reinaart den moordenaar.
 Isengrim zei dat hij tandpijn had.
 Hij lei dus ook zich neer, en bad.
 Dra sprong hij op, en 'weg is de pijn!'
 Riep de godvruchtige Isengrijn;
 Maar niemand geloofde 't: hij had met den vos
 Te veel gestolen in dorp en bosch.

Toen de mirakelen waren gedaan,
 Sprak de vorst zijne rechters aan,
 En vroeg hun samen wijzen raad
 Tot het straffen der booze daad.

Al de grijze mannen rieden
Dat hij Reinaart zou ontbieden,
Om ten hove te worden verhoord
Over de klachten, over de moord;
En, na rijpelijk overleggen,
Kozen zij Bruin om 't hem aan te zeggen.
Nobel was van 't zelfde gedacht.
'Heer Bruin, geef op mijn woorden acht,'
Sprak hij den baer toe: 'edel dier,
Ga, en daag den vos naar hier.
U voegt een boodschap zoo gewichtig;
Maar ik bid u, wees voorzichtig:
Reinaart is doortrapt en fel.
Al deze heeren weten het wel.
Hij zal u vleien, hij zal liegen;
Kan hij, zoo zal hij u schandig bedriegen.
Is hij arm aan kracht, hij is rijk aan geest;
Al zijt gij sterk, wees toch bevreesd,
Vooral van woorden zoet als honing.
- O!' zei Bruin, 'o Heer en Koning!
Laat hij 't beproeven, ik ben er bij!
Brengt mij Reinaart schimp of hoon,
Dat mij God vermaledij,
Zoo ik het hem niet dubbel loon!
Mij en zal hij niet verklikken.
Wees gerust, ik zal 't wel schikken.'
Bruin ging, met verhaasten spoed,
Recht zijn onheil te gemoet,
Al scheen het hem een overdaad
Dat hem iemand eenig kwaad
Toe zou brengen, zelfs de vos.
Door een zwart en donker bosch,
Dan langs tal van kromme gangen,
Waar Reinaart liep om wild te vangen,

Dan weder door een zandig oord,
Reisde Bruin al denkend voort.
Achter die wildernis lag een berg,
Voor 't beklimmen steil en erg;
Doch erover moest hij raken,
Wou hij Malpertuis genaken.
Reinaart had wel menig huis;
Maar 't kasteel van Malpertuis
Was de beste zijner borgen,
Waar hij introk als hem zorgen
Overkwamen of verdriet.
Het slot rees heerlijk in 't verschiet.
Bruin kwam aan, doch stapte voort
Tot vóór de valbrug en de poort.
Hij liet over alles zijn oog eens gaan,
Koos een plek vóór de barbekaan,
En zette zich over den staert in 't kruid.
'Zijt gij thuis?' zoo riep hij luid.
'Ik ben Bruin, des konings bode.
Reinaert, Nobel zwoer bij Gode,
Met een donderende stem:
Komt gij niet terstond tot hem,
Om recht te nemen en te geven,
En in vrede voort te leven,
Dat hij u breken en raderen zal,
Volg mijn raad in dit erg geval;
Reinaert, doe wat ik besluit:
Ga mee ten hove, vóór mij uit,
Zoo ge 't niet zwaar bezuren zult.'

    Juist had Reinaart fijn gesmuld.
Lekkebaardend, zooals meer
Bij zulk een prachtig lenteweer,

Lag hij in de warme zon,
 Vóór zijn poort, toen Bruin begon.
 Reinaart herkende terstond zijn stem;
 Doch hij was niet bang van hem.
 Na het hooren van 't gebod.
 Trok hij binnen in zijn slot.
 Lustig nam hij daar beraad,
 Hoe met Bruin, den fellen vraat,
 Nu eens fijn den spot te drijven,
 En toch zelf in eer te blijven.

Hij kwam terug, en uit den tuin
 Riep hij traag: 'Heb dank, heer Bruin,
 Dank voor die woorden; maar, zoete vriend,
 Kwalijk heeft u de man gediend,
 Die u maande tot zulken gang,
 Die een reis van uren lang
 Over den berg u deed bestaan.....
 Ik zou ten hove zijn gegaan,
 Al haddet gij 't mij niet geraden;
 Doch mijn buik is overladen
 Op zulk een ongemeene wijs,
 Door een vreemde nieuwe spijs,
 Dat ik waarlijk niet kan gaan.
 Ik kan niet zitten of niet staan:
 Ik ben zoo uitermate zat.
 - Reinaart, vriend, wat aat gij, wat?'
 - Wat nog niet goed is voor een raaf.
 Een arme man en is geen graaf.
 Heer Bruin, ik moet mij thans genaeren
 Met spijs die niet wil vertaeren.
 U durf ik mijn nooddrift klagen:
 Honingraten alle dagen,

Honingraten met wat brood
 Eet ik thans, uit hongersnood.
 Anders heb ik niets te winnen.
 Maar ze zijn nog nauwlijks binnen,
 Of ik krimp van ongemak.'

Bruin zag wonder op, en sprak:
 'Lieve Reinaart, help! Wel, vriend!
 Zijt gij met honing niet gediend?
 Honing is een zoete spijs,
 Die ik boven alles prijs.
 Kreeg ik die, ik zou niet klagen.
 Mocht ik u den honing vragen!
 Edele Reinaart, zoete neef,
 Haal mij honing, haal en geef!
 Met gansch mijn hart, uit al mijn zinnen,
 Zal ik u heel mijn leven minnen!
 - Honingraten? Bruin, gij spot?
 - Reinaart, neen! dan waar ik zot;
 En ik ben een ernstig man.
 - Ik weet het, Bruin. Gij moogt die dan?
 Nu, verlangt g' eens honing t' eten,
 Laat gerust het mij maar weten:
 Uwen lust zal ik verzaden;
 'k Zal u met honing overladen;
 Ja, al waart gij met u tienem,
 Spreek maar op, als 't u kan dienen.
 - Met ons tienem? Neen, dat 's mis!
 Want den honing die er is
 Tusschen hier en Portugaal,
 Slikte ikzelf wel, altemaal.'
 - Is het waar?' vroeg Reinaart blij.
 'Hoor! een Kaerel woont hierbij,

Lamfried; die heeft honing! Voorwaar,
 Gij aat hem niet op in zeven jaar!
 Al dien honing schaf ik u aan,
 Heer Bruin, indien ge mij bij wilt staan,
 Zoo g' aan het hof mijne zaak verdedigt.⁷
 Bruin belooft het, en beëdigt
 Dat hij alom, ook in leed en pijn,
 Reinaarts beste vriend zal zijn,
 Als hij mag eten tot wanneer
 Hij zeggen zal: 'Ik kan niet meer.'
 Reinaart lacht: hij heeft zijnen wil.
 'Vermaarde held,' zoo spreekt hij stil,
 'Gave mij God een zoo goed geval
 Als u de honing smaken zal,
 Al zoudt g' er vaten van begaeren.'
 Reinaarts taal in 't oor des baeren
 Klinkt zoo zoet als hemelzang.
 Bruin de vraat lacht luid en lang;
 Maar Reinaart, nog immer binnen 't kasteel,
 Mompelt: 'Vlegel, lach maar veel!
 Nog heden (wordt mijn wensch vervuld)
 Komt ge waar gij niet lachen zult.'⁷

Reinaart trad nu zonder schroom
 Buiten 't slot, en zei: 'Bruin oom,
 Welkom, vriend, als 't vrienden hoeft!
 Doch, waarom hier langer getoefd,
 Waarom geprateld en gestaan?
 Volg mij, ik zal voren gaan.
 Houden wij dit kronkelend pad.
 Heden nog eet gij u zat:
 Ja, zoo 't gaat gelijk het dient,
 Zooveel zult g' er krijgen, vriend,

Dat g' er meer niet kunt verdragen.'
Reinaart meende: groote slagen.
Bruin, nog dommer dan een kalf,
Bruin verstond den zin maar half.
Duur ook zal hij dra bekoopen
Dat hij zoo gulzig is meegeloopen.
Ze komen al koutend, zonder gedruisch,
Aan Lamfrieds werve, vóór diens huis.
Lamfried is een akkerman,
Die ook handig timmeren kan.
Reinaart lonkt naar Bruin, zijn oom.
Een eind van 't woonhuis ligt een boom,
Waarin, tot klieven of tot zagen,
Men dikke spieën heeft geslagen,
Dat hij gaapt breed en wijd.
Daarom is Reinaart recht verblijd.
'Bruin,' zoo spreekt hij, 'dierbare oom,
Zegen dezen eikenboom.
Zie, dezen stam, van binnen hol,
Is van lekkeren honing vol.
Kom, en slik hem door uw keel.
Maar, ik bid u, niet te veel!
Wees matig met die zoete dingen.
Ik raad u aan u te bedwingen
In uwen lust naar honingraten.
Eet met reden, eet met maten;
Anders kwaamt ge tot bederven,
En, Bruin lief, ik zou 't besterven,
Of waar onteerd mijn leven lang.'
Bruin gromde: 'Wees niet bang
Dat ik m' overeten zal:
Matigheid past overal.
- Dat is waar,' sprak Reinaart, 'oom!
Waarom ik ook voor u zoo schroom!

Waarachtig, kom, en kruip erin.⁷
 Bruin, in zijn verdwaasden zin,
 Bruin liet zich zoo ver bekoren
 Dat hij er 't hoofd tot over d' ooren
 En ook de voorste pooten in stak.
 Reinaart sprong nu toe, en brak
 Bei de spieën uit den boom.
 En nu stond Bruin, de dierbare oom,
 Zoo stevig geklemd, zoo erg gevangen,
 Als een dief in ijzeren prangen.
 Wat raadt gij Bruine thans te doen?
 Dat hij sterk is, woest en koen,
 Zal hem weinig helpen mogen.
 Het blijkt hem wel, hij is bedrogen.
 Hoofd en pooten zitten vast.
 Kracht en list zijn overlast.
 Slechts een halfverstikt gehuil
 Wringt hij pijnlijk uit den muil.
 Hij slaat en worstelt in zijn toorn;
 Maar moeite en pijn, 't is al verloren.
 Eilaas! hoe zal 't met hem vergaan?

Reinaart ging van verre staan,
 En zag Lamfried, na een wijl,
 Die aan kwam loopen met een bijl.
 Lamfried hoorde dat Reinaart riep:
 'Steek uwen kop toch niet zoo diep!
 Bruin, gij zijt een baas in 't mijnen;
 Maar ge zult erin verdwijnen:
 Lamfried komt; die zal u schinken;
 Na het eten moet men drinken;

Dan ving algauw de looze vos
 Een hoen, en liep ermee in 't bosch,

Zonder afscheid, noch gedruisch,
Den weg op naar zijn Malpertuis.
Lamfried, nu hij dichter trad,
Zag dat de beer gevangen zat.
Hij bleef niet daar, maar zonder dralen
Liep hij weg om hulp te halen,
Waar het dorp vol huizen stond.
Hier deed Lamfried allen kond
Wat hij wist van Bruin den baer.
Bijeen liep spoedig gansch een haer;
In heel het dorp bleef man noch wijf;
Ieder wou den dief aan 't lijf;
Ieder hielp uit volle macht.
Bessems werden aangebracht,
Vlegels, vorken, schoppen, staken,
Om den armen Bruin te raken,
Zooals ze kwamen van hun werk.
Zelfs de paap kwam uit de kerk
Aangeloopt met een staf
Dien hem de koster noode gaf.
De koster zelve droeg een vaan,
Om te steken en te slaan.
Het wijf des papen, vrouw Julocje,
Kwam geloopt met het rokje
Van het wiel waaraan zij spon.
Ieder liep zoo snel hij kon;
Maar vooruit, in allerijl,
Lamfried met zijn scherpe bijl.

Bruin, in dit hachelijk ongeval,
Zou alles zetten tegen al.
Toen 't gedruisch nog nader kwam,
Sprong hij op zooforsch en gram

Dat van zijn muil de wangen scheurden,
En stroomen bloeds den bodem kleurden.
Maar was er nu zijn hoofd al uit,
Het kostte meer dan zijne huid:
In den boom bleef ook een oor.
God! wat schaamte stond hij door!
Met één oor en zonder kaken:
Een leelijker dier kon God niet maken;
Zelfs een aap was niet als hij.
En daar bleef het nog niet bij:
Om zijn voeten vrij te winnen,
Liet hij er ook de klauwen binnen,
Met den schoen van elken poot.
O! zijn pijn was overgroot.
Vluchten zou hij noch kunnen noch mogen.
Het bloed liep zóó hem over d' oogen
Dat hij nauwelijks kon zien.
Hij dorst niet blijven of niet vliën.

Niet zoo blind toch, of hij zag
Hoe zij kwamen waar hij lag:
Lamfried eerst in vollen draf;
Dan de pastor met zijn staf;
Dan de koster met zijn vaan;
Dan de minste parochiaan:
Pachters, knechten, ouden, jongen;
Zelfs een wijf kwam aangesprongen,
Zonder tanden, op een kruk.
Zijt gij eens in 't ongeluk,
Iedereen schijnt lust te voelen
Om een wrok op u te koelen.
De arme Bruin bemerkte 't wel.
Zulken dreigden nu zijn vel

Die zijn klauwen hadden gevreesd,
Waren z' eilaas! er nog geweest.

't Was ter zij van een rivier,
Dat de baer, rampzalig dier,
Dus besprongen werd van boeren.
Niemand viel aan 't redevoeren.
Gauw en duchtig viel men aan
Met te steken, met te slaan,
Met te werpen, dat het kraakte,
't Was Lamfried die het ergst hem raakte.
Lottram, die uit zijn strooien dak,
Waar hij in verborgen stak,
Zijnen verbeurden stok had getogen,
Stak er Bruin nu mee naar d' oogen.
Vrouw Vuilmaart zwoer, bij laag en hoog,
Dat zij hem een sterke loog
Stoken zou met haar ijzeren stave.
Abel Quac en moeder Bave
Rolden neder met hun tveen,
Twistend, krabbend om een steen,
Want er bleef geen wapenkeus.
Loddermoer, met den langen neus,
Stond eenen loodwapper te slingeren.
Ludolf met de kromme vingers
Gaf allen 't sein tot steek en worp:
Hij was de deftigste uit het dorp,
Hadde Lamfried niet geleefd;
Kromgebeenden Hugo heeft
Hij tot vader; naar 't verhaal,
Is hij geboren in Abtsdaal;
En zijn moeder is Ogaernen,
Die het hout maakt voor lantaernen.

Nog menig wijf en menig man,
 Meer dan ik er noemen kan,
 Kwamen op den baer gevallen,
 Die 't niet staan kon tegen allen.
 Wat al nijdige slagen gaf
 Hem de pastor met zijn staf!
 Ook de koster met zijn vaan
 Sloeg er vreeselijk gram op aan.
 Lamfried trof hem onderwijf
 Duizelig met zijn scherpe bijl
 Tusschen hals en achterhoofd.....

Door een slag geheel verdoofd,
 Sprong hij in een hoop wijven,
 Dat ze vielen met haar vijven
 In de stroomende rivier.
 Wat een eervergeten dier!
 Des papen huisvrouw was erbij.
 De man was voor den droes niet blij,
 Toen zij neerplofte in den vliet.
 Het lustte hem nu langer niet
 Bruin te steken en te slaan.
 'Parochianen, ziet het aan!'
 Riep hij, 'ginder drijft Julocje
 Met haar spillen, met haar rokje.
 Help nu toch, wie helpen mag!
 Ik geef terstond voor jaar en dag
 Hem vollen aflat, vollen zoen,
 Voor al hetgeen hij zal misdoen!'

De baer was toch zoo goed als dood:
 Zij deden wat men hun gebod.
 Mannen en vrouwen, met touwen en haken,
 Wierpen om 't vlottend wijf te raken.

Terwijl men z' optrok uit den vloed,
Stond Bruin op, en maakte spoed.
Zonder kermen, zonder grollen,
Liet hij zich in 't water rollen,
En zwom zoo ver hij kon, van kant.
Ho! wat werd er geknarsetand,
Toen zij ginds hem zwemmen zagen,
Waar hem niemand na kon jagen.
Bruin, in het drijven op den stroom,
Bruin bad God dat hij den boom
Waarin hij zooveel verloor van zijn vel,
Verdoemen zou tot in de hel.
Op Reinaart vloekte hij nog meer,
Die hem, den sterken, trotschen baer,
Den kop deed steken in den eik.
Hadde hij dien in zijn bereik!
Lamfried ook vervloekte hij.
En zoo bad hij zijn getij
Godvruchtig voort een lange wijl,
Totdat hij ruim een halve mijl
Van de hoef was afgedreven,
Waar de boeren achterbleven.
Van pijn ontzonk hem verdere moed.
Bij 't verlies van zooveel bloed,
Yl, flauw, suf, moe,
Zwom hij traag landwaarts toe,
En kroop liggen op den oever.
Zeker is 't dat nooit een droever
Schepsel werd gezien dan 't beest
Dat des Konings gezant was geweest.
Bitter viel hij thans aan 't weenen,
Viel aan 't zuchten, aan het stenen.

Zijn dikke buik, nu sloeg hij hol:
Slechts van snikken was hij vol.
Reinaart, o! men moest u hangen!

De vos had dus een hoen gevangen,
Eer hij wegliep van de werf
Waar Bruin gestort werd in 't verderf.
Op een berg ermee gekropen,
Waar men weg noch pad zag loopen,
Waar het stil was en gerust,
Had hij gansch zijn hartelust.
Eenzaam liggend, onbeluimd,
Had hij 't kieken dra gepluimd,
En zijn maag ermee gevuld.
Zelden had hij zoo gesmuld.
Gul en lustig daalde hij neder.
't Was een warm, een prachtig weder,
Voor den vos een beetje heet,
Want onder 't wandelen drupte 't zweet
Hem van 't voorhoofd en de wangen.
Zoo van dorst allengs bevangen,
Ging hij naar den watervloed,
Nam een bad en dronk eens goed,
Vroolijk denkend op zijn plagen.
Hij waande, Bruin was doodgeslagen
En door Lamfried buitgemaakt.
'Ik ben er heerlijk afgeraakt!
Sprak hij: 'Neen, ik mag niet klagen.
Dood is hij en weggedragen
Die mij aan 't hof te schaden dacht.
Ik zal nu vrij en zonder klacht
Bij den koning in eere blijven.
Te rechte mag ik blijdschap drijven!'

Die vreugd verzwond gelijk een droom.....
 Bij het voortgaan langs den stroom,
 Viel hem Bruin de baer in 't oog,
 Waar hij neerlag op het droog.
 Wat hem blijdschap was te voren,
 Baarde nu hem smart en toorn,
 En hij riep, vol nijd en spijt:
 'Lamfried, ha! vermaledijd,
 Lafaard, moet dijn harte zijn,
 Dij nog dommer dan een zwijn!
 Du bist geen kaerel, nog geen boer:
 Du bist de zoon maar van een hoer!
 Liets du zóó den baer ontsnappen,
 Dien du dood kons slaan of kappen?
 Vlegel, wat hebs du gedaan!
 Hoe menig brokje was eraan
 Dat men lekker vindt om t' eten!
 Haddes du 't vel hem afgereten,
 Het was zoo'n rijke baerenhuid.
 Wee! du hebs het maal verbruid:
 Geschoteld zette ik het dij voren;
 Du hebs het lomp en plomp verloren!'

Zoo schold Reinaart en nog meer.
 Dan trad hij nader tot den baer,
 Om te zien hoe 't met hem stond:
 Heel zijn lijf was ééne wond.
 Nauwelijks kon zich Bruin verroeren.
 Reinaart vond genot in 't loeren;
 Ja, hij trilde om 't geen hij zag.
 'Waerde priester, goeden dag!'
 Sprak hij hem al spottend aan.
 'Hebt ge Reinaart niet zien gaan?'

Kent ge Reinaart, den rabauw?
 Wie hem kent, ontvlucht hem gauw,
 Den rooden schalk, den fellen gier.
 Kijk eens op, ge ziet hem hier.
 Zeg mij, pater, zoete vriend,
 Bij den Heere dien gij dient,
 Gij draagt zoo vreemd een roode kap!
 Hoe toch heet uw broederschap?
 Zijt gij abt of wel prior?
 Hij ging u wat te na bij 't oor,
 Die de kruin u heeft geschoren.
 Pater, gij hebt uwe toca verloren
 En uw handschoenen uitgedaan:
 Zeker wilt gij aan 't zingen gaan?
 't Is nog wat vroeg voor uw avondgetijen!

Bruin, och arme! kan niet lijen
 Dat de vos, bij al zijn smart,
 Hem nu zóó nog sart en tart.
 Buiten staat om zich te wreken,
 Voelt hij schier zijn harte breken.
 Hij kruipt voort, schoon lam en loom,
 En rolt zich weder in den stroom.
 Om van zijn vijand te zijn ontslagen,
 Laat hij de golven op nieuw hem dragen
 Tot een stil en eenzaam strand,
 Waar hij liggen gaat in 't zand.

Hoe komt Bruin ten hove weer?
 O! zijn voeten doen zoo zeer!
 Voor geen schatten wil hij staan,
 Voor geen wsereld durft hij gaan.
 Lange ligt hij plat in 't stof?
 Denkend: hoe kom ik aan 't hof?

Hoor hoe hij den tocht bestond:
Met zijn hespen op den grond,
Kon hij zitten zonder veel lijden;
Zoo begon hij voort te glijden,
Zachtjes over zijn dikken staert.
Werd hij moede van die vaart,
Dan rolde hij zich een korte wijl.
Langer was het dan een mijl
Eer hij tes konings hove kwam.
Als men er zijn komst vernam,
Werd er heen en weer gedrenteld,
En gevraagd door wild en tam
Wat daar zoo kwam aangewenteld.
Koning Nobel zag alras
Dat het Bruin, zijn bode, was;
En, met tranen in de keel,
Sprak hij: 'Bruin is 't, maar niet heel.
Bruin, mijn trouwe hofgenoot.
O! wat ziet zijn hoofd rood,
En wat heeft zijn lijf wonden!
Ik heb hem zóó niet afgezonden.
Ai God! wie heeft hem dus mismaakt!'
Nu was Bruin zoo dicht genaakt
Dat het hof zijn klacht kon hooren.
Na een zucht als om te smooren,
Sprak hij: 'Koning, edele Heer!
Wreek mij, om uw eigen eer,
Over Reinaart, die mij vangen
En mijn schoone baerenwangen
Door zijn list verliezen deed!
Die zoo valsch was en zoo wreed
Dat ik bovendien een oor
En mijn klauwen ook verloor;
Die mij maakte wat gij ziet!

- Ik mag verdoemd zijn, wreek ik 't niet!’
 Sprak de vorst in grammen moed.
 Dadelijk riep hij uit zijn stoet,
 Allen noemend bij hunne namen,
 De hoogst' en wijsste heeren samen.
 Met dezen hield hij plechtig raad,
 Hoe men Reinaarts gruweldaad
 Rechten en de kroon zou eeren.
 Toen rieden hem de meeste heeren
 Dat men, zooals de keure 't wou,
 Reinaert nogmaals dagen zou,
 Ja, desnoods, een derde maal,
 En hooren taal en wedertaal.
 Tibert de kater zou ten dezen
 Best des konings bode wezen:
 Ofschoon wat zwak, hij was toch vroed.
 De koning keurde 't voorstel goed,
 En sprak: ‘t Zij zoo! Heer Tibert, ga!
 Haal den vos. Mijn ongena
 Zou u treffen, op mijn eer,
 Kwaamt gij zonder Reinaart weer.
 Is hij anderen dieren te fel,
 Al deze heeren denken wel
 Dat hij doen zal wat gij raadt.
 Komt hij niet, 't is tot zijn kwaad:
 Men zal hem hangen zonder dagen,
 Tot een schande voor al zijn magen.
 Tibert, ga, en zeg hem dat!’

Tibert beefde waar hij zat.
 ‘Koning,’ sprak hij, ‘ach, voorwaar,
 Ik ben een arme sukkelaar,
 Een zoo klein, nietswaardig dier.
 Bruin, een held zoo sterk als fier,

Moest nog Reinaart achterlaten:
 Wat zal mijn bevel dan baten?
 - Klein, dat zijt gij, maar geleerd,
 Sprak de koning: 'dit vermeert
 Uw vermogen meer dan kracht.
 De hoogste toch wordt hij geacht
 Die door list bekomen kan
 Wat een reus of oorlogsman
 Niet kan krijgen met geweld?
 List moet tegen list gesteld.
 Ga dus heen en volbreng mijn gebod!'

Tibert sprak: 'Nu, helpe God
 Dat het mij wèl moge vergaan!
 Ik zal, o Vorst, een reis bestaan
 Die mij zwaar valt op 't gemoed.
 Ik ga, en wensch u alle goed.'

Zoo ging Tibert op de baan,
 Door vrees en droefheid aangedaan.
 Nabij een kruisstraat onderwegen
 Vloog uit de verte een kraai hem tegen,
 Sinte-Marten toegewijd.
 Tibert was nu zeer verblijd.
 'Vogel!' riep hij opgetogen,
 'Kom algauw tot mij gevlogen,
 En vlieg toch langs mijn rechterhand!'

Maar ze nam den linkerkant,
 En ging zitten in een haag.
 Dit voorspelde een wisse plaag.
 Ware de vogel rechts gekeerd,
 Tibert hadde eruit geleerd
 Dat hij zou hebben een goed geval.
 Die zoete hope verdween nu al.

Echter vatte hij weder moed,
En deed als menig ander doet:
Hij gebaarde, het ging hem wel,
En liep voort, nu traag, dan snel,
Totdat hij kwam te Malpertuis.
Reinaart was gelukkig thuis,
Gansch alleen, maar vrank en trotsch.
Tibert sprak: 'De liefde Gods
Moog u een goeden avond geven!
De koning dreigt u aan het leven,
Komt gij ten hove niet met mij.
- Tibert,' klonk het, 'ik ben blij
U te zien; wees welkom, neef!
Held! dat u God zijnen zegen geef!
Ik gun het u uit heel mijn ziel.'
Hoe lief sprak weer de schalke fiel,
Ofschoon in het hart op hem gebeten.
Tibert, de kater, zou dit weten,
Eer nog metten werd geluid.
'Lieve neef, zit neer, rust uit;
Blijf hier slapen dezen nacht.
Eer bewijs ik wien ik acht.
Morgen, als gij op zult staan,
Zal ik mee ten hove gaan.
Zonder dralen, zonder klagen.
Zocht ik rond bij al mijn magen,
Ik vond er niemand waar ik nu
Mij op verliet zooals op u.
Bruin de baer bezocht mij hier;
Doch hij toonde zich zoo fier,
Zoo woest in houding en gelaat,
Dat ik bang was van den vraat.
Bovendien was hij zoo sterk
Dat ik voor geen duizend mark

Met zoo een waar meegegaan.
 Doch met u ben ik ter baan,
 Morgen als de dag begint.’
 Tibert was tot spoed gezind:
 ‘t Waar beter,’ sprak hij, ‘dat wij heden
 Nog de reis ten hove deden,
 Dan tot morgenvroeg te beiden.
 Het maanlicht schijnt op berg en heiden
 Zoo klaar als ware 't volle dag:
 Beteren tijd en weder zag
 Men wel nooit voor zulken gang.
 - Neen,’ zei Reinaert, ‘ik ben bang
 Dat ons iemand zou ontmoeten,
 Die bij dag ons wel zou groeten,
 Maar die 's nachts zoo dul zou zijn
 Als in 't bosch een everzwijn.
 Neen, gij zult hier slapen blijven!’

Tibert wou daar niet om kijken;
 Doch hij vroeg of hij mocht weten,
 Als hij bleef, wat was er 't eten,
 Daar hij honger kreeg van 't gaan?
 - ‘Neef, daar denk ik ook juist aan,’
 Sprak de vos, ‘maar ben 't niet wijs;
 Ik ben maar slecht voorzien van spijs.
 Toch wil ik niet hongeren laten.
 Hebt ge lust naar honingraten!
 Ik heb niets anders bij der hand.
 Is dat kost naar uwen tand?
 Zeg me, wilt ge daarvan iet?’
 Tibert sprak: ‘Het smaakt mij niet.
 Hebt ge waarlijk niets beters in huis?
 Gaaft ge mij een vette muis,

Daar waar ik zeer tevreden mede.
 - Wat!' zei Reinaart, 'zeer tevrede?
 Zijt g' op muizen zóó verzot?
 Is het dát maar, Heere God!
 Wel, de pastor, mijn gebuur,
 Heeft er duizenden in zijn schuur.
 Duizenden? Ja, een vollen wagen!
 Ik heb hem dikwijls hooren klagen
 Dat hij erom verhuizen zal.
 En vette muizen zijn het al.
 - Vette muizen? Waar ik daar!
 - Zoo gij lust hebt, zeg het maar.
 Wilt gij die? - Of ik ze wil!
 Lieve Reinaart, zwijg toch stil;
 Uw woorden doen mij watertanden.
 Het beste wild uit alle landen
 Smaakt als muizen niet zoo fijn.
 Breng mij toch waar muizen zijn!
 Doet gij dat, zoo ben ik de man
 Die u niets meer weigeren kan,
 Al haddet gij mijn eigen vader
 Vermoord, en mijn naasten al te gader!
 Reinaart sprak: 'Maar, neef, gij spot?
 - Neen, zoo waarlijk helpe mij God!
 - Nu dan, vriend, wees in uw schik:
 Nog van avond eet g' u dik.
 - Dik? Dat is wat veel gezeid.
 Ik zweer op mijn eeuwige zaligheid:
 Een vette muis naar mijnen tand
 Stond ik niet af voor een bisant.
 - Kom dan, Tibert, naar de schuur
 Van den pastor, mijn gebuur,
 Waar gij smullen zult naar lust,
 Eer gij ronkt in zoete rust.

- Vriend Reinaart, ja, ik ging van hier
 Daarvoor wel mee tot Mompelier.’
 Reinaart zei: ‘Zoodus, op gang;
 Wij samlen en staan hier al veel te lang.’

En snel en los, op flinke beenen,
 Liepen beiden lustig henen,
 Tot bij d' aangewezen schuur.
 Deze was met een leemen muur
 Dicht omsingeld en beloken.
 Reinaart was daardoor gebroken....
 Ja, de paap had daags te voren
 Juist den schoonsten haan verloren
 Dien de pastorij bezat.
 Maar kort daarna vóór 'tzelfde gat,
 Waar de vos was doorgeraakt,
 Had Martinet eenen strik gemaakt,
 Martinet, de zoon des papen,
 Die schier van gramschap niet kon slapen.
 Reinaart wist dat, maar z i j n kop
 Stak nog niet in dezen strop.
 ‘Tibert,’ sprak hij, ‘hier is 't gat,
 Waar gij door moet; eet u zat
 Aan de muizen waar w' om liepen.
 Hoor eens aan, hoe klaar ze piepen!
 Kruip erin, en kom eruit,
 Als gij dik zijt van den buit.
 'k Zal hier buiten u verbeiden,
 Om u weer naar mijn huis te leiden.
 Morgen gaan wij samen naar 't hof.
 Daar bekomt gij eer en lof.
 Haast u nu; eet muis op muis.
 Toe! mijn wijf verwacht ons thuis.

- Zou ik durven, zou ik, oom?
Ik ben niet teenemaal zonder schroom.
Ja, ik beef wat, lijk ge ziet:
Papen, oom! betrouw ik niet;
Bij dat volkje steel ik noode.
- Lieve neef, wat zijt gij bloode!
Zijt gij waarlijk nog zoo jong?’

Tibert schaamde zich, en sprong
Waar hem niets dan onheil wachtte.
Reinaart zag het na, en lachte.
Tibert voelde iets van den strop
Om zijn ooren, om zijn kop;
Hij sprong wat dieper, sprong wat gauwer;
Maar de strik werd nauw en nauwer
Wat hij wrong of wat hij trok,
Het sloot al meer bij elken snok.
Nu begon hij zóó te brommen,
Zóó te janken, zóó te grommen,
Dat hem Reinaart, die buiten bleef,
Schimpend toeriep: ‘Zoete neef!
Zijn de muizen goed en vet?
Jammer is 't dat Martinet
Wat te laat misschien zal weten
Dat gij zóó zit wildbraad t' eten,
En 't u smaakt ik weet niet hoe:
Hij bracht u vast wat saus nog toe;
Want hij is beleefd, die jongen!
Braaf zoo! dat is fraai gezongen,
Nu eens fijn en dan eens grof.
Zingt men bij 't noenmaal zoo aan 't hof?
Gave God dat de moordenaar
Isengrim nu ook hier waar,
Even blij en even los!’

Zóó schimpte en spotte de vos.
 Tibert, in zijn ongeval,
 Maakte nu zoo luid geschal
 Dat het doordrong tot aan 't bed
 Van den wakkeren Martinet.
 Op sprong deze: 'Ha, God dank!'
 Riep hij, 'k hoor een lief gejank.
 Mijn strik heeft te goeder tijd gestaan.
 Kiekendief, gij zijt eraan.
 Duur zult ge nu den haan betalen.'

Daarmede liep hij 't vuurslag halen,
 Stak algauw een strooiwisch aan,
 Ging op al de deuren slaan,
 Wekte moeder, wekte vader,
 En de kinderen al te gader,
 Roepend, schreeuwend: 'Op! staat op!
 Ik heb den vos in mijnen strop!'
 Allen zijn uit hun bed gekropen;
 Zelfs de pastor kwam aangelopen,
 Door den slaap nog half verdoofd,
 Met zijn hemd schier over 't hoofd.
 Onderwijl riep Martinet
 Uit de schuur: 'hij zit in 't net!'
 Onze paap greep aan de schouw
 Ras den spinrok zijner vrouw,
 Die van angst geen woord en sprak,
 Maar gauw een offerkaers ontstak.
 Allen snelden naar de schuur.
 Tibert blaasde vlam en vuur
 Bij de slagen die hij kreeg;
 Want men gaf er hem terdeeg.
 Tot zijn grootste pijn en hoon,
 Met een steen wierp hem de zoon

Wreed een oog uit, en de vader
 Trad hem grimmig dreigend nader
 Met een doodelijken slag.....

Toen de kater de schande zag,
 Te moeten sterven door papenhanden,
 Hij die klauwen had en tanden,
 Was hij stout tot wraak gestemd,
 En - de paap stond in zijn hemd.
 Ha! die zou het lang beweenen!
 Blazend sprong hij hem tusschen de beenen,
 Naar de beurze zonder naad
 Waar men den beiaart mede slaat.
 Een der twee viel op den vloer.
 De vrouwe kermde, vloekte, zwoer,
 Bij de ziele van haar vader:
 D' offeranden al te gader
 Gaf zij gaerne, gansch een jaar,
 Als 't niet voorgevallen waar.
 Wat een schaamt' en wat verdriet!
 'Ik weet bij hel en duivel niet,'
 Riep ze, 'waarom Martinet
 Ook dien vangstrik heeft gezet!
 Zoon, uws vaders beste pand
 Ligt door uw schuld daar nu in 't zand.
 Tot mijn schande, tot mijn schade,
 Tot mijn eeuwig' ongenade!
 Al geneest hij nog van de pijn,
 't Zoete spel zal maar flauw meer zijn.'

Reinaart hoorde, waar hij stond,
 Die weklacht vallen uit haren mond.
 Hij lachte, dat zijn lijf zich wrong,
 En zijn tavaerne kraakte en klonk.

‘Zwijg toch,’ sprak hij, ‘zoete vrouw;
 Zink zoo diep niet weg in rouw,
 Vlieg zoo hoog niet op in toorn.
 Een der klepels is wel verloren;
 Maar te langer ook voortaan
 Zal uw heer den beiaart slaan.
 Luiden met een eenig klokje
 Is geen schande, vrouw Julocje.
 Maar hij moet nog eerst genezen.
 ‘k Zal voor hem een mis gaan lezen.’
 Anderen troost kreeg ‘t vrouwtje niet
 Van den vos, in haar verdriet.
 Dan, haar man was zóó gewond
 Dat hij neerviel op den grond.
 Allen, onder bitter klagen,
 Hielpen hem te bedde dragen.

Innig blij om Tiberts lot,
 Liep Reinaart weder naar zijn slot.
 De kater, meer dan ten halve gedood,
 Kreeg wat verpoozing in zijn nood.
 Nu men hem stil liet en alleen,
 Beet hij rap de pees in tweek,
 Kroop weer spoedig door het gat,
 Kwam welhaast op ‘t rechte pad,
 Dat naar ‘s konings hof geleidde,
 En liep voort langs berg en heide.

Eer hij aankwam, was het dag.
 Toen hem Nobel naderen zag,
 Sukkelend, ziek en afgemat;
 Toen hij merkte, Tibert had
 Op zijn tocht een oog verloren,
 Liet de vorst zich vreeselijk hooren

Tegen Reinaart en diens daad.
 Aanstonds hield hij hof en raad,
 En zeide tot zijn rijksbaronnen:
 ‘Hier dient rijpelijk op verzonnen!’
 Ieder sprak zijn oordeel uit,
 Doch men kwam tot geen besluit:
 Reinaart stak zoo vol bedrog.
 Doen was anders dan zeggen toch!

Toen trad Grimbaart voor, de das,
 Die Reinaarts broeders zone was:
 ‘Heeren, gij geeft menigen raad.
 Al ware mijn oom dan nog zoo kwaad,
 Niemand zou het durven wagen
 Hem geen derde maal te dagen,
 Zooals 't een vrijen man behoort.
 Komt hij dan niet, gaat dan voort;
 Spreekt dan hem schuldig met der daad
 Van het aangeklaagde kwaad.
 Zoo versta ik keur en recht!
 - 't Is al fraai, hetgeen gij zegt,’
 Sprak de vorst; ‘driemaal dagen
 Moet men, ja; maar laat m' u vragen:
 Wie brengt hem nu nog mijn bevel?
 Wie waagt nog oog of muil aan 't spel?
 Nu is er zeker geen meer hier
 Die nog op reis wil naar dat dier.
 Wie toch, Grimbaart, is zoo zot?’
 Grimbaart sprak: ‘Helpe mij God!
 Zoo gij 't gebiedt, ik ben zoo koen;
 Ik zal hem nog uw boodschap doen.
 - Ga dan, Grimbaart, naar uw oom,’
 Sprak de koning; ‘wees zoo vroom;

Doch, pas op voor ongeval!
 - Koning,' zei de das, 'ik zal.'

En Grimbaart toog naar Malpertuis.
 Hij vond zijnen oom Reinaart thuis,
 Met zijne moei, vrouw Hermelien,
 En hunne welpkens bovendien,
 Die getweeën te spelen lagen.
 Grimbaart groette zijne magen,
 En sprak aldus heer Reinaart toe:
 'Zijt gij 't kwaaddoen nog niet moe?
 Dunkt het thans u nog geen tijd
 Dat g' u van schand en straf bevrijdt?
 Hevig wordt gij aangeklaagd,
 En derdewerf nu opgedaagd,
 Om voor het hof te recht te staan.
 Komt g' er morgen nog niet aan,
 Geen genad' is er dan meer te hopen,
 En duur zult g' uw verstek bekoopen:
 Dan bestormt men Malpertuis,
 Den derden dag, en legt het in gruis;
 Galg en rad, hier op te richten,
 Brengen dan uw vrouw en wichten
 Allerschandelijkst om het leven;
 En wat gij doet, ook gij zult sneven.
 Daarom is 't mijn beste raad
 Dat gij mee ten koning gaat,
 En vóór den hoogen raad verschijnt.
 Wellicht dat gij, in 't recht verrijnd,
 Nog d' een' of ander' uitkomst ziet.
 Immers, hoe dikwijls hebt g' al niet
 Voor een slecht geval gezeten?
 Nu zult ge denkelijk ook wel weten

Wat gij doen moet tot verwaeren
En tot veilig wederkeeren.’
Reinaart zeide: ‘Dat is waar.
Nochtans, Grimbaart, kom ik daar,
Ik zal er menigen vijand vinden,
Tot mijn nadeel, en geene vrienden!
Keer ik weder, Grimbaart, het zal
Enkel wezen bij geval.
Ondertusschen, ik volg uwen raad,
Neef, uit vreeze voor erger kwaad.
Liever, als ik toch moet kiezen,
Dát, dan alles te verliezen:
Goed, kasteel, kinderen, wijf
En mijn eigen dierbaar lijf.
Den koning kan ik niet ontgaan.
Ik neem de reis met u dus aan.
Hermelijn, geliefde vrouw,
Mijn kindren beveel ik aan uw trouw:
Zorg voor hen nog meer dan nu.
Bovenal beveel ik u
Reinaardijn, mijnen oudsten zoon.
Het stekelhaar staat toch zoo schoon
Aan zijn muilken reeds te prijken!
Ik hoop dat hij mij zal gelijken.
En hier Rosseel, den kleinen dief,
Heb ik ook zoo hartelijk lief
Dat ik het recht niet zeggen kan.
Ik late bei aan uw zorgen dan.
Ik ga naar 't hof, en, kán het bestaan,
Ik zal mijn straf nog wel ontgaan.
Grimbaart, neef, dat God u loon
Voor uw vriendelijk hulpbetoon!’

Reinaart kuste kroost en wijf,
 En verliet zijn oud verblijf.
 Hermelij n bleef ongetroost
 Zitten treuren bij haar kroost.

Toen ze kwamen aan de heide,
 Sprak Reinaart Grimbaart aan, en zeide:
 ‘Lieve Grimbaart, zoete neef,
 Ik wordt zoo angstig, dat ik beef,
 Om mijne groote boevenstreken:
 Ik wou zoo graag mijne biecht eens spreken,
 Eer ik kom aan 's konings hof;
 Want mijn zonden zijn veel en grof.
 Ik wil vergiffenis verwerven.
 Moet ik dan ellendig sterven
 Voor hetgeen ik heb misdaan,
 't Zal mijn ziel toch wèl vergaan.
 Is hier juist geen priester nu,
 Neef, zoo biecht ik mij aan u.’
 Grimbaart hoorde 't verwonderd aan.
 ‘Reinaart, wilt gij te biechten gaan,’
 Sprak hij plechtig, ‘zoo moet gij beloven
 Nimmermeer te zullen rooven,
 Waar en hoe 't ook wezen zou.
 Biechten moet men met berouw;
 Anders helpt het niet een zier.
 - Ik weet het,’ zei het looze dier;
 ‘Doch een zondaar vindt genade,
 En 't berouw komt nooit te spade.
 Ik volg daarna uw boetbevel.
 Nu dan, Grimbaart, luister wel.’

‘Confiteor pater, mater,
 Dat ik den otter en den kater

En zoo menig ander dier
 Kwaad heb gedaan voor mijn plezier.
 Grimbaart sprak: 'Wat is er thans?
 Zijt gij een Waal? Waarom dat Fransch?
 Spreek mij Dietsch, ik zal 't verstaan.'
 Reinaart zeide: 'Ik heb misdaan
 Tegen al de dieren die leven:
 Bid, dat God het mij zou vergeven!
 I k was het, die oome Bruin
 Schaeren deed ge weet wat kruin,
 Door hem in een boom te prangen.
 Tibert leerde ik muizen vangen,
 Vastgestropt bij den paap in de schuur:
 Het stond den kater ijslijk duur!
 Canteclaars gepluimde kinderen
 Deed ik in tal deerlijk verminderen;
 Ik heb er tien van opgesmuld.
 Dat is niet alles: door mijn schuld
 Raakte koning Nobel in
 Onmin met de koningin;
 Ik dorst op deze schimpen en smalen.
 Duur zal ik haar eer betalen.
 Meer anderen heb ik zóó bedrogen
 Dat ik het niet zou te zeggen vermogen
 Met omstandigheid en tal:
 Ik biecht nu maar het ergste van al.....

'Isengrim noemde ik door list
 Altijd o o m , hoewel ik wist
 Dat hij mijn geslacht niet raakt.
 Monnik heb ik hem gemaakt
 Binnen Elmaar, waar wij samen
 Voor een boetnoveene kwamen.

Hij luidde zoo gaerne, de vrome gast:
Ik bond zijne voeten aan 't klokzeel vast,
En liet hem zwieren in de kerk.
Het luidde toen zoo hard en sterk
Dat men binnen Elmaar zwoer,
't Was de duivel of zijn moer,
Die de klok zoo geweldig deed gaan.
Paters en boeren snelden aan;
En Isengrim, die op en af
Bijsde, sloegen zij als kaf.
Gelukkig riep hij nu meteen:
'Ik hou noveen, ik hou noveen!'
Zonder dat was hij verloren.
Ik maakte dat hij werd geschoren
Als een monnik; en voorwaar,
Zóó deed ik hem branden in 't haar
Dat zijn huid tezamen schroeide,
En hij gelijk een slachtos loeide.
Ik plaagde hem nog op andere wijs:
Ik leerde hem visschen op het ijs,
Totdat hij vastvroos bij den staert,
En terdeeg werd afgesmaerd.
Ook leidde ik hem naderhand
Eens naar een paap in 't Walenland.
In diens kelder, zout en zoet,
Lag er vleesch in overvloed.
Het had mij dikwijls al gesmaakt.
Ik had in dien kelder een gat gemaakt,
En zeide tot gulzigen Isengrijn,
Zoo hij bij ham en rund wou zijn,
Dat hij door het gat moest kruipen:
't Geen hij deed. Hij vond er kuipen
Lekker vleesch, maar zwolg zooveel
Door zijn onverzaadbare keel

Dat zijn buik er op van zwol,
En hij niet weer kon door het hol.
Ik wist dat de paap aan tafel zat,
En liep ter plaatse waar hij at.
Vóór hem stond een lekker hoen,
Zeer waarschijnlijk een kapoen,
Want die at hij alle weken.
Ik liet er hem geenen tand aan steken,
Maar sprong en hapte 't waar het stond,
En liep ermee weg in mijnen mond.
Hij keek het aan, en zat verstomd.
Eindelijk riep hij: 'Menschen, komt!
Vangt hem! slaat hem! laat niet los!
Wel, wat onbeschaamde vos!
In mijn huis en vóór mijn oogen!
Zoo iets zou geen mensch gedoogen!
Sancta spiritus, sta bij!
Dief! dat zult ge bekoopen, gij!
Grijpend naar zijn tafelmes,
Brak hij eerst een volle flesch,
Stiet de tafel op den vloer,
Wierp naar mij, en vloekte en zwoer.
Ik snelde voort; de paap mij na,
Immer roepend: 'Vang en sla!
Weer had hij zijn mes ter hand,
En dreef mij juist uit naar den kant
Waar de wolf vóór 't keldergat
Binnenin gevangen zat.
Het kieken viel mij toen wat zwaar:
'k Liet het vallen, vlak aldaar,
Of 't mij leed was ofte lief.
'Ha!' schreeuwde de priester, 'dief!
Dief! uwen roof moet ge mij laten;
Maar het zal u weinig baten.

Pas op, gij wordt nu zelf de buit!
Doch ik was het gat al uit.
Toen nam de langrok 't kieken op.
En zag Isengrimmes kop.
In diens oog wierp hij zijn mes.
Eensklaps kwamen nu vijf of zes
Boeren, en sloegen den wolf op 't hoofd.
Isengrim, van moed beroofd,
Wilde vluchten op mijn spoor;
Doch hij kon het gat niet door,
Schoon hij wrong zooveel hij konde.
Toen ontving hij wond op wonde
Van 't immer bijgestroomde volk,
Dat sloeg en stak met piek en dolk.
Op het hooren van 't geluid,
Kwamen ook de kinderen uit,
Wierpen met steenen, verbonden zijn oogen,
En Isengrim moest alles gedoogen.
Men trok hem het hol uit bij een been,
En bond hem aan den hals een steen.
Zóó dreef men hem voort met honden,
Die hem beten en verwondden,
Totdat hij neerviel op het gras,
Alsof hij steendood was.
Dansend op die blijde maar,
Legden de kinderen hem op een baar,
Droegen over struik en heg,
Tot buiten het dorp, hem al zingend weg;
En bij 't vallen van den nacht
Wierpen hem in een diepe gracht.
Ik weet niet hoe hij thuis geraakte.....

‘Toen hij omtrent genezen was, maakte
Ik met hem een dienstverdrag,
Voor één jaar en éénen dag.
Al dien tijd zwoer hij mij trouw.
Ter vergoeding wilde en zou
Hij zóóveel kiekens eens mogen eten,
Als een wolf er maar kan vreten.
Ik hield hem vóór een prachthuis staan,
En zei dat hinnen en een haan,
Vet en lekker uitermaten,
Boven op den zolder zaten,
Op eenen balk, en, zoo hij wou,
Dat ik hem boven brengen zou.
Wat ik zei moest hij gelooven,
Want wij klommen 's nachts naar boven.
Op het dak, bij 't schoorsteengat,
Zei ik: “Oom, hier zit de schat.
Kruip dees opene valdeur binnen,
En gij vindt er haan en hinnen.”
Lachend klom hij hooger op.
Stak zijnen dommen wolvenkop
In de schouw en tastte rond.
Daar hij haan noch kiekens vond,
Sprak hij: “Neef, het is hier duister;
Ik hoor geen hoenderen, wat ik luister,
Noch ik vind er, wat ik zoek.”
- Zoek maar in den rechterhoek,
Antwoordde ik; ‘kruip dieper in.
Zonder moeite geen gewin.
Ik stal de voorste kiekens weg.
Kruip wat dieper, als ik zeg.’
Ik zag wel dat hij doen zou wat
Ik van den lummel gaerne had.

Ik hielp een handje, en hij voer
 Van op het dak tot op den vloer.
 Het was zoo hoog en zwaar een val,
 't Maakte zulk een groot geschal,
 Dat allen die in de kamer sliepen,
 Hun bed uitsprongen en riepen:
 'Lieve hemel, wat is dat!
 Wat ploft daar zoo door 't schoorsteengat?
 Het schijnt een duivel die daar ligt!'

Middelerwijl ontstak men licht,
 En men vond toen Isengrijn.
 Ik laat u denken wat al pijn
 Hij moest uitstaan, wat al slagen!

'Ik zou nog meer van hem gewagen
 Doch wat ik met zijn vrouwe misdeed,
 Overtrof zijn ergste leed;
 Want hij mint haar boven 't leven.
 God moog al het kwaad vergeven,
 Door schoone Hersinde en mij begaan.
 't Waar beter nog te doen dan gedaan.'

Hier viel Grimbaart hem in 't woord:
 'Wilt gij biechten zoo 't behoort,
 Zeg dan alles onbedekt!
 Ik weet niet waartoe uwe rede strekt.
 Hoe toch moet ik dat verstaan:
 "Ik heb zooveel met zijn wijf misdaan."
 Zeg mij duidelijk wat het was;
 Biecht rechtuit!' - zoo sprak de das.
 'Grimbaart, neef,' zei Reinaart toen,
 'Ik houd mij gaern op mijn fatsoen
 Met mijn maagschap klein en groot.
 Het zou u hinderen, zei ik bloot:

Met mijne moei heb ik geslapen.....
 Dartele klap toch voegt rechtschapen
 En beschaafden lieden niet.
 Gij weet zeer wel wat dit bediedt.
 Meer waar onbescheidenheid.

“Neef, nu heb ik al gezeid
 Wat ik mij herinneren kan.
 Geef m' er d' absolutie van.
 Priester, zie, 'k val u te voet;
 Zeg mij hoe ik boeten moet.”

Op het hooren dezer vraag,
 Brak de das een rijsjen uit een haag,
 En gaf Reinaart veertig slagen,
 Die hij lijdzaam moest verdragen,
 Voor het kwaad dat hij bedreef.
 Verder zegde hem de neef:
 Dat hij vroom en braaf zou wezen,
 Wel zou waken, wel zou lezen,
 Wel zou vasten; bovendien,
 Zag hij ooit verdwaalde liên,
 Dat hij die den weg moest wijzen,
 Het kwade schuwen, het goede prijzen,
 Zich onthouden bovenal
 Van roof in huis, schuur of stal.

Reinaart knikte bij 't vermaan,
 En dan was de biecht gedaan.

Nu ging, verkwikt en opgeklaard,
 Men op genade hovewaart.
 Buiten den weg dien zij begonnen,
 Lag een priorij van nonnen,

Waar menige malsche gans en hoen,
Menige hinne, menig kapoen
Plachten te weiden buitenuit.
Reinaart wist het, de slimme guit,
En hij vroeg aan Grimbaart: “Zeg,
Gaan wij wel den rechten weg?
Mij dunkt, wij zouden beter gaan
Langswaar gij gindsche schuur ziet staan.”
Zij namen dan 't wegje naar de schuur,
Waar de hoenders buiten den muur
Wederom liepen, hier en daar.
Reinaart werd ze zoodra niet gewaar,
Of vurig begon hij 't oog te slaan
Op een rijkgekleurden haan,
Die zeer vet was, vet en jong.
Bliksemsnel deed hij een sprong,
Dat den haan de pluimen stoven.
Grimbaart sprak: “Wie zou 't gelooven!
Onzalig man, wat wilt ge doen?
Wilt gij voor een nietig hoen
Uw geweten weer belaan?
Welhoe! uw biecht is pas gedaan!
Wat hebt gij berouw toch, schalke fiel!”
Reinaart zeide: “Bij mijn ziel,
Ik was 't vergeten, lieve neef!
Bid dat God het mij vergeef,
Nu geschiedt het nimmermeer.”

Toen kwamen zij aan een ommekeer,
En gingen over een smalle brug.
Hoe gretig keek de vos terug
Waar de lieve hoenders gingen!
Nauwelijks kan hij zich bedwingen.

Gelijk een vuur dat niemand bluscht,
 Zoo gloeit in hem de kiekenlust,
 Hoe streng en statig Grimbaart stapt:
 Hadde men 't hoofd hem afgekapt,
 Het ware hoenderenwaarts gevlogen.
 Grimbaart zag zijn draaiende oogen,
 En zeide gram: "Onreine vraat!
 Ik lees uw ziel op uw gelaat!"
 - Neen! En 't spijt mij dat uw woorden
 Zoo onverwacht mijn bede stoorden.
 Mijn harte kreeg gelijk een bons.
 Laat mij toch lezen een Vaderons
 Voor de zieltjes van hen al
 Die ik uit dat klooster stal,
 Hoer, gans, duif, lampreel.
 Ik heb er waarlijk al te veel
 Van die heilige zwarte nonnen
 Door mijne listen afgewonnen.
 Schuddekoppend op dat woord,
 Stapte Grimbaart sneller voort.
 Toch keek Reinaert stil en stom
 Immer nog naar 't klooster om.
 Dan, - het hof rees in de verte,
 En plotseling beefde zijn schuldig harte.
 Hij werd bleek, dacht en herdacht
 Hoe hij daar werd afgewacht
 Door de dieren, die hem haatten;
 Wat hij doen zou of zou laten
 Tot behoud van lijf en goed....
 Reinaert was niet blijgemoed!

Als men in 's konings hof vernam
 Dat de vos ter vierschaar kwam,

Vergezeld van Grimbaart den das,
Bleek het dat er niemand was,
Rijk of arm, in goed of magen,
Of hij bereidde zich tot klagen.
Reinaart met den rooden baard,
Reinaart hield zich onvervaard,
Ja, toonde een frank en stout gelaat.
'Breng mij door de hoogste straat,
Grimbaart!' sprak hij tot zijn neef;
'Dat ik mij die eere geef!'
En 't was zoo deftig dat hij trad,
Alsof hij den koning tot vader had,
En nooit nog iemand had misdaan.
Trotsch ging hij vóór Nobel staan,
En sprak: 'Koning, mijn Vorst en Heer,
God almachtig laat in eer
En zoete blijdschap lang u leven!
Ik heb mij naar uw hof begeven
Op verzoek van Grimbaart, den das.
Ik groet u diep, want trouwer was
Er nooit een knecht of onderzaat
Dan Reinaart die hier vóór u staat.
Ik heb u vaak mijnen dienst betoond,
En uw gunst heeft mij immer beloond,
Een gunst die velen zouden rooven,
Woudt gij, Koning! hen gelooven.
Dat zult gij niet, tot hunnen hoon.
Vorst, het betaamt niet dat de kroon
Te licht geloove wat de fellen
En de schalken al vertellen.
Nochtans, ik mag het Gode klagen:
Menige schalk in onze dagen
Klom zeer hoog in rang en eer,
Door lastertaal, bedrog en meer.

Maar die en zal men niet aanhooren,
 Want d' ondeugd is hun ingeboren.
 God wreek de valsheid op hun leven!
 Ja, hij moog hun eeuwig geven
 Zooveel straf en zulken druk
 Als den vromen zoet geluk!'

De koning sprak: 'O vos, o vos!
 Uw tonge hangt nog immer los;
 Gij toont nog steeds een schoon gelaat;
 Maar van binnen zit het kwaad!
 Met uw vleien, met uw smeeken,
 Met uw pleiten, met uw preeken,
 Ben ik thans niet meer gediend.
 Niet alzoo wordt gij mijn vriend.
 Ik zond met een boodschap u in 't woud,
 En gij verbraakt den vrede stout,
 Dien gij nauwelijks hadt gezworen.
 - Wee! wat heb ik al verloren!
 Riep de haan nu, die daar stond.'
 De koning sprak: 'Houd uwen mond,
 Heer Canteclaar! laat mij nu spreken,
 Ik antwoord op zijn vossenstreken.

'Ha, heer Reinaart, ha, heer dief,
 Gij hebt altijd mij nog evenlief!
 Dat g' uwen koning nimmer hoont,
 Hebt g' ons met der daad getoond:
 Arm man Tibert en rijk heer Bruin,
 Wien nog het bloed loopt van de kruin,
 Hoorde ik beiden uw lof vermelden:
 Ik zal 't u aan de keel vergelden,
 En dat nog heden bij mijn ziele!
 - Nomine Patrum, Christum File!

Is 't mijne schuld,' sprak Reinaart, 'dat Bruin
Nog zoo rood ziet op de kruin?
Heb ik hem geslagen of gestoken?
Dan hadde hij zich wel gewroken;
Want, wat kan ik tegen hem?
Niets! Hij stak zich in de klem,
En sprong dan dom en dwaas in 't water.
Tibert, nu, de looze kater,
Dien ik zoo herbergzaam ontving,
Maar die 's nachts uit stelen ging,
Ofschoon ik het hem had afgeraden,
Durft die nu ook al mij beladen?
Wat de pastor hem misdeed,
Hoe hijzelf hem klauwde en beet,
Wel, bij God, gaat mij dat aan?
Als ik daarvoor in moet staan,
Dan gaan wet en recht verloren!
Koning Leeuw, wil Reinaart hooren:
Doe met hem naar uwen wil.
Niemand brengt hier in geschil
Wat uw macht en voorrecht zij:
Gij zijt heerscher over mij;
Gij kunt mij weldoen of mij schaden,
Mij doen zieden, mij doen braden,
Mij doen hangen, mij doen binden;
Niemand zal u strafbaar vinden.
Ik ben gansch in uw bedwang;
Gij zijt machtig, ik ben krank.
Maar al staakt gijzelf mij neer,
Het ware toch maar weinig eer
U op Reinaart dus te wreken!'

Maar vóórdat hij nog meer kon spreken,
 Was ram Belijn vooruitgedrongen,
 En Metje naast Belijn gesprongen.
 Ze schreeuwden beiden: 'Laat ons klagen!'

Heer Bruin sprong bij, met al zijn magen;
 Heer Isengrim, met al zijn bloed;
 Ook Tibert, de kater, was verwoed;
 En op een kemel, naast aap Martijn,
 Zat d' oude rave Tiecelijn.
 Heer Canteclaar met zijn gezin,
 Heer eekhoorn met zijn Diewelin,
 Pancer, de bever, hert Dedijn,
 Courtois, een ezel, een konijn,
 Een olifant al zonder tanden,
 Naast andere dieren uit verre landen,
 Fret Kleinbejag; paerd Grootgespan,
 Veel meer dan ik er noemen kan,
 Ze stonden vóór den rechterstoel
 Te schreeuwen, te klagen, in bont gewoel,
 Dat Reinaart erg hun had misdaan;
 En -

Nobels lijfwacht greep hem aan.
 Hevig werd daarop gepleit.
 Grootere welsprekendheid
 Brachten vele dieren voort
 Dan er ooit al was gehoord.
 Allen eischten: hij zou vallen.
 Maar Reinaart overtrof hen allen
 Door de spierkracht zijner rede
 En zijnen hoofschon spreektrant mede.
 Hielp het? neen, hij kon 't niet staan;
 Want men bracht geschriften aan,

Welker inhoud wederlegde
 Wat hij daar zoo kunstig zegde.
 Niemand tuigde tot zijn voordeel.
 Koning Nobel vergde 't oordeel
 Der hooge baronnen tot besluit,
 En deze spraken 't vonnis uit:
 'Aan een galg zoo sterk als vast
 Zal men Reinaart, den fellen gast,
 Hangen bij de keel.'

    Waarlijk,
 Het wordt voor Reinaart zeer gevaarlijk!

    Daarop werd de rosbaard weggeleid,
 Totdat een galg zou zijn bereid.

    Zoohaast de verwijzing was gedaan,
 Is Grimbaart, de das, henengegaan,
 Met den vos zijn naaste magen.
 Geen van dezen kon verdragen,
 En voor hun eer mocht geen gedoogen
 Dat men Reinaart vóór hun oogen
 Op zou hangen als een dief.
 Velen hadden hem nog lief.
 De koning scheen hun verdriet te verstaan;
 Want hij zag mismoedig aan
 Dat zoo menig jongeling
 Uit zijn hof dus henen ging;
 En hij dacht met zwaar gemoed,
 Want de vorst was wijs en vroed:
 'Waarlijk, hier past goede raad!
 Al is Reinaart zelf zoo kwaad,
 Hij heeft onbesproken magen,
 Aan wie ik niet gaerne zou mishagen.'

Hij ging tot Bruin en Isengrijn,
Die bij Reinaart moesten zijn
Tot volvoering der strenge straf,
Dewijl het hof dien last hun gaf,
En sprak: 'Dat ik u toch vraag,
Waarom zijt gij nu zoo traag,
Heer Isengrim en heere Bruin?
Leidt u Reinaart om den tuin?
Het wordt al laat en de avond zinkt.
Maakt toch dat hij niet ontspringt;
Want gij weet, zijn list is groot.
Raakt hij drie voet buiten nood,
Hij zal u beiden nog ontsnappen;
En wie zal hem dan ooit nog knappen?
Moet hij hangen, hangt hem dan.
Eer men een galg bereiden kan,
Ik zeg 't u ernstig, is het nacht.'
Heer Isengrim sprak welbedacht:
'Koning, er staat eene galg hier nabij.'
En bij die woorden zuchtte hij.
Toen sprak de kater: 'Heer Isengrijn,
Uw hart doet zeer, en 't mag wel zijn.
Maar als men laatst uw broeders richtte,
Wie was het die hen 't meest betichtte?
Was 't Reinaart niet die medeging
Tot men z' aan de galge hing,
Die arme Rude en Wijdelanken?
Zoudt gij 't Reinaart nu niet danken?
Haddet gij moed, het waar al gedaan;
Maar gij blijft hier werkeloos staan.'
Isengrim antwoordde gestoord:
'Geef uw lessen waar 't behoort!

Hadden wij maar een goeden strop,
 Vanavond wist reeds lang zijn krop
 Wat zijn achtereind mag wegen!’

Reinaart had te lang gezwogen.
 ‘Heeren,’ sprak hij, ‘verkort mijn pijn!
 Tibert heeft een sterke lijn,
 Die nog van geenen ezel brak.
 Hij draagt die in den binnenzak,
 Sinds hij dien nacht den pastoor beet
 Die vóór hem stond zonder kleed.
 Tot beulen zijt gij uitverkoren
 Die er juist toe zijt geboren.
 Wat gauw dus, Isengrim de held,
 En Bruin, die mee zijt aangesteld
 Om Reinaart, uwen bloedverwant,
 Op te knoopen met eigen hand!’
 Toen sprak hij den koning aan:
 ‘Doe ook Tibert medegaan;
 Hij kan klimmen waar 't moet zijn.
 Tibert, ga, en draag de lijn;
 Maak met die heeren de galg gereed!
 Wat u scheelt, dat doet mij leed.’
 Dan sprak Isengrim tot Bruin:
 ‘Waarlijk, bij de monnikskruin
 Die boven op mijn hoofd nog staat,
 Ik hoorde nimmer beteren raad,
 Dan den raad van Reinaart hier.
 Hij verlangt naar kloosterbier:
 Kom, wij zullen 't hem gaan brouwen!’
 Tibert stond het aan te schouwen.
 ‘Haal vóór de lijn,’ zei Bruin, ‘haal vóór!
 Nu vergeldt mij Reinaart oor,

Wangen en klauwen, en u het oog!
 Op weg, op weg! Hij hange zoo hoog,
 Zoo schandig, dat al zijn vrienden hem merken!
 - Ja, zoo krijgt hij loon naar werken,
 Sprak de kater; 'op, komt op!
 Blijder droeg ik nooit een strop.'

Zoo zijn dezen erop gesteld
 Om te gaan naar 't Galgenveld.
 Nochtans ging Isengrim niet heen,
 Of riep eerst allen nog bijeen,
 Vrienden, burenen, nichten, neven,
 Die binnen 't hof des konings bleven,
 En, hun sprekend van den vos,
 Zei hun streng: 'Laat dien niet los!
 Zelfs beval hij aan zijn wijf,
 Vrouw Hersinde, op straf van 't lijf,
 Dat zij Reinaart onvervaard
 Vast zou houden bij den baard,
 Hem niet zou lossen, wat hij zeide,
 Hoe hij dreigde, of hoe hij schreide,,
 Noch uit liefde, noch door nood,
 Zelfs al kostte 't haar de dood.

Reinaart sprak met korte woorden,
 Dat zij 't allen duidelijk hoorden:
 'Heer Isengrim, uwe zorg is groot!
 Al sta ik aan uw schimpen bloot,
 Al juicht gij vrij om mijne schade,
 Toch vraag ik u een halve genade:
 Laat Hersinde van mij af....
 't Ware voor haar te harde straf.

Armkens waar ik in gerust heb,
Handekens die ik gekust heb,
Komen hier niet wel te pas.
Dacht ze wie voor haar ik was,
Liever dan mij op te snoeren,
Zou zij mij de dood ontvoeren.
Ik zal niet vluchten, heb geen schroom.
Isengrim, mijn dierbare oom,
Tibert, Bruin, verricht uw werk,
Want uw wrok kent paal noch perk.
Door uwen onverzoenbaren haat
Bracht gij mij in dezen staat,
Rooft gij nu mijn eer en leven.
Doch op u zal de schande kleven.
't Zij zoo! Ik sterve dan. Maakt spoed!
Ik trek eruit met kloeken moed.
Het is maar eens, ik moet erdoor,
En mijn vader ging mij voor.
Ik doe het kort en koen als hij.
Gaat, en recht de galg maar vrij!
Eeuwig ter helle moet gij varen,
Wilt ge mij nog langer sparen!
- Amen!' antwoordde Isengrijn.
'Amen! ja, zoo moet het zijn:
Eeuwig ter helle moet hij varen
Die hem langer zoude sparen!
- Haasten wij ons!' viel Tibert in;
En zij sprongen blij van zin
Samen vooruit, wipten, snelden
Over grachten, struiken, velden.
Tibert viel het loopen wat zwaar:
Het stropzeel sleepte hem achternaar;
Doch hij draafde met goeden wil.

Reinaart stond en zweeg al stil;
 Zag bedaard zijne vijanden loopen,
 Om den strop aan de galg te knoopen;
 Maar hij dacht: 'Ik hang nog niet!
 Mogelijk dat het nooit geschiedt.....
 God in den hemel! zie die heeren
 Ginder springen, wippen, keeren;
 Hoe ze rap en vroolijk zijn!
 Doch na vreugde komt ook pijn.
 Ik zal die jonkers wel hun loopen
 En hun lachen doen bekoopen;
 Het zal met hen maar slecht vergaan.
 Met Reinaart is 't nog niet gedaan!
 Ondertusschen ben ik blij
 Dat zij ginder zonder mij
 Galg en strop gereed gaan maken.
 Te beter zal ik mijn doelwit raken.
 Nu getoond wat ik nog kan!
 Menig dier en menig man
 Heb ik in mijn leven bedrogen;
 Maar nu zal de fijnste logen
 Komen die men ooit bedacht.
 Ik zon erop den ganschen nacht.
 De koning is slim: - ze zal hem verbazen!'

Nobel deed den horen blazen,
 En beval met kracht en klem:
 'Naar het Galgenveld met hem!
 Reinaart sprak: 'Laat z' eerst bereiden,
 De galg waar gij mij heen doet leiden.
 Ik kan die immers niet ontgaan?
 Intusschen zal ik mijn euveldaan,
 Al mijne fouten, al mijne zonden,
 Biechtend aan hof en volk verkonden,

Opdat men later geen andren beticht
 Met het kwaad door mij verricht.⁷
 De koning sprak: 'Nu, zeg het dan!'

Reinaart, als een droevig man,
 Keek allen langzaam aan in 't rond,
 En al zuchtend sprak zijn mond:
 'Dat God mij zijn genade leen!
 Ik zie thans niemand om mij heen,
 Of ik heb hem wat misdaan.
 Daarom, hoort m' aandachtig aan,
 Gij allen, groot' en edele heeren!
 Laat een arme man u leeren,
 Door zijn voorbeeld, wat het zij
 Een slaaf te zijn van boeverij.....

Ik was een lief en aardig kind,
 Door een ieder zeer bemind;
 En nog nauwelijks van de mam
 Ging ik spelen met een lam.
 Zijn geblaas klonk zoet m' in 't oor.
 Eens, het staat mij nog duidelijk voor,
 Beet ik het - uit louter spel;
 Doch mijn beet drong door zijn vel;
 Ik lepte 't uitgeronnen bloed,
 En het smaakte mij zoo zoet!
 Ik proefde toen het vleesch erbij,
 En 't was m' een echte lekkernij!
 Dan, waar ik geiten hoorde blaten,
 In het woud of op de straten,
 Sprong ik uit en vlamde op vleesch.
 Ik was daarbij niet zonder vrees.
 Maar beet ik eerst twee bokskens neer,
 Ik deed nadien al meer en meer.

Zoo werd ik stout, en rap, en koen:
 Ik at eenen haan op, dan een hoen,
 Dan een gans; 't smaakte alles goed.
 Hoe meer mijn tand zich doopte in bloed,
 Hoe wreeder en feller werd ik bij 't eten.
 Dier aan dier heb ik doodgebeten.....

Lang daarna, bij winterrijm,
 Ben ik eens met Isengrijm
 Tot dicht bij Bazele gegaan,
 Waar hij mij plechtig deed verstaan,
 Onder een grooten eikeboom,
 Dat hij mijn oom was, ja mijn oom,
 En al mijn magen op kon tellen.
 Te Bazele werden wij gezellen:
 Wij zwoeren daar malkanderen trouw,
 Tot mijn eeuwig naberouw.
 Sinds dit plechtig hulpbeloven
 Gingen wij samen wandlen en rooven;
 Hij stal het groot en ik het kleen;
 Al 't gejaagde was gemeen.
 O! wij stolen machtig veel!
 Maar ik kreeg schier nooit mijn deel;
 Neen, dat kreeg ik nog niet half.
 Roofde Isengrim een geit, een kalf,
 Of hier eenen hamel, daar eenen ram,
 Dan brulde hij zoo wild en gram,
 Toonde mij zulk woest gelaat,
 Scheen zoo toornig en zoo kwaad,
 Dat hij mij welhaast verdreef,
 En gansch de buit de zijne bleef.
 Om krakeel en haat te vlieden,
 Liet ik dat nochtans geschieden.

Als wij eene grootere prooi belaagden,
 Eenen os, eene koei of een zwijn bejaagden,
 Had ik op zijn best een beet:
 Dadelijk was de vraat gereed,
 Met zijn wijf en zeven telgen,
 Om het alles in te zwelgen.
 Wat knor of been, hem lang gevraagd,
 Al door de zijnen afgeknaagd,
 Wierp hij mij toe en zelden meer.
 Toch beminde ik Isengrim zeer;
 Ja, al hadde ik niets verworven,
 Voor mijnen oom waar ik gestorven.
 En nu brengt hij mij ter dood!
 Doch ik leed geenen hongersnood;
 Want ik was toen, door mijn list,
 Rijker dan wel iemand wist.
 Koning Nobel, ik bezat
 En bezit nog zulken schat
 Dat geen volgeladen wagen
 Dien op zevenmaal zou dragen.'

De koning riep verwonderd uit:
 'Zoo! waar haaldet gij dien buit?
 En zeg, waar is die schat gegaan?'
 Reinaart zeide: 'Vorst, hoor mij aan!
 Laat m' u zeggen wat ik weet
 Het zij mij lief, of 't zij mij leed,
 Na mijn dood blijft niets verholen.
 Weet dan, ik had dien schat gestolen.....
 O, ik redde toen uw hoofd;
 Want, hadde ik hem niet geroofd,
 Zeker waart gij nu vermoord,
 Edele koning!' - Bij dit woord

Riep de koningin ontsteld:
 ‘Hemel, Reinaart, wat gij meldt!
 In den naam dier eeuwigheid,
 Waar de galg u henen leidt,
 En waar God uwe ziel moog sparen,
 Wil ons toch alles openbaren,
 Wat gij gezien hebt of gehoord
 Van beraad tot zulken moord.
 God bewaar mijnen echtgenoot!
 Zeg de waarheid frank en bloot.’

Hoort nu Reinaarts loozen zin,
 Hoe hij koning, koningin
 En heel het hof door zijn verhalen,
 Door zijn liegen, zal doen dwalen,
 Maken dat hij de dood niet sterft,
 Maar 's konings hoogste gunst verwerft,
 Ja, dat Bruin en Isengrijn
 Zelfs beschuldigd zullen zijn,
 En 't bier nog drinken zullen, beiden,
 Dat zij zoo zuur voor hem bereiden.

Met een schijnbaar droef gezicht
 Sprak hij: ‘Mevrouw, ik ken mijn plicht,
 En weet wat mij te doen behoort,
 Al hadd' ik uw edel vermaan niet gehoord,
 Ik zal de waarheid openleggen,
 En wat mij bezwaart, vrijmoedig zeggen.
 Deed ik het niet, voor weinig uren
 Zou ik het in de hel bezuren,
 Waar men eeuwig brandt en blaakt.
 Zoo de koning wat stilte maakt,
 Meld ik wie uwen edelen gade
 Wou vermoorden, reeds verraadde.....

Nochtans beef ik om z' aan te klagen;
 Want meest allen zijn mijn magen,
 Die ik liefheb bovenal:
 Ik breng ze noode in ongeval.
 Doch ik vrees de straf der hel,
 Waar in eeuwige pijn en gekwel
 Lijden moeten bovenmaten
 Zij die een moord verholten laten.'

Den koning werd het harte zwaar.
 'Reinaart,' sprak hij, 'is 't wel waar?'
 - Of het waar is? Welk een vraag!
 Zoo waar en wis als ik vandaag
 Gehangen word, zoo waar en wis!
 Koning, gij weet hoe 't met mij is.
 Kan ik nog de dood ontgaan?
 Neen! Hoe zou ik dan bestaan
 U een logen voor te dichten,
 Zonder voor den schrik te zwichten
 Van het lot dat mij genaakt,
 Dat mij verdoemt of zalig maakt?
 Ik ben een arm verlaten man,
 Dien geene list meer redden kan,
 Die naar d' eeuwigheid overgaat.....'

Op der koninginne raad
 Liet de koning dus verkonden:
 'Wie daar zaten, wie daar stonden,
 Zouden zwijgen, tot geen woord
 Uit Reinaarts mond meer werd gehoord.
 't Was zijn koninklijke wil!'
 Al de dieren zwegen stil,
 En de vorst liet Reinaart spreken.
 Deze, zoo vol slimme streken,

Zeide: 'Heeren, wat Nobel gebiedt,
 Weigert de boetende Reinaart niet.
 Om u te zeggen wat ik weet
 Van 't verraad, dat laf en wreed
 Hem om 't leven moest doen komen,
 Zal ik mij uiten zonder schromen.
 Alles zal ik openbaren;
 Ik zal niet éénen verrader sparen.
 Wees dan rustig, harte mijn,
 En beven zij die schuldig zijn!'

Nu ging Reinaart hen bedriegen,
 Eerst zijnen dooden vader beliegen,
 En dan Grimbaart ook, den das,
 Die hem zoo innig genegen was.
 Dat deed de Rossebaard uit list,
 Hij die beter dan iemand wist
 Dat men dan alles gelooven zou:
 Zelfverloochening baart trouw.

'Mijn heer en vader,' sprak de fiel,
 - 'God ontferme zich over zijn ziel! -
 Had in langverleden stonden
 Eens den grooten schat gevonden
 Dien vorst Ermenrik bezat.
 Toen hij al dien rijkdom had,
 Werd hij zóó overdadig en fier
 Dat hij elk ander dier,
 Zelfs magen versmaadde die armer waren.
 Tibert den kater deed hij varen
 Naar Ardennen, het wilde land,
 Als geheimen afgezant,
 Tot heer Bruin, den trotschen baer;
 Die was aldaar een machtig heer.

Vader ried Bruin om zonder schromen
Mee naar Vlaanderen af te komen,
Waar men hem, indien hij 't wou,
Als koning ten trone verheffen zou.
Bruin was zonder heerschzucht niet:
Gaerne deed hij wat men ried,
Kwam naar Vlaanderen af, terstond,
Waar hij mijnen vader vond,
In het schoone land van Waas,
Tot een gruweldaad, eilaas!
Grimbaart, bijgenaamd den wijze,
Benevens Isengrim den grijze,
En Tibert den kater, riep mijn vader,
Met heer Bruin aldaar te gader.
Tusschen het dorp van Hijfte en Gent
Hielden zij hun parlement,
In eenen akelig donkeren nacht,
Onder des duivels kwade macht,
Ja, geheel in 's duivels geweld,
Zwoeren zij daar, in 't woeste veld,
Alle vijf, des konings dood.
Zij zwoeren daarbij, stout en snood,
Op heer Isengrimmes kruin
Alle vijf weer, dat zij Bruin
Heer en koning zouden maken,
En hem kronen zouden t' Aken.
Kwam daar iemand tegen op,
Het kostte hem terstond den kop,
Vooral des konings naaste magen;
En mijn vader zou doen verjagen
Al wie ontsnapte, door 't geweld
Van zijn alomkoopend geld.

Op zekeren morgen dat Grimbaart de das
Nog van wijn wat dronken was,
Wist zijn wijf hem zóó te bekoren
Dat hij het fluisterde in haar ooren,
Haar verhaalde lang en breed
Welk verbond men had gesmeed.
Zij zwoer hem plechtig op haar trouw
Dat zij het niemand zeggen zou,
En - zij zweeg eenen halven dag,
Totdat zij Hermeline zag,
Aan wie zij weder alles zeide,
Terwijl zij liepen door de heide.
Op hare bede zwoer mijn vrouw
Dat zij het ook niet zeggen zou;
Doch zij kwam tot mij in 't woud,
Waar het mij alles werd toevertrouwd.
Bij hetgeen ze mij deed verstaan,
Voerde zij vreeslijke punten aan,
Gestaafd en bevestigd door bewijzen.
Het deed mijn haar te berge rijzen.
'k Rilde door geheel mijn lijf
Bij 't aanhooren van mijn wijf.
Ik kende Bruin voor valsch en kwaad,
Voor een dier vol overdaad.
Wordt, zoo dacht ik, Bruin onze heer,
Bruin onze koning, zoo vrees ik zeer:
Wij gaan weldra allen verloren.
Ik kende Nobel als welgeboren,
Zoo zachtmoedig en goedertieren
Als genadig voor alle dieren.
Het scheen mij, onder alle dingen,
Eene der slechtste wisselingen
Die een vijand uit kon denken:
Eer noch voordeel kon ze schenken.

Daarom dacht ik en herdacht,
Telken dag en telken nacht,
Wat ik doen zou, door wat streken
Ik hun vloekverbond zou breken,
En mijns vaders boozen raad,
Die eenen grofaard, die eenen vraat
Tot 's lands koning wou verheffen,
Door verijdeling zou treffen.
Dagelijks bad ik God om licht
In eene zaak van zulk gewicht,
Hopende dat mijn koning en heer
Voortheerschen zou in zijn waereldeer.
Ik wist zeer wel, bleef hun de schat
Dien mijn oude vader bezat,
Dat hun opzet door zou gaan;
Want wie kan het goud weerstaan?
Daarom zocht ik eerst met zorg
Waar hij toch dien schat verborg,
Met zooveel geluk gevonden.
Ik loerde en luimde t' allen stonden
Op zijnen gang; lei laag op laag,
In ieder bosch, in elke haag,
In de velden, in de wouden,
Waar de listigste aller ouden
Henentrok of henenliep.
Was het mij hoog, was het mij diep,
Hetzij bij dag, hetzij bij nacht,
Immer lag ik op de wacht.
Eenmaal strekte ik mij uit,
Overdekt met varenkruid,
Zoodat mij niemand konde zien,
En ik toch alles af kon spiên,
Altijd trachtend naar den schat
Waar ik nog geen spoor van had.

Ik lag dus plat en stil ter aarde,
 Als ik vader plots ontwaarde:
 Uit een hol stak hij den kop,
 Grijs van oudte, langzaam op.
 Angstig gluurde hij in 't rond,
 Of niemand zich daar omtrent bevond;
 En toen hij geen levend schepsel zag,
 Groette hij den klaren dag,
 Stopte 't hol weer dicht met zand,
 En lei het effen als het land.
 Ik hield mij stil: hij merkte mij niet.
 Maar als hij nu zachtjes de plaats verliet,
 Zag ik dat hij den staert liet gaan
 Over de plek waar hij had gestaan,
 Zoodat zand zijn spoor bedekte.
 Denkt hoe dat kwispelen mijn aandacht wekte:
 Ik leerde toen van hem een list
 Dien ik waarlijk nog niet wist.

Dan liep mijn vader snel vandaan,
 Om in het dorp, met een malschen haan
 Of met een hoen, te morgenmalen.
 Hij kon zich die weelde wel betalen.
 Ik sprong op, en nam mijnen loop
 Recht naar 't hol waaruit hij kroop.
 Aan den ingang krabde ik ras
 Het zand op dat nog vochtig was.
 Het hol was open; ik kroop erin,
 En vond er een groot, een rijk gewin,
 Een macht van zilver en van goud.
 Geen van u allen is zoo oud
 Dat hij zooveel ooit samen zag.
 Sedert vertoefde ik nacht noch dag

Om den schat het hol t' ondragen,
 Zonder karre, zonder wagen,
 Slechts geholpen, daar 't moest zijn,
 Door mijn wijf, vrouw Hermelij. n.
 Het kostte moeite, eer zulk een schat
 Weer veilig in een ander gat,
 Diep den grond in, lag verhol. en.
 Aldus heb ik mij rijk gestolen.....

Onderwijl ging 't snood verraad
 Van 't opzet over tot de daad.
 Bruin de baer zond brieven en boden
 Buitenslands, om allen te nooden,
 Die voor hoogen wapenloon
 Hem helpen wilden op den troon.
 Hij beloofde goud en goed,
 En kost en weelde in overvloed,
 Met rijke, kwistigmilde hand,
 Ook mijn vader toog door 't land
 Met des baeren verzegelde brieven,
 Niet eenmaal denkende dat er dieven
 Aan zijnen schat waren geraakt,
 En hem buit hadden gemaakt.
 Met al hetgeen ik had gevonden,
 Hadde hij wel de stad van Londen
 Kunnen koopen, heel en al.
 Wat geluk dat ik het stal!
 Tusschen d' Elve, den Rhijn en de Somme
 Zwierf mijn vader om en omme.
 Met belofte van veel geld
 Wierf hij menigen oorlogsheld,
 Die aan zou komen, het zwaerd ter hand,
 Zoodra de zomer keerde in 't land.

Mijn vader kwam weer, en deed verslag
Over het geen hij hoorde en zag,
Aan Bruin den baer en zijn eedgezellen.
Naar het bleek uit zijn vertellen,
Was hij heinde en ver gegaan,
Had hij machtig veel doorstaan,
Reizende met pijn en zorgen
Door de wouden, langs de borgen
Van 't onveilig Sassenland.
Dikwerf was hij aangerand
Door de jagers en hun honden,
Die hem vervolgden t' allen stonden.
Doch dat was maar spel geweest,
Want hij was niet licht bevreesd.
Dan toonde hij brieven, waarin te zamen
Meer dan twaalfmaal honderd namen
Van Isengrims magen te lezen stonden,
Met scherpe klauwen en diepe monden;
Zonder de baeren en de katten,
Die men niet gering mocht schatten;
Zonder de vossen en de dassen
Uit het Thuringsche en uit Sassen.
Al dat krijgsvolk was gereed,
Had gezworen bij duren eed,
Indien men aan ieder van hen vooraf
Twintig dagen solde gaf,
Dat z' onversaagd verschijnen zouden
In de Nederlandsche wouden,
En dienen onder Bruins gebod.
Dat alles verhoedde ik, dank zij God!

Als mijn vader had gedaan,
Is hij spoedig heengegaan

Naar de plaatse waar hij den schat
 Goed verborgen gelaten had:
 Waar hij zoo trotsch om was te voren,
 Was gestolen, was verloren;
 Het hol was woest en opgebroken.....
 Waarom meer daarvan gesproken?
 Toen mijn vader 't merkte, werd
 Hij zoo zeerig aan zijn hert
 Dat hij zich verhing en stierf.

Ziet wat ik door list verwierf:
 Onze edele koning bleef in 't leven;
 Niemand kon hem meer doen sneven;
 En noch heer Bruin noch Isengrijn
 Mochten onze meesters zijn.
 Heer Isengrim en Bruin, de vraat,
 Zitten nochtans in den hoogen raad;
 Zij die sinds lang de dood verdienden,
 Zijn des konings boezemvrienden,
 En arm man Reinaart is de bloed
 Die voor anderen boeten moet!’

De koning en de koningin,
 Beide begeerig naar gewin,
 Brachten ter zijde Reinaart af,
 Opdat hij hun juister naricht gaf
 Over de plaatse waar hij den schat
 In den grond gedolven had.
 Maar de vos bad om verschooning:
 ‘Wat denkt ge wel, mijn Heer en Koning!
 Zal ik mijn geld, zal ik mijn goed
 Wijzen aan u die mij hangen doet?
 Ik ben nog niet beroofd van zin!’
 - Neen, Reinaart,’ sprak de koningin,

‘Mijn gemaal zal u laten leven,
 En u vriendelijk vergeven
 Al uwe schuld en euvelmoed,
 Zoo gij voortaan vroom en goed
 Leven wilt, hem getrouw.’
 - Dat zal ik,’ antwoordde hij, ‘mevrouw,
 Wil mijn koning hier terstond
 Vóór u beloven, met eigen mond,
 Dat hij als vroeger mij eer zal betoonen,
 En al mijn kwaad nog eens verschoonen.
 Ja, dan wijs ik hem den schat
 Dien koning Ermenrik bezat.’
 De koning zei: ‘Ik ware wel dwaas,
 Liet ik mij hengelen met dat aas;
 Wilde ik Reinaart zoo maar gelooven!
 Hem is 't liegen, 't stelen, 't rooven
 Ingeboren in merg en been.’
 - Neen, mijn waerde, neen, o neen!’
 Riep de vorstin: ‘wees zonder zorg;
 Voor Reinaart sta ik ditmaal borg.
 Ik geloof hem heden wel.
 Was hij vroeger kwaad en fel,
 Hij is nu niet wat hij was.
 Gij hebt gehoord hoe hij den das,
 Zelfs zijnen vader aan dorst klagen.
 Zou hij dit doen van zijn liefste magen,
 Als hij anderen evengoed
 Kon betichten? Neen, gij moet
 Hem gelooven en vergeven:
 Reinaart redde uw dierbaar leven!’

De koning zeide: ‘Geliefde gade,
 Ik weigerde u nog nooit genade.

Wat gij vraagt, wil ik weer verleenen,
 Al moest ik het hierna beweenen.
 Ik vergeef hem, zooals gij 't raadt;
 Maar hervalt hij ooit in 't kwaad,
 Ik zal hem straffen op mijn woord,
 Hem en wie tot hem behoort,
 Allen, zelfs ten tienden lede!'

Gram was de koning; doch daarmede
 Lachte Reinaart in zijn gemoed.
 De vergiffenis was hem zoet.
 'Heere,' sprak hij, 'geen onderdaan
 Zal braver zijn dan ik voortaan.'

Toen nam de vorst eenen stroohalm op,
 Sprak hem vrij van galg en strop,
 En vergaf ook zijnen vader
 Al hun schelmerij te gader.

Daarop maakte een dier hem los.
 'Edele koning,' zei de vos,
 'Ik dank u, met oprecht gemoed,
 Voor al d' eer die gij mij doet.
 Waarlijk, onder 't firmament
 Gun ik niemand, mij bekend,
 Zóó mijne schatten zóó mijne trouw,
 Als u, mijn Koning! en u, Mevrouw!'

Hier nam Reinaart ook eenen halm,
 En sprak met ernst, bedaard en kalm:
 'Heer koning, ik geef u op den schat
 Dien wijlen Ermenrik bezat.'
 De koning nam den stroohalm aan,
 En schertste: 'Hij mij ridder slaan!'

Het ging den vos naar wensch en wil.
Hij hield zich in, maar lachte stil,
En begon toen weer te spreken:
'Heer, in Vlaanderens oosterstreken,
Staat een bosch, zeer slecht befaamd,
Van oudsher Hulsterloo genaamd.
Dicht daarbij, zuidwestenwaart,
Welt een water op uit d' aard,
Kriek- of Krekelput geheeten.
Niet velen zijn er die het weten.
't Is midden in een wildernis,
Zooals er geen in 't land meer is.
Ook, geen tweemaal in het jaar
Komt een mensch of dier aldaar.
Een uil, een raaf of een schavuit
Nestelen daar in 't wilde kruid.
Geen anderen vogel ziet men er zweven
Dan door het onweer afgedreven.
Daar heb ik den schat gelegd.
Koning, 't zij u wel gezegd:
Krekelput! Ga zelf daarheen,
Met mevrouw, maar anders geen.
Neemt geenen bode mee, gaat zelven,
Om den schat er op te delven,
En verliest ook niet veel tijd.
Als gij dan bij den Krekelput zijt,
Vindt ge een jong plantsoen van berken;
Een dier boomen, zult ge merken,
Dicht bij de bron, is rijk van blad:
Aan diens wortel ligt mijn schat.
Door het mos heen, delf in d' aard;
Gij zult er vinden, wel bewaard,
Koning Ermenriks juweelen
En al het goud uit zijn kasteelen;

Gij zult er vinden, zwaar en schoon,
 Den gouden staf, de gouden kroon,
 Edelgesteente, kunstig werk,
 Niet te koop voor duizend mark.
 Koning Nobel, ah! als al
 Dat goed het uwe wezen zal,
 Bij 't bezit van zooveel pracht,
 Hoe zult ge peinzen in uw macht:
 'Reinaart, ha! mijn trouwe vos,
 Die dit groeft hier onder 't mos,
 God bescherm u wijd en zijd,
 Waar g' ook gaat, en waar g' ook zijt!'

De koning sprak: 'Naar Hulsterloo
 Ware Reinaart zelf de beste boô.
 Ga dus mee den schat ontdeven.
 Ik vertrouw mij liefst uzelfen.
 'k Zou daar anders niet geraken.
 Ik hoorde van Keulen, ik hoorde van Aken;
 Ik ken Parijs ook zus en zoo;
 Maar wie, wie kent dat Hulsterloo!
 Wie heeft, uit welk een land gekomen,
 Ooit iets van Krekelpot vernomen!
 Is het geen geveinsde naam?'
 Reinaart sloeg zijn handen saam,
 Diep in zijn eere geraakt, en zei:
 'Meent gij dat ik van de Lei
 U wil maken de Jordaan?
 Koning, ik breng getuigen aan,
 Die terstond u zullen toogen
 Of ik waarheid spreek of logen.
 'Cuwaart!' riep hij even fier
 Als Nobel zelve, 'kom eens hier:

Vorst en Vorstinne wachten u.
 Cuwaart ging, maar traag en schuw.
 De dieren zagen verwonderd aan
 Wat rosse Reinaart dorst bestaan.
 Cuwaart beefde lijk een riet.
 'Hebt gij kou, of schort u iet,'
 Vroeg hem Reinaart, 'dat gij rilt?
 Vrees zoo niet: de koning wilt
 Dat gij hem de waarheid zegt.
 Op waarheid heeft de koning recht
 Bij elken trouwen onderdaan.
 Antwoord vrij en onbestaan
 Op alles wat ik u zal vragen.
 - Al moest ik er mijn hoofd aan wagen,'
 Zei Cuwaart, 'na zulk hoog vermaan,
 Zal ik geen leugenen begaan.
 - Het is een zaak van 't hoogste nut.
 Zeg, waar ligt de Krekelput?'
 Cuwaart sprak: 'Bij Hulsterloo
 Ligt een put, die heet alzoo.
 't Is aan een moer, in een woestijn.
 Ik leed er dikwijls groote pijn,
 Grooten honger, groote kou.
 Wel, heere Koning en Mevrouw!
 Zou ik den Krekelput niet weten?
 'k Zal van mijn leven niet vergeten
 Wat ik daar al uitstaan moest.
 Reinout de Vries, zoo is 't er woest,
 Sloeg aldaar zijn valsche munt.
 Dat was lang nog vóór dat Rijne,
 Die mij hielp in nood en pijn,
 Mij zijn vriendschap had vergund.
 - Ach! zoo Rijne, die goede hond,'
 Riep Reinaart uit, 'zich hier bevond,

Hij zou vast getuigenis geven
 Over heel mijn vorig leven;
 Zeggen of ik ooit iets deed
 Dat met 's konings rechten streed!
 Cuwaart, ga, gij hebt gedaan;
 Ga weer bij gindsche knechten staan
 De koning vraagt u geen ander bericht.'

Cuwaart ging met een trotsch gezicht.
 De dieren zagen 't nog altoos aan,
 Verwonderd wat er om mocht gaan.

Reinaart vroeg: 'Is 't waar nu, Koning?
 - Reinaart, ja; en 'k vraag versooning
 Dat ik u zoo heb mistrouwd.
 Goede vriend, ga mee naar 't woud,'
 Sprak hij, 'wijs den weg ons aan;
 Toon ons den put waar die berken staan;
 Toon ons waar g' alles hebt geleid;
 Wees gij onze bode; wij zijn bereid,
 Met u tot gids, de reis te wagen.'

Reinaart antwoordde op zijn vragen:
 'Ik zou het machtig gaerne doen;
 Maar, Vorst, ik laat het uit fatsoen.
 Ik zou mij geen tweemaal laten nooden;
 Maar reeds mijzelf hebben aangeboden,
 Hadde een onverbidlijke wet
 Tegen zulk' eere zich niet verzet.
 Koning, het ware te groot eene zonde.
 Duld dat ik nader 't geval u verkonde,
 Ofschoon ik me diep erover schaam.....
 Toen Isengrim, in 's duivels naam,

Kloosterbroeder wilde worden,
Nam hij werkelijk de heilige orden
En 't habijt des kloosters aan.
Men heeft u wis reeds doen verstaan
Hoe hij monnik werd geschoren;
Doch hij scheen niet lang verkoren
Om in cel en koor te zijn;
Spoedig werd broeder Isengrijn
Het vasten moe; hij kon niet leven
Met het voedsel waar wel zeven
Andere broeders van bestonden.
Ik vond hem treurende en verslonden
Van den honger; ja, hij kermde,
Dat ik mij diep over hem ontfermde.
Ik ried hem heimelijk 't vluchten aan:
En zóó is hij 't klooster uitgegaan.
Sedert leef ik in den ban,
Waar geen dan de paus van ontheffen kan.
Ik wil aan d' eeuwige straf ontkomen.
Morgenvroeg ga ik naar Roomen,
Om vergiffenis voor mijn zonden:
Ik heb mij tot dien tocht verbonden;
En trek vandaar als boetgezent
Over zee naar 't Heilig Land.
Als ik weerkom, zij mijn hart
Gansch gereinigd door de smart.
Dan, o vorst! van zonden los,
Ga ik mee naar 't Hulsterbosch.
Ik zal er u brengen, u en d' uwen,
Zoodra ge mij niet meer moet schuwen.
Doch het ware een erge smet,
Mijnen heer, mijnen koning aangezet,
Zoo hij te reis ging met een man
Die gedoemd is door den ban.

Betere mij God! betere mij God!
 - In den ban! een schrikkelijk lot.....'
 Sprak de koning, en zuchtte luid:
 'Wanneer en wie toch sprak dien uit?
 - Vorst, drie jaren zijn voorbij,
 Sinds de deken Herman mij
 Vervloekte en doemde vóór 't synode,
 Dat ik bleek zag als een doode.
 - Daar gij in den banvloek zijt,
 Reinaart, wil ik geen verwijt
 Van mijn christelijk' onderzaten.
 Ik mag u dus bij mij niet laten,
 Noch hier, noch elders, al is 't mij leed,
 Vóór dat ik u gezuiverd weet.
 Cuwaart of een andere boô
 Zal ons brengen naar Hulsterloo.
 Gij, mijn vriend, vertrek toch spoedig;
 Reis als pelgrim, rouwvol, moedig,
 Naar den paus; slechts deze kan
 U ontslaan van vloek en ban.
 - Ik weet het, Vorst,' sprak Reinaart zuchtend;
 'Ook vertrek ik morgenuchtend.
 - Doe dat: leef gelijk de vromen,
 Onderwege en ginds in Roomen.
 Kom niet terug dan van smetten bevrijd.
 God bescherm u al dien tijd.
 Ons beware hij bovendien,
 Totdat w' u mogen wederzien.'

Toen die rede was gedaan,
 Gingen z' alle drie vandaan,
 Ten hoogen hove, blijgemoed.
 Het vorstelijk echtpaar schonk een groet

Aan de dieren die z' ontmoetten,
 En die allen wedergroetten.
 Toen klom koning Nobel alleen
 Weer op den hoogen trap van steen,
 Waarop hij stond om recht te spreken,
 Als men ten hove om recht kwam smeeken.
 Allen zagen naar zijn mond,
 En scharden zwijgend zich in 't rond,
 Staande en zittend op het gras,
 Naar dat elk geboren was.
 Staande naast de koningin,
 Zei Reinaart haar met blijden zin:
 'Bid God, Mevrouw, opdat ik u
 Moog wederzien zoo lief als nu.'
 Zij sprak: 'De Heer, die almachtig is,
 Schenke u volle vergiffenis!'

Toen hief de koning zijnen arm,
 En sprak aldus tot rijk en arm:
 'Hoort mij spreken, kleinen, grooten,
 Rijksbaronnen, huisgenooten!
 Reinaart kwam bedrukt naar 't hof,
 En hij betert zich, God lof!
 Weet dan dat ik hem weer bemin,
 Op verzoek der koningin.
 Hij is gansch verzoend met mij.
 Ik gaf hem weder, ik geef hem vrij
 Lijf en leden, goed en stede.
 Reinaart gebied ik vollen vrede;
 Anderwerf gebied ik hem vrede,
 En een derde maal nog mede.
 U allen gebied ik, bij uw lijf,
 Dat gij Reinaart en zijn wijf

En zijnen kinderen eere doet,
 Waar gij een van hen ontmoet,
 Hetzij bij nachte, 'tzij bij dage.
 Ik wil dat niemand mij meer klage
 Over hem, - ik zou het niet hooren.
 Heeft hij kwaad gedaan te voren,
 Dat is uit; van morgen af,
 Voorzien van kallebas en staf,
 Trekt hij heen naar 't pauslijk Roomen,
 Waar hij vrijspraak zal bekomen
 Van zijn kwaad, mits boet en wee.
 Van Roomen wil hij over zee,
 In 't Heilig Land nog dieper boeten,
 Zoodat hem niemand meer zal ontmoeten,
 Dan als hij geheel zal gereinigd zijn.'

Toen de rave Tiecelijn
 's Konings tale had gehoord,
 Vloog zij op en pijlsnel voort
 Naar de plaatse waar Isengrijn,
 Bruin en Tibert galg en lijn
 Sinds een uur in orde brachten,
 En op Reinaarts aankomst wachtten.
 'Ongelukkige drummels, hoe!'
 Riep hen de raaf van verre toe,
 'Werkt gij nog aan koord en balk?
 Reinaart is reeds hofmaarschalk
 En vermogend uitermaten!
 De koning heeft hem vrij gelaten,
 En vergaf hem al zijn daden.
 Alle drie zijt gij verraden!
 - Ge liegt, ge liegt, raaf Tiecelijn!
 Klonk de taal van Isengrijn;

En daarop, door veld en tuin,
 Liep hij heen, gevolgd door Bruin.
 Buiten adem, zwart van 't stof,
 Snelden beiden naar het hof.
 Tibert was te veel verslagen
 Om zijn makkers na te jagen;
 Hij bleef zitten op de galg,
 Bevende om zijn ruwen balg.
 Om het oog gaf hij nu niet,
 Dat hij in 's papen schure liet:
 Eeuwig zou hij daar van zwijgen,
 Mocht hij Reinaarts gunst herkrijgen.
 Hij werd schier zinneloos van ellende,
 Schreeuwde dat hij Reinaart niet kende,
 Dat hoogwaardig edel dier.....

Middelerwijl, met wild getier,
 Was Isengrijn vooruit gesprongen,
 En aan 't hof door 't volk gedrongen,
 Tot vóór de koningin, en daar
 Viel hij uit, met zulk gebaar,
 Tegen Reinaart, dat zijn woorden
 Huiveren deden wie ze hoorden.
 De koning gebod, vreeslijk gram,
 Dat men hem gevangen nam,
 Hem en Bruin, die brullen dorst.
 Al hun goed verbeurde de vorst.
 Daarop werden zij zóó gebonden,
 Dat men nimmer dullen honden
 Ergeren smaad heeft toegebracht.
 Beiden konden den heelen nacht
 Niet een enkel lid verroeren,
 Hoe ze vloekten, hoe ze zwoeren.

Om op reis te gaan, ontbrak
Reinaart nog de pelgrimszak:
Hij maakte dan dat men hem sneed,
Een voet lang en een voet breed,
Warm en bont, een tasch van leer
Uit den rug van Bruin den baer.
Indien hij nu nog schoenen had,
Trok hij op naar d' eeuwige stad.
Hooft hoe hij dat fluistert in
Het oor der ijdele koningin:
'Mevrouw, ik wil uw pelgrim zijn.
Roomen is verre..... Oom Isengrijn
Heeft aan elken voet een schoen:
Gun er mij twee van, om aan te doen.
Ik neem uwe ziele ter ontferming
Dankbaar dan in mijn bescherming;
Ik voer ze recht den hemel in.
Het is des pelgrims plicht, Vorstin,
Ruim te loonen door vurige beden
Allen die ooit hem het goede deden.
Ge moogt aan mij uwe ziele schoeien.
Deed Hersinde, die beste der moeien,
Er ook twee uit, voor elken voet
Hadd' ik er dan éénen, als 't wezen moet.
Gun van haar schoenen mij een paar.
Het is een klein verlies voor haar:
Zij blijft immers thuis op haar gemak?
- Gaerne, Reinaart, gaerne!' sprak
Des konings gade; 'want, zeker, zwaar
Is zulke reize, en vol gevaar.
Over rotsgrond, over steenen,
Over bergen moet gij henen,
Altijd voort, hoe mat en moe,
Ja, daar hooren schoenen toe,

Dik en passend, zonder pijn,
 Juist als die van Isengrijn.
 Wordt hij dan, en ook zijn wijf,
 Wat gepijnigd aan zijn lijf,
 Toch doen z' ieder tot besluit
 Een flink paar schoenen voor u uit!

Zoo verkreeg de pelgerim
 Dat men woestaard Isengrim
 Alle bei de voorste pooten
 Van hun prachtvel zou ontblooten,
 Van aan de knieën tot aan de klauwen.
 Zaaft gij ook eenen vogel brauwen?
 Nooit werd eten opgestopt,
 En de pijn zoo stom verkropt,
 Als door Isengrim het leed,
 Toen men stroopte, toen men sneed.
 Hij wilde zelfs niet zien naar 't bloed,
 Dat hem afliep van elken voet.

Als hij barrevoeter was,
 Moest gaan liggen op het gras
 Vrouw Hersinde, d' onkuische wolvin,
 Nu zeer beschaamd en droef van zin.
 Zij ook moest bei haar achterpooten
 Van hun vel laten ontblooten.
 Hoort hoe Reinaart, in haar smart,
 Vrouw Hersinde nu nog sart:
 'Zoete moeie, hartedief!
 't Is voorwaar van mij niet lief,
 Na al 't verdriet uit vroegere dagen,
 Alweder u te laten plagen.
 Immers, gij van al mijn magen
 Staat het meest in mijn behagen?

Doch denk, ik zal naar Roomen gaan
 Met uw eigene schoenen aan;
 En al den aflaat dien ik win,
 Deelt ge met mij, zoete vriendin.
 Willen wij samen ons dus verzoenen?
 Ik pleeg boet in uwe schoenen;
 Ik haal ons pardon tot over zee.'

Wat deed het vrouw Hersinde wee,
 Hem aldus te hooren spreken!
 'Reinaart,' riep ze, 'God zal wreken
 Wat g' ons doet met boozen wil!'
 Isengrim zweeg immer stil;
 Ook heer Bruin, zijn rampgezel,
 Zweeg verschrikkelijk van zijn vel.
 Beiden lagen op den grond,
 Vastgebonden, zwaar gewond.
 Van geluk mocht Tibert spreken,
 Die op de galg nog zat te smeeken
 Dat wraakgierige Reinaart hem
 Toch niet vangen zou in een klem.

Waarom veel hiervan gedicht?
 Des anderendaags, bij 't morgenlicht,
 Deed Reinaart de versche schoenen snoeren,
 Die hem tot Roomen moesten voeren.
 'Breng mij,' sprak hij op trotschen toon,
 'Breng mij nu vóór 's konings troon!'

Vóór des konings troon gebracht,
 Boog hij diep en zeide zacht:
 'Vorst! geef God u goeden dag,
 En ook mevrouw die ik roemen mag

Als d' allerbeste van die leven!
Doe mij nu mijnen reisstaf geven,
Met de scharpe, en laat mij gaan.'
Nobel liet zijnen kapelaan
Roepen, thans Belijn den ram;
En als Belijn ten hove kwam,
Sprak de koning met plechtige stem:
'Hier is een pelgrim, zegen hem!
Priester, geef hem scharpe en staf!
- Heer!' was 't antwoord dat hij gaf,
'Reinaart schenk ik zegen noch beden;
Want hijzelf heeft u beleden
Dat hij is in des pausen ban.'
De koning sprak: 'Belijn, wat dan?
Meester Jufroet doet ons verstaan:
Hadde een enkel mensch gedaan
Zooveel zonden als allen die leven,
En hij wou die zonden begeven,
Hij wou daarvan te biechten gaan,
En, om boetstraf 't onderstaan,
Over zee als pelgrim varen,
Die kon zeer wel zichzelve klaren.'
Zeer beleefd sprak weer Belijn:
'Koning Nobel, hoe 't moog zijn,
Ik houd aan 'tgeen mijn regel zegt.
Ik doe daarbij noch krom noch recht,
Daar het heilige zaken geldt,
Tenzij ge me vrijhoudt en schadeloos stelt
Jegens den bisschop en den deken.'
De koning riep: 'In zeven weken
Vraag ik u niet meer zooveel!
Ik liet u hangen bij de keel,
Liever dan ik u ooit nog bad!'
Toen Belijn dit antwoord had,

Werd hij angstig, liep vandaan,
 Ging voor zijnen autaar staan,
 En viel aan 't zingen, viel aan 't lezen,
 Alles wat maar goed kon wezen.

Als nu Belijn de kapelaan
 Met zijn bidden had gedaan,
 Hing hij Reinaart aan den hals
 Den lederen reiszak, zacht en malsch.
 Ook stelde hem de predikant
 Plechtig den pelgrimsstaf ter hand.
 Reinaart, gereed om heen te gaan,
 Keek den koning droevig aan.
 Valsche tranen zag men hangen
 In zijn oogen, op zijn wangen.
 Het was of zijn verbrijzeld hart
 Moest bezwijken door de smart.
 Doch zijn droefheid was anders niet
 Dan dat hij het koninklijk hof verliet,
 Zonder dat allen van wee en pijn
 Wrokten als Bruin en Isengrijn.
 Dan, hij zegde met welgevallen
 Dat hij zou bidden voor hun allen.
 Hunne gebeden ook verzocht
 Hij ootmoedig op den tocht
 Dien hij boetend ondernam.
 Nu scheen 't hem tijd dat hij ontkwam;
 Want hij bleef, naar dievenaard,
 Steeds een weinigje vervaard.
 De koning sprak: 'Het doet mij spijt,
 Reinaart dat gij zoo haastig zijt.
 - Heer,' was het antwoord, 't is tijd:
 Mijn zonde is groot, en Roomen wijd.

Het goede kan niet te gauw zijn gedaan.
 Geef mij oorlof, laat mij gaan.
 - Gods oorlof dan, en reis met spoed!
 Zeide de vorst, en met gansch zijnen stoet
 Deed hij Reinaart uitgeleide
 Tot een eind wegs in de heide.

Bruin, Hersinde en Isengrijn
 Krompen ineen van smart en pijn.
 Zij zagen Reinaart als pelgrim gaan,
 Aan het hoofd der karavaan.
 Niemand gewis leeft er op aard,
 Hoe bedrukt of stuur van aard,
 Die het aan had kunnen schouwen,
 En van lachen zich onthouën.
 Hij was zoo vreemd om aan te zien,
 Geschoeid en gesnoerd tot aan zijne knieën,
 Met zijn reiszak en zijn staf!
 Hoe los en zwierig ging het hem af.
 En hoe plechtstatig was zijn gang!
 't Was of hij zijn leven lang
 Nooit anders dan pelgrim was geweest.
 Hoe lachte zijn hart, hoe gloeide zijn geest,
 Toen hij het hof hem na zag volgen,
 Gisteren nog zoo op hem verbolgen,
 Gisteren nog tegen hem zoo wreed!
 'Koning,' sprak hij, 'het doet mij leed
 Dat gij zoo verre medegaat.
 Keer terug, 't is een wijze raad:
 Uwe gevangene moordenaren
 Mochten soms hunne boeien ontvaren.

God weet wat er dan zou gebeuren.
Ik zou het mijn leven lang betreuren.
Blijf gezond, en laat mij gaan.'

Dit zeggend, ging hij plechtig staan
Op zijne twee achterste beenen,
Vragend dat allen, grooten en kleenen,
Zouden bidden tot zijn troost.
Hij beval hun zijn vrouw en kroost,
Thans van allen steun beroofd;
En door grooten en kleinen werd het beloofd.
Hij ook beloofde aan allen toen
Een deel in 't goed dat hij zou doen.
Wanneer het afscheid werd genomen,
Zag men weer zijn tranen stroomen.
Hij geliet zich zóó benard
Dat ieder deel nam in zijn smart.
'O Cuwaart,' riep hij, 'lieve haas!
Cuwaart, moet ik nu, eilaas!
Voor zoo lange van u scheiden?
Wil mij nog wat verder leiden,
Met mijnen vriend Belijn den ram!
Nimmer maaktet gij mij gram.
Gij zijt immers alle twee
Zoo gezellig en gedwee,
Zoo onberispelijk, goedertieren,
Zoo onbenijd van al de dieren!
Zedig zijt ge, en matig mee,
Levend juist als ik het dee,
Toen ik nog een kluizenaar was.
Het minste loof, het dunste gras

Vergenoegt u in den nood.
Geen van u eischt vleesch noch brood,
Geen ook zonderlinge spijzen.....'

Door dit streelen, door dit prijzen,
Heeft de pelgrim zooveel gedaan,
Dat beide mede zijn gegaan,
En hem brachten tot aan zijn huis,
Tot vóór de poort van Malpertuis.

Daar sprak Reinaart tot Belijn:
'Neef, het beste zou nu zijn
Dat gij hier nog wat bleeft staan,
Als ik en Cuwaart binnengaan.
Bid terwijl een Onzen-Vader,
Opdat hij vrouw en kroost te gader
Wel vertroost in hun ongeval,
Als ik afscheid nemen zal.
- Reinaartlief,' zei de andere toen,
'Wees verzekerd, ik zal het doen.
Cuwaart, doe uw best daarbinnen:
Troost er aller droeve zinnen.'

En Cuwaart de haas, goed in God,
Ging met Reinaart binnen 't slot.

Hermelijn zat treurende daar,
En hare welpkens nevens haar.
Met de vreeze zat zij bevangen
Dat haar gemaal was opgehangen.
Toen dus Reinaart binnen trad,
Sprong zij op van waar zij zat,
En liep hem toe, zoo blij als licht,
Met een bos in 't aangezicht.

Het dacht haar echter vreemd genoeg
 Dat hij staf en reiszak droeg.
 Na een kus, sprak zij hem aan:
 ‘Reinaartlief, hoe zijt g’ ontgaan?
 - Liefste, ik moest eens pelgrim zijn.
 Heeren Bruin en Isengrijn
 Zitten gijzelaars voor mijn leven.
 En Cuwaart hier werd mij gegeven
 Tot een blijk van vrede en zoen,
 Om mijnen wil ermee te doen.
 De koning zei: “Gij moogt hem schaden,
 Want hij heeft u het eerst verraden.”
 Cuwaart naakt verdiende pijn:
 Ik ben er gram op, Hermelijns.’

Cuwaart hoorde 't en wou vlieden;
 Doch dat kon niet meer geschieden:
 De deur der zaal was vastgedaan.
 Reinaart greep hem schielijk aan,
 Zoo bloedgierig als moorddadig.
 ‘Hemel!’ riep hij, ‘wees genadig!
 Hulp, Belijn! ik ben in nood!
 Hulp! de pelgrim bijt mij dood!’

Het laatste smoorde in zijn mond;
 Want hij lag al op den grond,
 Bij de keel in tweeën gebeten.
 ‘Vrouw!’ sprak Reinaart, ‘laat ons eten:
 Het is een lekkere vette haas.’
 En zij vielen aan op 't aas,
 Allen, kinderen, man en vrouw,
 Zonder deernis noch berouw.
 Hermeline dronk van 't bloed,
 En riep: ‘Wat is de koning goed,

Dat hij in 't hof op ons zoo denkt,
 En ons zoo milde gifte schenkt!
 - Ja, hij 's braaf; maar blijft hij leven,
 Hij zoude graag een gift ons geven
 Die hij voor geen duizend pond,'
 Zei Reinaart, 'aan zichzelf jont.
 - Welke gift?' vroeg Hermelijn.
 - Juist niet veel: het is een lijn,
 Het is een balk, daarbij twee mikken,
 Doch ik zal het zóó wel schikken,
 Hoop ik, eer 't nog tweemaal daagt,
 Dat hij nooit naar mij meer vraagt;
 Dat ik nog minder voor zijn leven,
 Dan hij voor 't mijne zoude geven.
 - Reinaart, wat dit beduiden moet?'
 Reinaart antwoordt kort en goed:
 'Dat wij verhuizen, Hermelijn!
 Ik durf niet langer hier meer zijn.
 Ik weet een schoone wildernis,
 Waar het goed om wonen is;
 Trekken wij henen naar dien kant,
 Eer wij worden aangerand.
 Daar is overvloed van spijzen:
 Sneppen, hoenders en patrijzen,
 Ander wild, hier onbekend.
 Daar komt de koning nooit omtrent.
 Kom, mijne liefste, gaan wij daar,
 Voor een tijd van zeven jaar,
 Wandelen onder jeugdig lommer,
 Vrij van zorgen, vrij van kommer,
 Door geen enkel oog bespied.
 Al zeide ik meer, ik loge niet.
 - Reinaartlief,' sprak Hermelijn,
 'Het kost mij zulke hartepijn,

En het ware toch verloren!
 Hebt gij niet dit land verzworen?
 Moet gij hier dan niet vandaan,
 Totdat uw bedevaart is gedaan?
 Moet gij met berouw en wee
 Niet naar Roomen en over zee?
 Waarom anders die scharpe en staf?
 - Vrouw, ' was 't antwoord dat hij gaf,
 'Iemand zei mij eens in d' ooren:
 Hoe meer gezworen, hoe meer verloren!
 Dwang in 't zwaeren is toch dwang!'
 Ging ik zelfs den bedevaartgang,
 Het zou mij weinig helpen mogen:
 Ik heb den koning voorgelogen,
 Hem beloofd wat ik niet had,
 Ermenriks verholen schat.
 Komt deze niet weldra voor oogen;
 Ziet de koning zich bedrogen,
 Denk hoe hij me zal beloonen,
 En hoe veilig wij hier wonen!
 Het wordt toch nimmer als weleer.
 Al bleven wij hier, geen vriendschap meer,
 Noch van kater, noch van das,
 Noch van baer, als 't vroeger was;
 En noch door betering, noch door shade
 Krijg ik nog ooit aan 't hof genade.
 Vrouw! ik heb te zeer misdaan,
 En wat al angst niet uitgestaan!'

Zij zuchtte en zweeg, maar sprak op 't lest:
 'Oost-west, thuis best.....
 - Ja!' sprak Reinaart bits en gram,
 'Zoo mijn geslacht mij ter hulpe kwam,

Met wat ik uitvond, hield ik stand
Tegen de macht van gansch het land!’

Ondertusschen, vóór de poort,
Werd de ram op den haas verstoord,
Die zoo lang hem wachten liet.
‘Cuwaart,! riep hij, ‘komt gij niet?
Haal u de drommel, seldrementen!
Met uw lange complimenten!
Laat u Reinaart dan niet gaan?
Moet ik hier eeuwig blijven staan?’

Op zijn geroep kwam Reinaart uit.
‘Waarom toch zooveel geluid?’
Vroeg hij. ‘Wordt gij boos, mijn vriend?
Zijt g' er misschien niet mee gediend
Dat de haas zijn moei en magen
Wat vertroost, terwijl zij klagen?
Wilt gij hier niet langer zijn,
Zoo verzoekt hij u, Belijn,
Dat gij maar vooruit zoudt stappen.
Cuwaart bleef nog liefst wat klappen
Met mijn vrouw en met mijn kroost,
Die nog ten volle niet zijn getroost,
Noch tot scheiden gansch bereid.
Daarbinnen wordt er veel geschreid.
En 'k late den braven Cuwaart niet gaan,
Vóór ikzelf trek op de baan.
- Nu, 't is goed dat ik het weet,’
Sprak de ram; ‘maar zeg, wat leed
Hebt gij Cuwaart toch gedaan,
Dat hij zoo schreeuwde? Ik heb verstaan
Dat hij riep met bevende stem:
‘Hulp, Belijn!’ Wat deedt gij hem?’

- Wat ik hem deed? Bij 't binnenkomen,
 Zoohaast mijn vrouwe had vernomen,
 Dat ik heen moest over zee,
 Deed die tijding haar zoo wee
 Dat z' opeens in onmacht lag.
 Als Cuwaart haar zoo vallen zag,
 Riep hij angstig: 'Help Belijn!
 Help! breng lafenis! Hermelijn
 Ligt in onmacht van verdriet!'
 Ik zeg 't u juist als 't is geschied;
 Ik doe geen woord er af nog toe.
 Eer ik Cuwaart iets misdoe,
 Eer hem een vijand raakt aan 't lijf,
 Kost het mij alles, kindren en wijf!

'Maar laat ons tot wat anders komen:
 Belijn, hebt gij gisteren niet vernomen
 Dat de koning, omringd van zijn heeren,
 Iets van mij scheen te begaeren?
 Als ik zijn zou waar wij staan;
 Eer ik voor goed uit het land zou gaan,
 Vroeg hij dat ik hem nog iet schreef.
 Wilt gij het dragen, lieve neef?
 Het is geschreven en gereed.
 - Gaerne,' sprak de ram, 'maar 'k weet
 Eerlijk niet waar het in te steken.
 - Daar geen scharpen mij ontbreken,'
 Zei de vos, 'steek ik den brief
 In dezen reiszak hier, vriendlief.
 Het hoeft niet dat ik dèzen draag.
 'k Zal hem hangen aan uwen kraag,
 Met den brief voor den vorst erin.
 Dat verschaft u groot gewin.

Nobel toch als heer en koning,
 Geeft macht en eere tot belooning.
 Heil dus wie tot hem mag gaan!
 Zeg, neemt gij de boodschap aan?'

Het antwoord was zooals hij 't wou.

Reinaart ging in zijn gebouw,
 Nam van zijn hals de pelgrimtasch,
 Stak Cuwaarts hoofd erin en was
 Al spoedig vóór de poort weerom.
 'Kom, kapelaan,' zoo deed hij, 'kom:
 Steek hier uw horens door,' en sprak
 Toen, ernstig wijzend op den zak:
 'Ik heb den brief hierin gestoken,
 Goed omwonden en verdoken
 Tusschen de voeding en het vel.
 Zijt ge wijs, bewaar hem wel!
 Laat hem niemand zien of lezen,
 Vóór dat g' aan het hof zult wezen.
 Steek er zelfs geen handen aan,
 Want het zou u slecht vergaan.
 Hebt gij rang en eere lief,
 Zeg den koning dat de brief
 In uw bijzijn is geschreven;
 Dat gij raad mij hebt gegeven,
 Ja, voorgezegd hetgeen ik schreef,
 Het zal u eer doen, lieve neef;
 En de vorst zal 't u vergelden.
 Koningsgunst verkrijgt men zelden.
 - Dat 's de waarheid,' sprak de ram,
 Die 't met zooveel vreugd vernam
 Dat hij opsprong van den grond,

Zonder vrees noch achterdocht
Of het hem straks niet rouwen mocht.

‘Reinaart,’ sprak hij, ‘edel Heer,
Ik weet het wel, gij doet veel eer,
Aan mijzelf en aan 't hof.
Ieder zal daar nu met lof
Van mijn schrijverskunst gewagen,
En mij grooten eerbied dragen.
Ik, Belijn, een volksverlichter,
Ik een vinder, ik een dichter!
Gij, Reinaart, zijt knap daarin.
Niemand komt het in den zin
Dat niet ik, maar gij het schreeft.
Dank, voor d' eer die gij me geeft.
Meer dan één wordt luid geprezen
Die ter nauwernood kan lezen,
Doch voor wien een ander schrijft.....

‘Maar, waar toch die Cuwaart blijft?
Reinaart, als ik maar alleen
Wederkeerde, rap te been?
- Wel natuurlijk!’ zei de vos;
‘Cuwaart kent de hei en 't bosch.
Om mijne vrouw vermaak te doen,
Blijft hij licht tot morgen noen.
- Heil dan,’ sprak hij, ‘Reinaartlief!’
En stapte op met tasch en brief.

Reinaart, weer in zijn gebouw,
Zei met klem aan kroost en vrouw:
‘Groot verdriet staat ons te naken,
Zoo wij ons van hier niet maken;

Groot gerucht en groote pijn,
 Vluchten wij, vrouw Hermelijn!
 Gij, mijn kinderen, komt eens nader:
 Volgt uw moeder, volgt uw vader!
 Meer dan tijd is 't dat we gaan.....'

Daar hoorden zij den klopper slaan:
 't Was de schare die met den das
 Uit 's konings hof vertrokken was,
 Toen men Reinaart hangen wou.
 Zij brachten troost aan zijn weduwvrouw.
 Allen, als zij Reinaart zagen,
 Stonden van Gods hand geslagen.
 'Welkom!' spreekt de vos met kracht,
 'Helden uit mijn vrij geslacht!'
 Hoed en gaanstok zet hij neer,
 Mompelend: 'ik verhuis niet meer;'
 En zegt aan kroost en Hermelijn,
 Herbergzaam en gul te zijn.
 In de feestzaal van 't kasteel
 Namen z' aan een gastmaal deel;
 Daar hief Reinaart hoog de schaal,
 En sprak hun toe in gloeiende taal.
 Hij vroeg dat ze zich de waerde zonen
 Van roemrijk' oudren zouden toonen,
 Zoo Isengrim, met Nobel den vorst,
 Malpertuis belegeren dorst.
 'Laat ze hier 't beleg maar slaan:
 Malpertuis zal hun weerstaan.
 Ons overwinning,' sprak hij, 'is zeker!'
 En hier hief hij den schuimenden beker;
 'Want ik bezit een geheim dat meer
 Dan een koning vermag met een stormend heir!'

Allen, op 't zien van dat vuur in zijn oog,
Hieven den beker juichend omhoog.

Ondertusschen had ram Belijn,
Over berg, bosch en woestijn,
Zóó gestapt door kruid en stof
Dat hij aankwam in het hof
Lang vóór 't einde van den dag.
Toen de koning hem naderen zag,
Half als een pelgrim aangekleed,
Met den reiszak dien men sneed
Uit den rug van Bruin den baer,
Riep hij: 'Hoe! zoo gauw al weer?
Waarom zijt gij zoo bezweet?
Waar is Reinaart? En wie deed
U die tasch van Reinaart dragen?
Spreek, hoe komt dit? - Op die vragen
Zei Belijn met veel fatsoen:
'Koning, ik zal u op alles voldoen,
Wijl ik alles ten beste weet:
Toen Reinaart, tot de reis gereed,
Van zijn kasteel vertrekken zou,
Vroeg hij mij of ik niet wou
Nog een briefje tot u dragen?
Ik zei: "Om den koning te behagen,
Droeg ik wel zeven er af en aan!"
Doch, wanneer ik heen zou gaan,
Zag hij dat mij een tasch onbrak;
Waarom hij dan het briefje stak
In den zak hem pas gegeven.
Heer Koning! Reinaart heeft geschreven
Zooals ik 't hem heb voorgelegd:
Van punt tot punt heb ik hem gezegd

Wat gij in dien brief zult lezen.
Moge t' u lief en aangenaam wezen!
Want zooals ik, o Koning, Heer,
Zijn er geene schrijvers meer.
Het doe mij goed, het doe mij kwaad,
Reinaart volgde mijnen raad.'

De koning, in geen schrift bedreven,
Deed den brief aan Botsaart geven,
Botsaart, toen zijn besten klerk,
Zeer geleerd in schrijverswerk,
En die voor Nobel immer las,
Als er een brief gekomen was.
Botsaart nam met gans Bruineel
Het reispak van Belijnes keel,
En - langde Cuwaarts hoofd eruit.
'Hemel! wat of dit beduidt?'
Riep hij: 'wat of dat voor een brief is?
Koning, zoo waar als 't licht mij lief is,
Dit is het hoofd van Cuwaart den haas.
Heere Koning, dat gij, eilaas!
Reinaart betrouwdet en liet varen!'

De koning stond verbaasd te staren,
En d' onstelde koningin
Schreeuwde hard, als buiten zin.
Nobels hoofd viel treurig neder,
En niet eerder hief hij 't weder
Of zijn mond sloeg zulk geluid,
Zulk een naar gebulder uit,
Dat al de dieren te beven stonden,
En geen woord te zeggen vonden.

Slechts de luipaard Firapeel
Trad vooruit; hij was ten deel
Des konings maag, en mocht het wagen
Aan den grammen leeuw te vragen:
'Vorst! waartoe die vreeslijke kreet?
Dieper zonkt gij niet in 't leed,
Ware de koninginne dood!
Wees kalmer, Koning: toon u groot;
Staak die gramschap, - 't is te veel!'
De koning sprak: 'Heer Firapeel!
Reinaart heeft mij te zeer bedrogen,
Door zijn listen, door zijn logen!
Hij deed der kroone zooveel kwaad
Dat ik schier mijzelven haat.
Ik heb mijn eer, zoo blank te voren,
Met mijne vrienden thans verloren,
Heeren Bruin en Isengrijn.
Het doet mijn harte zooveel pijn
Dat ik het vast niet overleef!
Firapeel zei: 'Koning, neef!
Wat misdaan is, zal men zoenen:
Isengrim en Bruin, de koenen,
Ook vrouw Hersinde kunt gij weer
Herstellen in hunnen rang en eer;
Herstellen in 't goed dat gij verbeurde.
Voor hun vel, dat men verscheurde,
Voor hun boeien, voor hun pijn,
Geeft gij hun den ram Belijn;
Want hij heeft ons doen verstaan
Dat hij den moord heeft mee begaan.
Hij heeft misdaan, hij moet bekoopen.
Daarna zullen wij allen loopen,
Totdat wij Reinaart zelven vangen;
En zullen bij de keel hem hangen,

Zwart van ziel en ros van lijf,
Hem, zijn welpen en zijn wijf,
Zonder vonnis noch verdrag!’

De koning zei ten antwoorde: ‘ach!
Heer Firapeel, mocht dat geschien!
Mocht ik Reinaart hangen zien!
Lage 't haatlijk Malpertuis
Van dak tot vloer in puin en gruis!
Het zou mij een troost zijn, lieve vriend.
Doe hetgeen gij raadzaam vindt.’

Firapeel, in al zijn doen
Zeer voorzichtig, ging den zoen
Met de twee gevangenen maken.
Beider boeien deed hij slaken,
Sprak hun vriendelijk toe, en zei:
‘Ik breng u vrede en vrijgelei
Van den koning, die u groet.
Heeren, het spijt hem diep in 't gemoed
Dat hij u 't minste leed heeft gedaan.
Neemt gij van hem verzoening aan,
Wilt gij vrede en vriendschap hem dragen,
Heer Belijn met al zijn magen
Staat hij u voor eeuwig af,
Tot zijn welverdiende straf.
Doet ermee in woud en veld
Wat u bevalt, ook met geweld.
Reinaart vooral, met wijf en magen,
Laat u de koning vrij belagen
En verdelgen waar het mag,
Tot den laatsten oordeelsdag.
Zooveel voorrechten biedt u de koning,
Maakt gij vrede, tot belooning,

En zulks in eeuwig vrijen leen.
Grootere voorrechten heeft er geen.
Nobel zelfs zal nooit u daeren,
Wilt gij hem weder hulde zwaeren.
Neemt dit aan voor leed en schade,
Zoo waarachtig als ik het u rade!

Isengrim sprak tot den baer:
‘Bruin, wat zegt ge?’ Bruin sprak weer:
‘Ik zit toch liever vrij in 't veld
Dan in d' ijzers hier gekneld.
Laat ons tot den koning gaan.
Ik neem zijn offers dankbaar aan.’

Zij gingen tezamen met Firapeel mede,
En ten hove sloten zij vrede.

Dit is het einde van het eerste boek.

Is het tweede boek op verre na niet zoo boeiend en keurig; zijn er de verzen flepsch; vervalt het in herhalingen; is 't voelbaar uit brokken samengesteld, niet in eens geheel omvat, niet in ééne geut afgegoten, toch is er stof genoeg voorhanden, en handeling genoeg bij denkbaar, om, met inachtneming der eenheid, een tweede boek te dichten, dat de Reinaartsage in 't Nederlandsch wezentlijk zou volmaken.

Volmaken; - want het proces is niet afgelopen, het epos niet voltrokken: de Leeuw moet den Vos nog kastijden, als hij kan.

Aan die voltooiing hopen wij eens onze beste krachten te zullen wijden⁽¹⁾.

En daartoe hebben wij reeds in d i t eerste boek de volgende fragmenten gelascht:

Op bladz.	67	van vers	3	tot vers	14;
Op bladz.	73	van vers	2	tot vers	10;
Op bladz.	75	van vers	17	tot vers	32;
Op bladz.	76	van vers	1	tot vers	8;
Op bladz.	80	van vers	16	tot vers	27;
Op bladz.	123	van vers	1	tot vers	20;
Op bladz.	124	van vers	11	tot vers	12;
Op bladz.	164	van vers	30	tot vers	33;
Op bladz.	165	van vers	1	tot vers	2;
Op bladz.	169	van vers	6	tot vers	27;
Op bladz.	170	van vers	1	tot vers	2;
Op bladz.	173	van vers	6	tot vers	8;

1885.

(1) Julius De Geyter zette zich inderdaad aan de bewerking van het Tweede Boek van *Reinaart-de-Vos* en schreef er de eerste 190 verzen van, die wij hierna laten volgen.

Tweede boek

Nu is 't feest aan 's Konings hof,
En 't strekt hem ja tot eer en lof.
Bruin, Hersinde en Isengrijn
Herstellen spoedig van de pijn,
Want geene zalve werkt zoo zoet
Als wat nu ieder voor hen doet.
Ter tafel zaten in 's Konings hallen
Dieren en vogels bij honderdtallen.
Isengrim met blijden zin
Zat aan de zij der Koningin;
Hersinde pronkte naast den Koning;
Bruin zat links en slokte honing,
En na den disch, bij 't nagerecht,
Stond de Koning statig recht.
Hij hief den beker hoog en dronk,
Met eene stem die helder klonk,
Op den vrede en op het feest,
Dat deugd mocht doen, naar lijf en geest,
Hun vooral die hij thans zoo minde:
Isengrim, Bruin en vrouw Hersinde!

Luid gejuich en glazenklank
 Galmden lang als aller dank,
 En versmolten in éenen schreeuw:
 'Heil den Koning! Heil den Leeuw!'

Het hofmuziek doet van buiten
 Het volkslied klateren door de ruiten,
 En de gasten stroomen thans
 Eene zijzaal binnen, gelokt ten dans.
 De Koningin met Isengrijn
 Wilde 't eerst aan 't walsen zijn,
 De Koning danste met Hersinde,
 Fluisterend dat hij ze waarlijk minde,
 En de kroonprins voerde trotsch en blij
 Zijn oudste zusters aan Bruines zij.
 Gansch den nacht draaiden de reien
 Op 't klinken van trompen en schalmeien,
 En wie wat moede of duizelig was
 Lag in de rustzaal of op 't gras.
 Schenkers droegen in tal van schalen
 Wijn en honing door de zalen.
 Eerst als de dag rees aan de kim
 Groetten Hersinde en Isengrim,
 En de andere dieren, één voor één,
 Groetten ook en gingen heen
 Om te slapen zonder zorgen.....
 Zelfs geen haan kraaide dien morgen!

De zon stond hoog aan den hemel toen
 Het hofmuziek hen riep in 't groen.
 Na een frisch uchtendmalen
 Begon het dichten en 't verhalen.
 Sproken, stampijen en gezang,
 Overvloed van spijs en drank

Waren beurtlings aan den gang,
 En dat duurde acht dagen lang.
 Juist had de ongetrouwe Hersinde
 Nobel bekend dat zij hem minde,
 Als Isengrim hem bad en wou
 Dat hij als Rechter zetelen zou.
 De Koning klom ten rechterstoel
 Met een angstig voorgevoel.
 Allen schaarden zich in 't rond;
 En nu klonk uit des wolven mond:
 'Vorst, die in Vlaanderen heerscht en gebiedt,
 Vergeet den misdadiger Reinaart niet!
 Na immer met ons te hebben gespot,
 Spot hij thans met Koning en God.
 Na moord op moord te hebben bedreven,
 Bracht hij Cuwaart nog om 't leven.
 Bruin en ik wat vermogen wij
 Tegen een lustigaard als hij?
 Door de macht van gansch het land
 Moet hij worden aangerand.
 Sla het beleg, o Vorst, met heel
 Uw leger vóór zijn vervloekt kasteel.
 Rammen, stieren, mollen, konijnen,
 Gaat aan 't beuken, gaat aan 't mijnen!
 Bestormen wij de zwarte poort!
 Slingeren ze elk aan een kempen koord,
 Hij, de boef, zijn kroost en vrouw,
 Uit een der torens van 't gebouw!
 Hij heeft, - Vorst! hij zij verdoemd! -
 Mijn kroost stiefkindertjes genoemd.....
 Hij heeft mijn wijf, - o! 't is te veel;
 't Woord stikt in mijn schorre keel..... -
 Ten krijge, ten krijge, naar Malpertuis:
 Leggen we er alles in bloed en gruis.'

Hij kon niet meer en zeeg ten grond.
 O! 't schuim stond hem op den mond.
 Ja! alles in bloed en gruis!
 Naar Malpertuis, naar Malpertuis!
 Kreet ook Hersinde, bromde Bruin;
 En 't zelfde klonk uit gansch den tuin.
 De vorst zat stom en ingetogen
 Met zulk een schouwspel voor zijn oogen.
 Dan rees hij op en sprak met klem:
 'Oorlog dan! Wraak over hem!
 Heeren, brengt mij uw krijgsvolk aan;
 En, met God, vroom op de baan!'

Firapeel wou spreken, maar
 Werde overscheeuwd door heel de schaar.
 Men toog uiteen, links en rechts,
 Elk om een heir van wapenknechts.

Kort nadien, uit al de kasteelen,
 Kwamen zij aan, maar zoo gevelen
 Dat de Koning wijselijk dacht:
 'In drieën verdeel ik zulke macht.'
 Wie hoornen had, 't zij groot of klein,
 Kreeg Isengrijn tot kapitein.
 Wie vleesch aten, bloed dronken,
 Over die werd den Kroonprins 't bevel geschonken.
 En al de rest, van kameel tot konijn,
 Moest Bruin onderdanig zijn.
 Nobel zou in 't midden gaan
 Onder de oude Leeuwenvaan.
 De vogelen zouden elk bevel
 Overdragen vliegende snel.
 'God wil het!' zou men spelen,
 En 't herhalen uit alle kelen; -

En zoo zou gansch 't onzaggelijk heir
Optrekken met orde en eer.

‘Breng voor Belijn!’ sprak Isengrijn.
Men bracht den benauwden Belijn.
De veldheer sprak grof en gram:
‘Ge zijt ter dood veroordeeld, ram!
Echter, zoo gij forsch rammeit,
Wordt u genade toegezeid.
Ja, zoo uw kop te Malpertuis
Ras den walmuur beukt tot gruis,
Leef! - zoo niet hang ik u op!’
Belijn boog den gehoornden kop.
‘Helden, slaapt nog dezen nacht!’
Gansch het leger lei zich neer,
En men hoorde niets meer.....

Op slag van twee, kraaiden de hanen
Dageraad, en waaiden de vanen.
Elk sprong op, zoodat terstond
Gansch het leger marschvaardig stond.
's Konings stem dreunde luid,
En het leger toog vooruit.
Met muziek en wapengedruisch,
Kwam het 's avonds voor Malpertuis.
Reinaart trok de valbrug op,
En heesch ten hoogsten torentop
Zijn groot zwart oorlogsvlag.
Nobel verbleekte toen hij 't zag.
Bruin lachte, en Isengrim
Snoefde: ‘Vos, wees nu maar slim!
Bij het zwaard, dat blinkt in mijn hand,
Morgen rolt uw hoofd in 't zand!’

Buiten 't bereik van keien en schichten,
Hoog liet Nobel zijn tent oprichten,
En daarboven de Leeuwenvaan.
Met zijne veldheeren hield hij raad
In die tent tot 's avonds laat.
Ieder, Kroonprins, wolf en beer,
Had zijn plan en legde 't neer.
Wou de eene mijnen, de andere wou
Dat men zwemmen en klouteren zou.
Isengrim was voor 't rammeien,
Dan Bruin voor een regen van keien.
De Koning volgde, zwijgend, fier,
Wat zij wezen op 't papier,
Tot in eens een schelle kreet
Alle vier opspringen deed:
't Ging daarbuiten alsof een ramp
Neergestort was over 't kamp.
Hoor wel wat ik zeg:
Langs eenen onderaardschen weg,
Terwijl die groote heeren praatten,
Had Reinaart zijn kasteel verlaten.
Met een tiental magen liep
Hij ter plaats waar 't leger sliep.
Ieder zocht wat hem beviel;
En op een teeken van den fiel
Stoven allen met hunne vracht
Schaterend weg in den donkeren nacht.
Canteclaar liet toen den schreeuw,
Die zoo sneed in 't oor van den Leeuw:
Hij had noch wijf noch kinderen meer.....
Dan kwam Nobel. De Opperheer
Vroeg waarom men in het veld
Niemand op schildwacht had gesteld?

Hij duidde er tien tot schildwacht aan,
En tot den vorsten juist den haan.
Ga, hij zei hem: 't Geldt uw hoofd,
Wordt er nu nog iets geroofd!
Arme Canteclaar! hij vond
Geen woord te zeggen op dien stond.
Hij ging. - Ach! en bij 't morgenrood
Zag men hem staan op ééne poot.

